

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДЕПАРТАМЕНТ КАРНОГО РОЗШУКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(20 жовтня 2017 року,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

Дніпро
2017

УДК 343+351.74
О-60

*Рекомендовано до друку кафедрою ОРД та СТ
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 6 від 18 жовтня 2017 р.)*

О-60 Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 20 жовт. 2017 р.): у 2-х ч – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – Ч. 1. – 132 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, в якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також фахівці-практики правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

канд. юрид. наук **А.Є. Фоменко** (голова); канд. юрид. наук **О.В. Ведмідський** (заст. голови); д-р юрид. наук, доц. **О.В. Кириченко** (заст. голови); канд. юрид. наук **В.В. Дараган** (відп. секретар); канд. юрид. наук **С.М. Балабан**; канд. юрид. наук, проф. **І.Р. Шинкаренко**; канд. юрид. наук, доц. **Д.Б. Санакоєв**; канд. юрид. наук, доц. **А.В. Самотуга**.

УДК 343+351.74

© Автори, 2017
© ДДУВС, 2017

З М І С Т

<i>Звернення ректора ДДУВС</i>	8
Албул С.В., Домніцак Р.В. розвідувальна інформація в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції України	10
Андрусенко С.В., Мажар К.В. Основні елементи запобігання та профілактики проявів тероризму на залізничному транспорті України	13
Баб'як А.В. Дотримання законності оперативними підрозділами НП України в оперативно-розшуковій діяльності	16
Бідняк Г.С., Михайська П.В. Новітні технології в діяльності Національної поліції	19
Варава В.В. Питання взаємодії митниць ДФС і оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії злочинності у сфері економіки	22
Вербієць А.С., Єрмаков Ю.О. Чинники реалізації бурштину та шляхи протидії їм	25
Геселев О.В. Проблеми співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій при використанні їх результатів у кримінальному провадженні	27
Дараган В.В. Щодо алгоритму дій слідчих та оперативних працівників Національної поліції на початковому етапі розслідування вимагання одержання неправомірної вигоди службовою особою, яка займає відповідальне становище у сфері державних закупівель	31
Ємець О.М. Окремі питання, що виникають при здійсненні оперативно-розшукової діяльності	34

Єфімов М.М.

Взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції України при розслідуванні злочинів проти громадського порядку 37

Єфімов М.М., Обитоцька М.В.

окремі аспекти допиту підозрюваного під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб 39

Казначєєв Д.Г.

Актуальні питання використання поліграфа під час оперативно-розшукової протидії злочинам 42

Кириченко О.В.

Оперативно-розшукова інформація: теоретичне визначення поняття 45

Кобзар О.Ф.

Особливості організаційних форм взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами Національної поліції 49

Колосков В.В.

Оперативно-розшуковий процес та його стадії в Державній прикордонній службі України: сутність, принципи і функції 52

Котець Є.А.

Проблемні питання особливого порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій відносно народного депутата України 55

Кузнєцов О.Г.

Сучасні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаним із незаконним обігом зброї, боеприпасів та вибухових речовин (за результатами опитування працівників органів Національної поліції) 57

Літун О.О.

Організаційно-тактичні аспекти проведення обшуку у кримінальних провадженнях за фактами безвісного зникнення дітей 60

Любчик В.Б.

Умови, що сприяють учиненню крадіжок вантажів на залізничному транспорті 63

Манойленко К.М., Албул С.В.

Методологія кримінальної розвідки в теорії
оперативно-розшукової діяльності: питання визначення 66

Міщанинець О.М.

Форми оперативно-розшукового запобігання незаконному збуту
наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів
або прекурсорів, що вчинюється організованими групами 69

Павлова Н.В., Пінчук Д.Н.

Проблеми закріплення на законодавчому рівні
використання поліграфа в Україні 72

Плетенець В.М.

Можливості слідчо-оперативних груп
у подоланні протидії розслідуванню 74

Ромасєв О.В.

Проблеми оскарження факту неповідомлення осіб,
щодо яких проводились негласні слідчі (розшукові) дії,
про їх проведення в порядку ст. 253 КПК України 76

Санакосєв Д.Б.

Актуальні проблеми інституційно-правового забезпечення
транскордонної співпраці підрозділів кримінальної поліції
у протидії торгівлі людьми 79

Спусканюк А.Ю.

Здобуття відомостей з електронних інформаційних систем
як засіб отримання доказів під час досудового розслідування
злочинів у сфері державних закупівель 83

Тарасенко О.С.

Виявлення шкідливого програмного забезпечення
як засіб попередження несанкціонованого втручання
в роботу інформаційної системи 85

Фоменко А.С., Бойко Д.Д., Вишня В.Б.

Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності
підрозділів Національної поліції у боротьбі з викраданням
вантажів на залізницях 86

Хмеленко В.В.

Методологічні підходи дослідження принципів
оперативно-розшукового запобігання злочинам 90

Христов О.Л.

Громадськість як складова сил оперативно-розшукової діяльності 92

Цигикал П.О., Купрієнко Д.А., Фаріон О.Б.

Методичний підхід до побудови системи інформаційно-аналітичного
забезпечення оперативно-розшукової діяльності оперативних
підрозділів Державної прикордонної служби України 97

Цюприк І.В.

Проведення негласних слідчих розшукових дій до постановлення
ухвали слідчого судді під час розслідування злочинів,
пов'язаних з терористичною діяльністю 99

Чаусов Д.Ю.

Проблемні питання одночасного допиту раніше допитаних осіб при
розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини 100

Шаповалов О.О.

Правові основи проведення оперативно-розшукових
заходів при виявленні ознак злочинів 102

Шепетько С.А., Клименко О.А.

Проблемні питання комплексного вдосконалення
інформаційних баз даних, які використовуються
в діяльності Національної поліції України 104

Шинкаренко І.Р.

Кримінальний аналіз як напрямок діяльності підрозділів
кримінальної поліції: історичні витоки 107

Шинкаренко І.І.

Проблеми удосконалення правового регулювання використання
візуального спостереження під час оперативно-розшукового
та кримінального провадження 111

Школьніков В.І.

Використання індикаторів СОСТА у боротьбі
із злочинними організаціями 115

Шраго А.О.

Міжнародний досвід протидії експлуатації дітей у мережі Інтернет та його використання у діяльності оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції 118

Щурат Т.Г.

Доказова цінність інформації, отриманої при проведенні оперативно-розшукових операцій та негласних слідчих (розшукових) дій із залученням негласних працівників 123

Щурат Т.Г., Смуk А.О.

Деякі аспекти розвідки з відкритих джерел інформації (OSINT) 126

Юнін О.С., Коваленко А.В.

Стан та сучасні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні 129

Шановні учасники конференції!

Щорічно у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ проводиться Всеукраїнська науково-практична конференція з проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності Національної поліції. Проведення зазначеного заходу стало традиційним для нашого навчального закладу, адже його проведення зумовлене важливістю й актуальністю питань, що розглядаються в процесі його роботи. У цьому році конференцію ми проводимо спільно з Департаментом карного розшуку Національної поліції України.

Метою конференції є пошук шляхів удосконалення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції та протидії злочинності оперативно-розшуковими засобами, удосконалення нормативно-правових актів, які спрямовані на оперативно-розшукову протидію злочинам.

Згідно з оголошеною темою робота конференції планується за такими напрямками:

- 1) сучасні проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності;
- 2) правове забезпечення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції;
- 3) інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності Національної поліції;
- 4) актуальні проблеми проведення оперативно-технічних заходів та використання спеціальної техніки під час оперативно-розшукової протидії злочинам;
- 5) оперативно-розшукова протидія окремим видам злочинів;
- 6) взаємодія оперативних підрозділів з іншими підрозділами Національної поліції та правоохоронними органами під час протидії злочинам;
- 7) актуальні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

До участі у конференції запрошені представники Департаментів Національної поліції України та інших правоохоронних органів, науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів МВС та МОН України. Від перших очікуються окреслення практичних проблем діяльності оперативних підрозділів, а також пропозиції щодо вимог необхідних сучасному працівникові оперативних підрозділів Національної поліції вмінь, знань і навиків. Від других – формування єдиних наукових підходів до вирішення проблемних питань теорії та практики оперативно-розшукової діяльності Національної поліції.

Переконаний, що вільний обмін думками у форматі науково-практичної конференції, залучення до спілкування не тільки науково-педагогічних, але й практичних працівників правоохоронних органів, дозволить ближче підійти до вироблення спільних поглядів на розв'язання зазначених проблем.

Бажаю учасникам конференції плідної праці та високих наукових напрацювань у формуванні підходів щодо вирішення проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності Національної поліції! Певен, що під час роботи конференції ми почуємо чимало цікавих доповідей, конструктивних обговорень, нових думок, присвячених актуальним проблемам діяльності оперативних підрозділів Національної поліції.

*Ректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
полковник поліції
Фоменко А.Є.*

Албул С.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
перший проректор

Домніцак Р.В.

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

*(Одеський державний
університет внутрішніх справ)*

РОЗВІДУВАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На теперішній час кримінальна розвідка – це складова оперативно-розшукової діяльності, що являє собою вид діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України з пошуку, добування, фіксації, оцінювання, аналізу, прогнозування та використання інформації за допомогою системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у тому числі із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямований на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних кримінальних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави і суспільства від злочинності [1, с. 6].

Окремими проблемами організації і тактики реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності займалися І.Г. Басецький, М.П. Водько, Д.В. Гребельський, В.С. Овчинський, В.Г. Самойлов, В.А. Самохін, В.В. Сергєєв та ін. У сучасних роботах вітчизняних вчених, таких як О.М. Бандурка, Г.М. Бірюков, О.Ю. Бусол, А.А. Галючек, М.Л. Грібов, Е.О. Дідоренко, В.П. Захаров, О.В. Кириченко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, М.Б. Саакян, І.В. Сервецький, В.Є. Тарасенко, В.В. Шендрик, І.Р. Шинкаренко, О.Г. Цветков, В.М. Цимбалюк та ін.

Поняття «розвідки» по-різному розкривається у науковій та довідковій літературі. Так, у деяких джерелах зазначається, що «розвідка – збір відомостей про супротивника, у мирний час – за допомогою агентів, шпигунів, карт, планів, статистичних даних тощо; у військовий час – за допомогою дезертирів, полонених [2, с. 26]. Як зазначають фахівці, з точки зору філології основу терміну «розвідка» складає слово «відати», яке означає наявність знань про певний об'єкт [7, с. 54]. Серед багатьох визначень найбільш поширеними є наступне: розвідка – це особливе знання; вид організації; процес отримання знань. Слушним, на наш погляд, є визначення, згідно з яким розвідкою називається діяльність уповноважених на те суб'єктів, що застосовують спеціальні засоби і методи з метою одержання інформації про задуми, плани і заходи супротивника, які потенційно або реально загрожують безпеці об'єктів захисту [5, с. 7].

З точки зору тактики кримінальна розвідка – це продукт добування, аналізу, опрацювання, оцінки та інтерпретації інформації. Оперативно-розшукова тактика в цілому є самостійною частиною оперативно-розшукової діяльності, відображає всі її головні риси, у тому числі і спрямованість на забезпечення потреби практики оперативних служб Національної поліції України [3, с. 238]. При цьому узагальнення вироблених практикою прийомів і методів організації і здійснення оперативно-розшукових заходів збагачує тактику, обумовлює виникнення та розвиток нових тактичних прийомів боротьби зі злочинністю. Оперативно-розшукова тактика містить дві складові частини: наукові положення і рекомендації з інформаційно-аналітичної роботи і здійснення оперативно-тактичного планування, що забезпечує комплексне застосування оперативно-розшукових можливостей у боротьбі зі злочинністю [6, с. 26]; систему тактичних прийомів (способів) здійснення оперативно-розшукових заходів різного виду і призначення, спрямованих на вирішення оперативно-тактичних завдань [9, с. 173], які нами розглядаються стосовно процесу реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності.

Значна кількість злочинів відбувається замасковано, завуальовано чи в умовах неочевидності. Злочинці використовують при цьому різного роду хитрощі, щоб уникнути відповідальності за вчинене, через що викрити такі злочини або одержати відомості про причетних до них осіб гласним шляхом буває вкрай важко чи взагалі неможливо [1, с. 3]. Це викликає необхідність здійснення оперативних заходів для добування даних про підготовку чи вчинення кримінальних правопорушень, а також про місця ймовірного перебування розшукуваних злочинців тощо. Саме для того, щоб забезпечити вирішення завдань, що стоять перед оперативними підрозділами Національної поліції, останні реалізують розвідувальну функції оперативно-розшукової діяльності з метою своєчасного одержання відомостей про злочини, що и замислюються, підготовлюються та вчиняються, а також про осіб, причетних до неочевидних злочинів.

Термін інформація походить від латинського слова «informatio», що означає «відомості, роз'яснення, виклад» [1, с. 8]. Інформація – це відомості про об'єкти та явища навколишнього середовища, їх параметри, властивості і стан, які сприймають інформаційні системи (живі організми, керуючі машини та ін.) в процесі життєдіяльності та роботи [4, с. 17]. У свою чергу, відповідно до чинного законодавства, інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [8]. В підрозділах Національної поліції України інформаційна діяльність є видом розвідувальної діяльності, яка полягає у здобуванні первинної інформації, її аналітичному опрацюванні та переробленні у інформацію кримінальної розвідки [3, с. 238]. Первинно отримані з різних джерел відомості – це ще не кінцевий продукт. Первинні відомості можна визначити саме як розвідувальну інформацію. Подальша її

перевірка, доповнення та опрацювання – є процес аналітичний. Взагалі, на нашу думку, аналітика у кримінальній розвідці – це цілісна сукупність принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення індивідуальної та колективної інтелектуальної творчої діяльності співробітників оперативних підрозділів Національної поліції, яке дозволяє ефективно обробляти здобуту інформацію з метою вдосконалення якості наявних та отримання нових знань, необхідних для прийняття оптимальних управлінських рішень. При цьому, об'єктами кримінальної розвідки є особи, факти, події, на отримання інформації про яких спрямовується здійснення кримінальної розвідки [1, с. 12].

В залежності від ступеню аналізу і узагальнення розвідувальну інформацію фахівці поділяють на:

1. Первинну розвідувальну інформацію. Вона містить всю доступну для відповідних засобів розвідки об'єктивну інформацію у вигляді якісних та кількісних ознак об'єктів розвідки. Слід зазначити, що якість первинної інформації, з точки зору можливості виявлення ознак об'єкта, залежить не лише від технічних характеристик засобів розвідки, а й від властивостей та стану цього об'єкту, а також від умов ведення розвідки.

2. Інформацію, отриману в результаті попередньої обробки (матеріали першого рівня аналізу). Така інформація містить результати аналізу даних отриманих від одного джерела (з допомогою одного засобу розвідки).

3. Інформацію другого рівня аналізу (комплексна обробка). Обробка інформації, отриманої від різних джерел і різними видами й засобами розвідки. Спільний аналіз різнорідних відомостей, що належать до одного об'єкту, взаємна логічна ув'язка та уточнення, аналітичне визначення характеристик об'єкта, що залежать від сукупності різнорідних відомостей.

4. Узагальнену розвідувальну інформацію яка являє собою розвідувальні зведення, донесення, довідки, аналітичні огляди, технічні описи та інші документи, підготовлені на основі отриманих розвідувальних відомостей для різних категорій споживачів відповідно до їх запитів [5, с. 62].

Слід зазначити, що процес аналізу у кримінальній розвідці має взаємопов'язані складові, а саме: добування інформації з різних джерел; оцінювання первинної інформації; систематизації отриманої інформації; встановлення змісту та сутності первинної інформації; виявлення додатково необхідної інформації; опрацювання первинної інформації; отримання та обґрунтування нових знань; формування кінцевого інформаційного продукту (інформації кримінальної розвідки); прогнозування та надання пропозицій. Саме завдяки аналітичному опрацюванню, розвідувальна інформація (первинні дані) перетворюється у інформацію кримінальної розвідки – новий інформаційний продукт.

За нашим переконанням, кінцевий інформаційний продукт – інформація кримінальної розвідки, як результат творчої інтелектуальної діяльності, має передбачати конкретні рекомендації до подальших дій або

описувати декілька варіантів імовірного розвитку подій у майбутньому. Саме в цьому полягає відмінність у сутності категорій «розвідувальна інформація» та «інформація кримінальної розвідки» в контексті реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України.

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
2. Бусол О.Ю. Засоби аналітичної розвідки МВС України / О.Ю. Бусол // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3, ч. 2. – С. 25-33.
3. Захаров В.П. Інформаційна розвідка як перспективний напрям розвитку правоохоронної діяльності у боротьбі зі злочинністю / В.П. Захаров // Вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ (юридична серія). – 2006. – № 2 – С. 236-242.
4. Катеринчук І.П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики: монографія / І.П. Катеринчук. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 392 с.
5. Никифорчук Д.Й. Аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності: навчально-практичний посібник / Д.Й. Никифорчук, О.Ю. Бусол, Г.М. Бірюков. – К.: НАВС, 2012. – 152 с.
6. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / С.С. Овчинский; под ред.: А.С. Овчинского, В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 122 с.
7. Орлов Ю.Ю. Показники якості оперативно-розшукової інформації / Ю.Ю. Орлов // Право України. – 2005. – № 12. – С. 53-57.
8. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 02. 10. 1992 р. № 2657-ХІІ із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 09.08.2015 р. № 2938-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
9. Цветков А.Г. Актуальные вопросы защиты разведывательных информационных потоков / А.Г. Цветков // Вісник ЛІВС МВС України. – 2002. – № 1. – С. 171-177.

Андрусенко С.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності

Мажар К.В.

слухач магістратури факультету № 1

*(Одеський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ПРОЯВІВ ТЕРОРИЗМУ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ УКРАЇНИ

Світовою спільнотою тероризм визнаний найгострішою проблемою сучасності, загрозою для функціонування всієї системи міжнародної безпеки. Сьогодні він є реальною загрозою будь-якій державі, рівень його суспільної небезпеки постійно зростає. Під впливом численних чинників полі-

тичної, економічної, соціальної та релігійної сфер діяльності суспільства він постійно змінює свої форми, цілі та засоби, поступово набуваючи своїх крайніх проявів.

Світовий досвід переконливо доводить, що найбільшою популярністю у терористів користуються місця значного скупчення людей. У зв'язку з цим транспортний комплекс є одним із основних потенціальних об'єктів тероризму. Як свідчить міжнародна практика боротьби з тероризмом, об'єкти транспорту нерідко стають засобом досягнення злочинної мети окремих осіб та організацій екстремістського спрямування, котрі намагаються шляхом здійснення терористичних актів досягти економічних, політичних чи інших вимог, піддаючи при цьому небезпеці сотні людських життів [1, с. 208].

Так, за офіційними даними Укрзалізниці, в сучасних умовах залізничний транспорт України є провідною галуззю в дорожньо-транспортному комплексі країни, який забезпечує 82% вантажних і майже 50% пасажирських перевезень, здійснюваних всіма видами транспорту. За обсягами вантажних перевезень залізниці України займають четверте місце на Євразійському континенті, поступаючись лише залізницям Китаю, Росії та Індії. Вантажо-напруженість українських залізниць (річний обсяг перевезень на 1 км) в 3-5 разів перевищує відповідний показник розвинених європейських країн. Територією України проходять 3 залізничних транспортні коридори – №№ 3, 5, 9. Через українські порти Ізмаїл і Рені здійснюється взаємодія з пан'європейським коридором № 7, який проходить річкою Дунай. Сьогодні довжина національної мережі залізничних транзитних коридорів в Україні складає 3162 км [2, с. 23].

Аналіз оперативної обстановки на залізницях України вказує на те, що їх комунікації активно використовуються правопорушниками, вкрай поширеними є випадки неправдивих повідомлень про закладення вибухівки на рухомих або нерухомих об'єктах залізничного транспорту, які чиняться з різних мотивів. Залізничний транспорт має деякі кримінологічно значимі особливості, які відбиваються на стані та структурі злочинності на ньому взагалі та обумовлюють його «привабливість» в якості об'єкта реальних чи потенційно можливих терористичних зазіхань.

До основних завдань забезпечення кримінологічної безпеки та попередження проявів тероризму на транспорті належать:

- забезпечення необхідного рівня кримінологічного захисту особистості - працівника транспорту і пасажира, підприємств транспортної галузі та державних інтересів у сфері транспорту від злочинних посягань з тим, щоб кримінальний вплив злочинності у всіх її проявах не створював серйозних перешкод для реалізації основних життєво важливих інтересів транспорту;
- зниження вразливості транспортних об'єктів щодо терористичних злочинних посягань;
- створення та організація ефективного функціонування державної

системи забезпечення кримінологічної безпеки на транспорті;

- підвищення результативності впливу на джерела загроз кримінологічній, терористичній безпеці - злочинність у всіх її проявах, особистість злочинця та криміногенні фактори;
- активізація попередження (профілактики, запобігання, відвернення) злочинних терористичних проявів;
- збирання, аналіз, оцінка та прогнозування даних, які характеризують кримінологічну обстановку на об'єкті транспорту, вивчення партнерів, клієнтів і конкурентів;
- отримання необхідної інформації для вироблення оптимальних управлінських рішень з питань стратегії й тактики економічної діяльності;
- фізична і технічна охорона будівель, споруд, території й транспортних засобів;
- формування у засобах масової інформації, у партнерів і клієнтів сприятливої думки про об'єкт, яка сприяє реалізації планів економічної діяльності;
- відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок неправомірних дій організацій і окремих осіб;
- контроль за ефективністю функціонування системи кримінологічної безпеки.

Сучасні терористи під час здійснення своїх злочинних дій на залізничному транспорті найчастіше використовують оснащені металевими деталями і обрізками для масового ураження людей вибухові пристрої з пластиду, віддаючи їм перевагу перед зброєю індивідуального терору. Застосування таких вибухових пристроїв пояснюється простотою досягнення мети, максимальним вражаючим ефектом, а також низькою вартістю використовуваних технічних засобів. Як правило, кожний терористичний акт ретельно та професійно готується, його вчиненню можуть передувати цілі місяці кропіткої роботи, адже організатори завчасно вивчають відповідні об'єкти залізничної інфраструктури, обирають час, місце, засоби, готують виконавців. В якості останніх все частіше виступають терористи-смертники, яким не складно загубитися у натовпі пасажирів метрополітену, переповнених потягів приміського сполучення, місцях масового скупчення людей в залах очікування [3, с. 132].

Окреслений аспект, без сумніву, зумовлює необхідність активізації роботи з технічного оснащення засобами спостереження і контролю в місцях скупчення пасажирів залізничного транспорту, що дозволяє в режимі реального часу контролювати обстановку і своєчасно вживати заходи у випадках виникнення нештатних ситуацій. Проте на сьогодні загальне забезпечення технічними засобами спостереження, контролю, охорони, у т. ч. в поїздах і залах очікування, лініями екстреного зв'язку з поліцією залишається низьким.

Аналіз ситуації показує, що діюча система управління безпекою руху та запобігання терористичним проявам на залізничному транспорті України є

недостатньо ефективною.

У цілому узагальнений алгоритм дій держави на напрямку організації протидії радикалізації, екстремізму та тероризму (за досвідом провідних країн світу) може бути сформульований таким чином:

1. Аналіз та оцінка рівня загрози тероризму (радикалізму, екстремізму), її інкорпорація в загальну оцінку загроз національній безпеці держави.
2. Розроблення та ухвалення концепції/стратегії протидії.
3. Визначення суб'єктів реалізації цілей та завдань концепції, розподіл між ними функцій і повноважень.
4. Розроблення (вдосконалення) нормативно-правової бази.
5. Розроблення детального плану дій з імплементації основних положень концепції/стратегії. Практичне впровадження заходів протидії.
6. Регулярна оцінка ефективності діяльності та, за необхідності, внесення коректив на будь-якому етапі зазначеного алгоритму.

1. Науково-практичний коментар до Закону України “Про боротьбу з тероризмом” / В.А. Ліпкан, О.А. Івахненко, І.М. Рижов, В.В. Майоров. - К.: КНТ, 2009. - 208 с.

2. Офіційний сайт Державної адміністрації залізничного транспорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uz.gov.ua/>.

3. Зеленков М.Ю. Современный терроризм и антитеррористическая деятельность на железнодорожном транспорте: правовой аспект. Ч. II. Характеристика терроризма на железнодорожном транспорте и технологии его предупреждения / М.Ю. Зеленков. – М. : Юридический институт МИИТа, 2005. – 132 с.

4. Шелухін М. Про складові теорії кримінологічної безпеки на транспорті: деякі аспекти / М. Шелухін // Право України. - 2017. - № 2. - С. 35-39.

Баб'як А.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри ОРД
факультету №2 ІПФПНП
Львівського державного
університету внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НП УКРАЇНИ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Під забезпеченням реалізації законності прав людини слід розуміти, з одного боку, систему їх гарантування, тобто загальні умови та спеціальні (юридичні) засоби, які забезпечують їх правомірну реалізацію, а за необхідності й охорону; з іншого – напрям діяльності державних органів щодо створення умов для реалізації прав громадян.

Відтак зміцнення законності в ОРД, забезпечення законних прав та інтересів громадян у цій сфері залежить від чіткої законодавчої регламентації правоохоронної діяльності взагалі, порядку її здійснення, діяльності із забез-

печення державної безпеки, виявлення, попередження і припинення правопорушень.

Як комплекс проблем правового характеру, реалізація принципу законності виражається в діяльності суб'єктів правовідносин, правомірність яких зумовлюється ступенем їх відповідності нормам права, тобто рівнем законності. Отож, суть реалізації принципу законності полягає в ступені відображення в конкретних суспільних відносинах усього комплексу його основоположень і вимог, що становлять його основу.

Одним із важливих аспектів забезпечення законності в ОРД є вироблення загальних критеріїв оцінки порушення принципу законності. У межах цих проблем важливі питання щодо розробки положень, що стосуються оцінки стану законності в ОРД, де одне з перших місць повинні посідати критерії правомірності діяльності оперативних підрозділів та дослідження змісту порушення законності в оперативно-розшуковій діяльності. Зміст цієї методологічної передумови містить вимогу розкриття загальних підходів до оцінки порушень законності в ОРД із подальшим уточненням на конкретних напрямках роботи.

З огляду на те, що основу принципу законності в ОРД становить чіткість та неухильне дотримання і виконання законів, можна сказати, що до порушення законності в ОРД належить порушення норм чинного законодавства співробітниками оперативних підрозділів під час виконання своїх службових обов'язків (виконання завдань ОРД, реалізації прав й обов'язків).

Одним із чинників, який безпосередньо пов'язаний та впливає на дотримання принципу законності, є стан службової дисципліни, що характеризується дотриманням і виконанням підзаконних нормативних актів і норм внутрішнього характеру. Істотним чинником, що впливає і на стан законності і службової дисципліни, а також становить їх міцну основу, є їх морально-етичні засади, які опосередковано впливають на «якість» виконання норм права, на ставлення до закону тощо. Зважаючи на нерозривний зв'язок законів і підзаконних нормативних актів, їх ідейну єдність у регулюванні суспільних відносин, зокрема в ОРД, важливим аспектом питання про порушення принципу законності є порушення службової дисципліни і норм моралі.

Порушення законності в ОРД характеризується скоєнням злочину або дисциплінарної провини співробітником, наділеним цілком певними повноваженнями, зв'язком скоєних протиправних учинків зі службовими обов'язками винного, заподіянням скоєними порушеннями шкоди правам і інтересам учасників суспільних відносин, що охороняються законом, особливо, які дискредитують суб'єкт ОРД.

Наведені ознаки доволі ґрунтовно характеризують підстави юридичної відповідальності за порушення законності. Проте вони не охоплюють повністю їх зміст, що в усіх випадках полягає в скоєнні правопорушення, тобто суспільно небезпечного, протиправного (передбаченого в нормах права) діяння,

яке зазіхає на охоронювані правом суспільні відносини.

Однак вичерпне визначення змісту підстав юридичної відповідальності необхідне, оскільки воно дозволить науково обґрунтовано з'ясувати до питання про порушення законності та стати загальною правовою базою одноманітного підходу до боротьби з порушеннями в сфері ОРД оперативних підрозділів.

Ефективний вплив на стан законності можливий лише на основі глибокого знання всіх тих чинників, що впливають на поведінку людей, визначаючи дотримання (або порушення) ними правових вимог і приписів. У цьому випадку необхідно враховувати і позитивний, і негативний вплив, що виявляється на різних рівнях управління (загальносоціальному, регіональному, місцевому тощо), зважати на внутрішні, і на зовнішні чинники.

Поведінка людей, пов'язана з реалізацією норм права, визначається впливом сукупності факторів – економічних, політичних, правових, культурних, психологічних оригінальних та ін. Проблема зміцнення законності, отже, є не вузько правовою, а комплексною.

Вплив означених чинників здійснюється у двох напрямках:

- під їх впливом формується особистість, формується політична, правова, моральна свідомість;
- опановується загальна і професійна культура, формуються особисті якості;
- система цих факторів утворює конкретну життєву ситуацію, сприймаючи і оцінюючи яку, суб'єкт обирає певний варіант своєї поведінки – правомірний або протиправний.

Порушення законності в підрозділах можуть бути зумовлені різними за характером причинами. У процесі підготовки заходів для зміцнення законності і дисципліни доцільно врахувати весь комплекс важливих питань:

- організація системи органів (структура підрозділів, розподіл функцій між підрозділами, розподіл функціональних обов'язків безпосередньо між співробітниками);
- функціонування цієї системи (збір, зберігання, обробка і використання інформації, якими каналами надійшла інформація, надійність каналів, стан контролю за повнотою і достовірністю відомостей, що надходять, рівень статистичної роботи, підготовка і прийняття рішення, організація виконання і контролю, оцінка результатів роботи);
- заходи щодо поліпшення роботи з кадрами (профорієнтація і підбір, розстановка і підготовка кадрів, виховання і підвищення професійного рівня, атестування і просування по службі, стимулювання тощо);
- заходи щодо використання зовнішніх чинників (зв'язок з установами науки, культури, громадськими організаціями тощо).

У практиці оперативних підрозділів традиційна орієнтація на зміцнення законності. При цьому основна увага приділяється реагуванню (розгляду і вжиттю заходів) на конкретні випадки невиконання або неналежного вико-

нання співробітником оперативних підрозділів вимог правових норм.

У практичному аспекті головним є знання і уміння користуватися різноманітними джерелами інформації про порушення законності, виявляти їх, якщо вони не були офіційно враховані в статистичній звітності (латентні правопорушення). Важливим залишається також аналіз динаміки порушень законності. Адже законність, що характеризує ОРД з точки зору дотримання законів, є найважливішим критерієм оцінки її ефективності поряд з такими, як знання і прогнозування оперативної обстановки, рівень оперативного мислення (глибина аналізу отриманої інформації, її якість, розроблені на її основі заходи, вибір форм, засобів і методів її реалізації тощо), кількість і якість сил, що були задіяні для вирішення поставлених завдань (їх адекватність очікуваним результатам), досягнутий при цьому ефект, результативність проведених заходів тощо.

Необхідним є визначення на основі теоретичного аналізу найбільш ефективних шляхів практичної діяльності щодо зміцнення режиму законності.

Відсутність чітких науково обґрунтованих рекомендацій в цьому питанні часто призводить до невиправданих втрат часу, сил, чітких перспектив у підході до аналогічних ситуацій, а в багатьох випадках – і до серйозних помилок.

Як державно-правовий вид діяльності, ОРД має свою специфіку, понятійний апарат, закономірності, не пізнавши які складно сподіватися на результативність самої діяльності. Своєчасне виявлення, попередження і припинення протиправної діяльності можливі лише за умови глибокого розуміння елементів структури ОРД та їх характеристики. За дослідження питання забезпечення принципу законності в ОРД важливо визначити його зміст, мету та місце в системі правового регулювання, в загальнодержавній системі захисту інтересів держави, суспільства і особистості.

Бідняк Г.С.

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

Михайська П.В.

курсант навчальної групи ПС 543

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Зростання злочинності вимагає постійного перегляду питання використання й вдосконалення сучасних засобів, прийомів і методів, які сприяють більш повному й швидкому виявленню, розкриттю та розслідуванню злочинів.

Слушною є думка Іщенко А.В., який вважає що вивчення досвіду діяльності слідчих переконує вчених і практиків у тому, що її результативність безпосередньо залежить від надійності засобів та методів, досконалість яких зумовлена тим, наскільки вони враховують новітні здобутки науково-технічного прогресу. Чим більше вони містять у собі досягнень передової науки і техніки, тим більше їх використання забезпечує оптимізацію вирішення завдань протидії злочинності [2].

Серед основних проблем, які потребують вирішення, в Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 березня 2017 року № 229 є недостатній рівень матеріально-технічного та ресурсного забезпечення а також нагальна необхідність у розвитку нових напрямів судової експертизи й експертних досліджень шляхом проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт [5].

Кримінальне провадження безумовно, не обмежується встановленням події злочину. Необхідно виявити ще низку фактів: наслідки злочину, збраряддя й засоби, за допомогою яких його вчинено, обставини, які сприяли вчиненню вбивства та інше. Для успішного розслідування злочинів має велике значення повне документування обстановки на місці події під час проведення його огляду. Від якості цієї слідчої дії напряду залежить успіх процесу доказування в суді. Виявлення і дослідження слідів злочину необхідне для одержання повного та об'єктивного уявлення про подію, що трапилась.

Для проведення комплексного дослідження матеріальних об'єктів та документування безпосередньо при проведенні слідчої (розшукової) дії необхідна висока точність та оперативність. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій та техніки розкриває багатогранність їх можливостей та призводить до їх запровадження у практично всі сфери життєдіяльності людського суспільства, призводячи до модернізації існуючих та виникнення нових технічних засобів. Науково-технічним засобом, який забезпечує комплексну фіксацію оточуючої обстановки із здійсненням точного відображення зовнішнього вигляду, форми, вимірюванням відстаней між об'єктами, їх взаємного розташування та розмірів, є лазерний 3D сканер. За допомогою відповідного програмного забезпечення, використання 3D сканеру дозволяє протягом невеликого проміжку часу створити точну фотореалістичну модель ділянки місцевості, розглянути її з будь-якого ракурсу та відстані як в цілому, так й окремі об'єкти. Важливим є й те, що дане програмне забезпечення дає можливість проводити реконструкцію об'єкту та здійснювати різного роду операції з окремими об'єктами як у 3D моделі, так і окремо від неї, імпортувати у 3D модель місця, що скановано, інші трьохвимірні об'єкти для ілюстрації їх розташування в певні проміжки часу [3].

Позитивний досвід застосування таких лазерних 3D сканерів є у криміналістичних лабораторій поліцейських управлінь Лос-Анджелеса, штат Ка-

ліфорнія, США з 2006 року та Альбукерке, штат Нью- Мексіко, США з 2008 року . В Україні Науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України мають на оснащенні лазерні сканери «Faro Focus 3d», програму «Карат», систему візуалізації «Рувіс» тощо[4].

На місці події багато інформативними також є сліди крові, виявлених на місці злочину або на одязі, яке дозволяє встановити механізм їх появи та з урахуванням інших даних реконструювати окремі моменти злочинної події. Для їх виявлення та дослідження також використовуються новітні методи та обладнання.

Так, професор Вашингтонського Університету Фред Джиттс (Fred Gittes) і кандидат фізичних наук Крис Варні (Chris Varney) запропонували новий, заснований на знайомих законах тригонометрії, метод встановлення точного розташування в просторі поранень, з якого бризнула кров. (По публікації MIT Technology Review / physics arXiv blog). А фізики з університетів Іллінойсу і штату Айова розробили нову теоретичну модель, що детально описує швидкість, напрямок і розподіл за розмірами бризок крові, що виникають при вогнепальних пораненнях. Дослідження опубліковане в журналі Physical Review Fluids, коротко про нього повідомляє Physics [4].

Сьогодні в Україні процес впровадження досягнень світової науки та технічного прогресу не налагоджений через недостатнє фінансування, застарілу програму навчання експертів, криміналістів, недосконалість правових основ їх застосування та ін. Поліпшує ситуацію співпраця з колегами з інших країн шляхом стажування, проведення міжнародних конференцій та круглих столів. Також прийнята Стратегія повинна змінити вектор пріоритетів роботи органів досудового слідства.

Дослідивши сучасний стан використання новітніх технологій в розвинутих країнах світу, можна зробити висновок, що існує реальна необхідність у модернізації технічної бази структурних підрозділів МВС України. Необхідно використовувати сучасні технічні засоби та здобутки мирової науки для більш детальної реконструкції місця злочину, що дозволить вдосконалити процес доказування.

1. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 664 с.

2. Іщенко А.В. Методологічні та організаційні проблеми розвитку криміналістичних наукових досліджень : автореф. дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / А.В. Іщенко. – К., 1996. – 37 с.

3. Офіційний сайт компанії Panorama Tools graphical user interface [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ptgui.com>.

4. Центр криміналістики: як працюють українські Холмси [Електронний ресурс] // © 2017 ЧАО "Сьогодні Мультимедиа". – 16. – Режим доступу: <https://ukr.segodayna.ua/regions/kharkov/centr-kriminalistiki-kak-rabotayut-ukrainskie-holmsy-971702.html>.

5. Про затвердження Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] // © Copyright 1994-2017. Center of computer technologies. Designed by eXipilis. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.cct.com.ua/2017/15.03.2017_229.htm.

6. МВС сприятиме оснащенню Харківського НДЕКЦ новим сучасним обладнанням – Арсен ваков (фото, відео) [Електронний ресурс] // МВС України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://mvs.gov.ua/ua/news/2449_MVS_spriyatime_osnashchennyu_Harkivskogo_NDEKC_novim_suchasnim_obl_adnannyam_Arsen_Avakov_FOTO_VIDEO.htm

7. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження – Харків: Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр, 2009.

Варава В.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МИТНИЦЬ ДФС І ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Питання взаємодії між правоохоронними та контролюючими органами у забезпеченні економічної безпеки держави завжди привертала увагу представників науки оперативно-розшукової діяльності та фахівців-практиків. Адже високу результативність та ефективність заходів щодо протидії злочинності в сфері економіки можливо забезпечити лише шляхом об'єднання зусиль всіх уповноважених державних органів.

Загальна сутність взаємодії на рівні теоретичних розробок у останні роки досліджувалась такими науковцями, як К.В. Антонов, О.М. Бандурка, Б.І. Бараненко, В. М. Горбачов, О.М. Джужа, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, О.І. Хараберюш, Г.П. Цимбал, В.В. Шендрик, І.Р. Шинкаренко та ін. Водночас, необхідно з'ясувати особливості поняття, а також сучасного стану нормативно-правового та організаційного забезпечення взаємодії оперативних підрозділів захисту економіки та митниці ДФС щодо протидії злочинності у сфері економіки.

Поняття взаємодії у сфері боротьби з економічною злочинністю визначається як необхідна, спільна діяльність, що здійснюється на основі законів та підзаконних нормативно-правових актів у конкретних організаційних формах, узгоджена за метою, місцем та часом і спрямована на забезпечення якісного та ефективного виконання покладених на них завдань для забезпечення економічної безпеки України [1].

Виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно-небезпечними організованими групами та

злочинними організаціями, протидія корупційним правопорушенням, установлення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень у сфері економіки, та вжиття заходів щодо їх усунення відноситься до кола основних завдань як підрозділів захисту економіки Національної поліції так і правоохоронних підрозділів ДФС, до переліку яких належать Управління протидії митним правопорушенням митниць [2].

Під час здійснення пошукових заходів, зазначені підрозділи в установленому законом порядку повинні взаємодіяти між собою та зобов'язані сприяти один одному у виконанні покладених завдань, у межах власної компетенції.

Порядок взаємодії підрозділів захисту економіки Національної поліції та митниць, умови обміну інформацією, використання банків даних, а також проведення скоординованих заходів регулюються спільними актами Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, а також Державної фіскальної служби,

Одним із перших нормативно-правових актів, що визначав основні принципи, форми та напрями взаємодії правоохоронних органів та інших державних органів, є Інструкція “Про взаємодію правоохоронних та інших державних органів України у боротьбі із злочинністю”, затверджена спільним наказом, виданим 10 вересня 1994 р. № 4348.

До переліку основних принципів такої взаємодії Інструкцією визначено: суворе дотримання законності; оперативність розгляду і прийняття рішень з питань, що потребують спільного вирішення та забезпечення їх виконання у межах визначеної компетенції; комплексне використання у разі необхідності сил і засобів, які є в розпорядженні сторін, що взаємодіють.

Указом Президента України від 6 лютого 2003 р. № 84 “Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією” також було передбачено взаємодію у: здійсненні протидії злочинам у сфері економіки, передусім в її пріоритетних галузях; захисті від злочинних зазіхань на державні бюджетні кошти; викритті фактів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; забезпеченні надійної охорони державного кордону, перекритті каналів проникнення в Україну предметів контрабанди тощо.

У Стратегії Національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, однією з ключових умов нової якості економічного зростання назване забезпечення економічної безпеки шляхом системної протидії організованій економічній злочинності та “тінізації” економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації [3].

Більш детально взаємодію підрозділів захисту економіки Національної поліції з митницями ДФС врегульовано на рівні міжвідомчих рішень та ін-

струкцій. Однією з перших міжвідомчих інструкцій слід назвати “Про взаємодію МВС, СБУ, ДМК і Держкомкордону України у боротьбі з правопорушеннями у сфері зовнішньоекономічної діяльності, припиненні незаконного вивозу та ввозу наркотичних засобів: сильнодіючих, отруйних, радіоактивних, вибухових речовин, зброї та боєприпасів, культурних та історичних цінностей” від 9 липня 1993 р.

У зв’язку з відсутністю у підрозділів з протидії митним правопорушенням митниць ДФС права здійснювати оперативно-розшукову діяльність, практика взаємодії з оперативними підрозділами Національної поліції до останнього часу обмежувалась наступними заходами:

- обмін інформацією про різні правопорушення у сфері економіки;
- непроцесуальна консультативна допомога оперативним працівникам та слідчим з питань, що потребують спеціальних знань;
- допит працівників митниць як свідків у кримінальному провадженні з питань, що потребують спеціальних знань;
- залучення працівників митниць до участі у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій як спеціалістів.

У Положенні про Державну фіскальну службу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 зазначено, що ДФС під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, а також має право проводити, зокрема у взаємодії з іншими правоохоронними органами заходи з переміщення товарів під негласним контролем [4].

При цьому, у ст. 5 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” визначено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами органів доходів і зборів - оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою.

У структурі ДФС питання боротьби з контрабандою покладені на підрозділи (управління, відділи) викриття кримінальних правопорушень в митній сфері Оперативних управлінь ГУ ДФС в областях, які не мають достатнього досвіду оперативно-розшукової діяльності у зазначеній сфері, та організаційно віддалені від пунктів пропуску на кордоні. Це призводить до відсутності бажаних позитивних результатів цієї діяльності, та водночас ефективної взаємодії з іншими правоохоронними органами, зокрема оперативними підрозділами захисту економіки Національної поліції.

Таким чином, попри наявність значної кількості діючих законодавчих та нормативно-правових актів, які врегульовують питання взаємодії правоохоронних та контролюючих органів щодо протидії економічній злочинності, наслідки їх реалізації є незадовільними.

В умовах подальшого розвитку вітчизняної правоохоронної системи, утворення нових державних інституцій, варто вивчити досвід роботи правоохоронних органів провідних держав світу, зокрема, що стосується організації правоохоронної діяльності митних адміністрацій.

Так, у ФРН питання протидії митній злочинності, а також співпраці з іншими правоохоронними органами покладені на Центр митних розслідувань у структурі Міністерства фінансів. Центр керує діяльністю восьми регіональних Служб митних розслідувань, які уповноважені здійснювати як кримінальну процесуальну, так і оперативно-розшукову діяльність [5].

Таким чином, за відсутності належного реформування, взаємодія між митницями ДФС і підрозділами захисту економіки Національної поліції з протидії кримінальним правопорушенням та запобігання їм залишається фактично обмеженою спільною участю у проведенні окремих оперативно-розшукових (спеціальних) заходів, зокрема переміщення товарів під негласним контролем, та слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого.

1. Економічна безпека [О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко Л.М. Доля, О.М. Калюк та ін.]; за ред. О.М. Джужі. – К.: Правова єдність ВАВ, 2010. – 368 с.
2. Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України [Текст]: Наказ Національної поліції України від 07.11.2015 № 81 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/>
3. Стратегія Національної безпеки України [Текст]: Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
4. Про Державну фіскальну службу [Текст] Постанова Кабінету Міністрів України від від 21.05.2014 № 236 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/236-2014>
5. Zoll. Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoll.de>.

Вербієць А.С.

здобувач наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування

Єрмаков Ю.О.

кандидат юридичних наук,
докторант наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування

*(Національна академія
внутрішніх справ)*

ЧИННИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ БУРШТИНУ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ЇМ

На даний час бурштинова проблема, тобто проблема пов'язана із незаконним видобутком та реалізацією бурштину досягла піку своєї актуальності у суспільстві. Це пов'язано як із надприбутками від цього незаконного промислу, так із участі чиновників та правоохоронці, які забезпечать безпереш-

кодне ведення незаконного бізнесу.

Однією із найбільш дохідних частин «бурштинової мафія», яка на даний час відносить до усіх операцій із бурштином є його реалізація. Вказане досить логічно пояснюється тим, що саме реалізація, а не безпосередній видобуток та обробка бурштину є найбільш вигідною ланкою тіньового бурштинового бізнесу, саме на ньому набувається основна частина грошових коштів. А це означає, забезпечення ефективності протидії злочинам, пов'язаних з незаконним видобутком та реалізацією бурштину без визначення докорінних чинників реалізації бурштину.

Що стосується саме реалізації бурштину, то потрібно вказати, що воно бере свій початок саме із місць незаконного видобування бурштину сирцю, тобто необробленого каменю, який лежить в надрах земної поверхні. Так, на місця незаконного видобутку бурштину сирцю безпосередньо відбуваються перші операції пов'язані із його реалізацією, так званим скупщикам цього коштовного напівдорогоцінного каменю. Сприяння реалізації бурштину на цій стадії, безпосередньо пов'язане із наявністю діючого родовища незаконного видобутку бурштину та відсутності адекватних дій з боку правоохоронних органів на такі явно злочинні дії. На даному етапі ціна реалізацію бурштину сирцю є найменша і варіюється від величини каменю.

Після першого етапу реалізацію бурштину сирцю, особа покупець (скупник) в більшості випадків здійснює реалізацію каменю в двох напрямках.

Перший із напрямків особа покупець, так званий скупник продає бурштин сирець іншому більш великому скупнику, який займається реалізацією бурштину сирцю в значно більших масштабах та в подальшому реалізує його як на територію України так і за її межі.

Другий напрям пов'язаний із реалізацією бурштину до незаконних цехів обробки бурштину сирцю, де за допомогою різноманітного обладнання із бурштину сирцю роблять ювелірні чи на пів ювелірні вироби, які в подальшому продають як на території України, так і за її межі.

Що стосується порівняння обох вказаних напрямів потрібно зазначити, що ціна на них кардинально відрізняється, а саме те, що для другого напрямку характерний більш вищий ціновий поріг.

Також окремим чинником, що не зменшує, а лише сприяє реалізації бурштину є прозорість наших кордонів, через які реалізується більшість незаконно видобутого каменю. Найбільш привабливими для незаконних операцій із реалізацією бурштину є західний кордон на межі Львівської та Волинської областей, а також морські ворота України розташовані в Одеській області.

Крім того, потрібно зауважити, що саме основний чинник, який стимулює реалізацію бурштину, як одного із видів незаконних операцій пов'язаних із цим каменем є те, що на даний час в українському законодавстві не передбачено кримінальної відповідальності за дії пов'язані саме із незаконною ре-

алізацією бурштину. На нашу думку введення такого виду відповідальності дасть змогу більш активно протидіяти бурштиновій мафії та буде превентивним заходом незаконних операцій пов'язаних із реалізацією бурштину.

На основі викладено можна підвести деякі підсумки, а саме те, що чинники реалізації бурштину – це найбільш вірогідні шляхи, підстави, які сприяють будь-яким операціям пов'язаних із незаконною реалізацією бурштину як на території України так і за її межами. Без визначення та подолання чинників реалізацією бурштину, проведення заходів спрямованих на протидію злочинами злочинам, пов'язаних з незаконним видобутком та реалізацією бурштину не матимуть очікуваного результату та матимуть невисоку ефективність.

Геселев О.В.

старший викладач відділу
підготовки прокурорів з нагляду
за додержанням законів органами,
які проводять оперативно-розшукову
діяльність, дізнання та досудове слідство
Національної академії прокуратури України

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ Є ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Останнім часом вкрай актуального значення набуло питання розмежування підстав, порядку проведення та використання у кримінальному провадженні результатів оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, насамперед пов'язаних з тимчасовим обмеженням прав людини. Окремою проблемою при цьому залишається можливість використання для доказування матеріалів оперативно-розшукової діяльності.

Аналізуючи вказані питання, слід виходити з концептуального положення про те, що незважаючи на тісний зв'язок негласних слідчих (розшукових) дій з оперативно-розшуковими заходами, які передували вказаним діям як у контексті законодавчого врегулювання так і практичного застосування, ці дії та заходи є різними за своєю правовою процесуальною природою інститутами, різними правовими феноменами.

Запровадження у сучасний кримінальний процес України інституту негласних слідчих (розшукових) дій є наслідком надання процесуального статусу або процесуалізації не «оперативно-розшукової діяльності», як ще

подекуди вважається, а спеціальних негласних заходів отримання інформації про злочин та особу, яка його вчинила. До набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) 2012 року [1] подібні негласні заходи дійсно існували у формі оперативно-розшукових заходів, підстави та порядок проведення яких регулювались Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон) [2] та іншими нормативно-правовими актами.

Ототожнення негласних слідчих (розшукових) дій з оперативно-розшуковими заходами, що іноді відбувається під час правозастосовної практики, призводить до необґрунтованої з точки зору положень теорії кримінального процесу та кримінального процесуального закону підміни понять та фактично зводять негласні слідчі (розшукові) дії які є самостійним й самодостатнім процесуальним інститутом, до оперативно-розшукової діяльності.

Згідно з положеннями глави 21 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії визначено як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. Фіксація ходу і результатів цих дій відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК. Протоколи та інші результати щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій використовуються в доказуванні на тих самих підставах, що і результати інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування. Негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НС(Р)Д), як і «гласні» слідчі (розшукові) дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. НС(Р)Д таким чином є процесуальними діями, підстави, порядок проведення та використання результатів яких визначено ст. 246 та іншими статтями КПК України.

Наявність у чинному КПК України НС(Р)Д, як різновиду слідчих (розшукових) дій, дає можливість слідчому або уповноваженим оперативним підрозділам за дорученням слідчого, прокурора, застосовувати їх аналогічно слідчим (розшуковим) діям, але використовуючи при цьому негласні, конфіденційні засоби та методи, які не підлягають розголошенню.

У той же час завданням оперативно-розшукової діяльності згідно із ст. 1 вказаного Закону є насамперед пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України (далі – КК України) [3] з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства. Згідно з положеннями п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону *оперативним підрозділам для виконання зазначених завдань за наявності передбачених Законом підстав надається право проводити відповідні оперативно-розшукові заходи, у тому числі негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних*

мереж, Оскільки здійснення зазначених та деяких інших заходів безпосередньо пов'язано з проникненням до житла, втручанням у приватне спілкування або в інший спосіб тимчасовим обмеженням прав людини, які гарантовані Конституцією України, Законом передбачено особливі умови та порядок їх проведення. Так, відповідно до ч.3 ст. 8 цього *Закону перелічені заходи* проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

Відповідно до змісту п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, або осіб, які готують вчинення злочину, тобто виключно на стадії готування до злочину. У разі ж виявлення ознак вчинення злочину оперативний підрозділ згідно з вимогами ч. 2 ст. 7 Закону зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Така норма Закону співвідноситься з положеннями ст. 214 КПК України щодо зобов'язання слідчого, прокурора невідкладно, але не пізніше 24 годин після встановлення обставин про вчинення кримінального правопорушення внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та розпочати розслідування.

Тобто чинним законодавством визначено можливість проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукової справи насамперед з метою виявлення і фіксації кримінальних правопорушень на стадії готування до злочину, до внесення відомостей про злочин до ЄРДР. Водночас інформація про вчинений злочин може бути перевірена після внесення відомостей про нього до ЄРДР лише через проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій у межах розпочатого досудового розслідування з підстав та у порядку, передбачених КПК України.

Оцінюючи можливості використання для доказування у кримінальному провадженні матеріалів оперативно-розшукових заходів, слід зазначити, що такі заходи проводяться насамперед в інтересах кримінального судочинства. Згідно із положеннями п.п. 1–3 ст. 10 Закону матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються як приводи та підстави для початку

досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні, для попередження, виявлення, припинення та розслідування злочинів.

Можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів у кримінальному провадженні передбачено й чинним КПК України. Так, відповідно до ч. 2 ст. 99 цього Кодексу матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази. Виходячи зі змісту цих вимог, у разі складання за результатами оперативно-розшукових заходів відповідних протоколів та наявності додатків до них такі матеріали є документами, що передбачені як процесуальне джерело доказів ч. 2 ст. 84 КПК України, у зв'язку з чим можуть використовуватись у кримінальному провадженні як докази.

Аналогічних висновків дійшов і Верховний Суд України, який у своїй постанові від 16 березня 2017 року у кримінальній справі № 671/463/15-к за заявою захисника Ліщук О.І. вказав, що оперативно-розшукова діяльність, яка регулюється названим вище Законом, є складовою кримінального процесуального законодавства України [4]. Як зазначає Суд, вимоги ч. 2 ст. 99 КПК України щодо можливості використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні як доказів належать і до фактичних даних, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів, здійснюваної в межах оперативно-розшукової справи до внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР.

Виходячи зі змісту правового висновку, який надав у вказаному рішенні Верховний Суд України, фактичні дані, отримані в результаті проведення оперативно-розшукових заходів до внесення відомостей до ЄРДР, можуть бути визнані належними та використані як докази, а саме як документи, у кримінальному провадженні за умови, якщо вони були отримані в порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>;

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>;

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>;

4. Постанова судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 16.03.2017 року категорія справи №671/463/15-к [Електронний ресурс]: Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66203468>.

Дараган В.В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ЩОДО АЛГОРИТМУ ДІЙ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ
ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ
ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВИМАГАННЯ ОДЕРЖАННЯ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ,
ЯКА ЗАЙМАЄ ВІДПОВІДАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ
У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ**

Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Виконання службовими особами своїх службових обов'язків на підставі, в межах і в порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативними актами, забезпечує нормальну діяльність державного апарату, а також апарату управління підприємств, установ і організацій [1].

Злочини у сфері державних закупівель характеризуються значною кількістю способів їх вчинення, а також активною протидією їх розслідуванню з боку суб'єктів вчинення таких злочинів та зацікавлених осіб. Як показує практика, в більшості випадків розслідування злочинів у сфері державних закупівель, активна протидія розслідуванню здійснюється тоді, коли до проведення державної закупівлі мають відношення високопосадовці. Закупівлі, які відбуваються за участю (під контролем) таких осіб, як правило, сягають від одного до сотні мільйонів гривень. При цьому, в залежності від суми закупівлі, як правило зростають і суми «відкатів».

Так, починаючи з листопада 2016 року управлінням освіти Чернівецьке міської ради здійснено оголошення про проведення закупівлі через систему електронних торгів по здійсненню ремонтних та будівельних робіт закладі освіти м. Чернівці. Відповідальною особою за зв'язок із учасниками визначено начальника групи централізованого господарського обслуговування управління освіти Чернівецької міської ради. В період з 06 по 24 листопада 2016 року між управлінням освіти Чернівецької міської ради та приватним підприємством «Суперприз-1» в особі директора укладено договори за номерами: №251, №261, №268. №244, №324, №258, №329, №346, №356, №370,

№371 про виконання будівельних та ремонтних робіт закладів освіти м. Чернівці із визначенням договірної ціни по вказаних договорах на загальну суму 2181990 грн.

В кінці грудня 2016 року начальник групи централізованого господарського обслуговування управління освіти Чернівецької міської ради вимагав з директора приватного підприємства «Суперприз-1» неправомірну вигоду у вигляді грошових коштів в сумі 230000 гривень в якості відсотків від загальної суми кошторисів по вказаним договорам за сприяння визначення останнього переможцем по вказаним вище конкурсам та перерахунку коштів за виконання по них робіт, апелюючи своїм службовим становищем та прийняттям саме ним рішень по визначенню переможців вказаних електронних торгів, оголошених управлінням освіти Чернівецької міської ради, діючи умисно, з корисливих мотивів, використовуючи своє службове становище, з метою отримання неправомірної вигоди за вчинення дій з використанням наданих йому повноважень, а саме сприяння у вигазі приватного підприємства «Суперприз-1» закупівель через систему електронних торгів, оголошених управлінням освіти Чернівецької міської ради.

Відповідно до положень Кримінального кодексу України службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 368, 368-2, 369 та 382 є [2]:

1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступники, члени Центральної виборчої комісії, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, його перший заступник, заступники та судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступники, радники та помічники Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України;

2) особи, посади яких згідно із статтею 6 Закону України "Про державну службу" належать до категорії «А»;

3) особи, посади яких згідно із статтею 14 Закону України "Про службу

в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування.

Аналіз практичної діяльності оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції дозволив нам виділити наступний порядок дій слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції на початковому етапі розслідування у разі надходження заяви про вимагання одержання неправомірної вигоди службовою особою, яка займає відповідальне становище у сфері державних закупівель:

1. Відбираємо заяву від заявника;
 2. Внесення відомостей до ЄРДР (зашифровано). Наприклад: посадова особа, яка займає відповідальне становище виконавчої гілки влади вимагає неправомірну вигоду в особливо великих розмірах, а саме у вигляді грошових коштів у сумі;
 3. Вирішується питання щодо забезпечення конфіденційності даних про особу заявника відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»;
 4. Допит заявника у якості свідка у 2 екземплярах (1 під реальними даними, інший під псевдонімом) – в протоколі допиту обов'язково зазначити максимальну кількість відомої інформації про фігуранта (посада, ПІБ, інформація про місце роботи (поверх, номер кабінету), контактні телефони, якщо відомо, місце мешкання тощо)
 5. Якщо заявнику не відомо якісь відомості, допитують оперуповноваженого з приводу відомостей, які невідомі заявнику, але мають значення для справи з метою отримання дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД).
 6. Виписуються клопотання на проведення на НСРД (за ст.ст. 260, 263, 264 Кримінального процесуального кодексу України, а також за необхідністю ст.ст. 267, 268, 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України) відносно фігуранта та заявника – на термін 2 місяці;
 7. Отримуємо ухвалу суду на проведення НСРД;
 8. Виписуємо завдання на оперативно-технічні підрозділи на проведення вказаних заходів.
 9. Складання протоколів за результатами проведення заходів, направлення їх в прокуратуру після проведення заходів, знищення зведень, які надійшли з ОТУ.
 10. Отримуємо від прокурора постанову на проведення слідчого експерименту відповідно до ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України.
 11. Підготовчі заходи до проведення тактичної операції «Затримання службової особи під час одержання неправомірної вигоди» - складається план операції, проводяться інструктажі, здійснюється розстановка сил тощо.
- Приведений нами алгоритм дій слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції на початковому етапі розслідування у разі надходження заяви про вимагання одержання неправомірної вигоди службовою особою,

яка займає відповідальне становище у сфері державних закупівель не претендує на досконалість, однак від може бути взятий за основу при плануванні слідчими та оперативними підрозділів Національної поліції діяльності щодо документування злочинних намірів зловмисників та можу змінюватися ними в залежності від конкретної оперативної або слідчої ситуації.

1. Узагальнення судової практики розгляду справ про адміністративні корупційні правопорушення та деякі злочини, передбачені розділом XVII Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/57263-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_rozglyadu_sprav_pro_administra.html.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради, 2001. – № 25-26. – ст.131.

Смець О.М.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Головою держави визнано необхідним активізувати боротьбу зі злочинністю, пов'язаною насамперед з бандитизмом, діяльністю незаконних збройних формувань, незаконним обігом вогнепальної зброї та інших засобів ураження, бойових припасів, вибухових речовин, та посилити координацію заходів у цій сфері. Міністерству внутрішніх справ України разом із іншими органами державної влади вказано невідкладно вжити додаткових заходів щодо зниження рівня злочинності в Україні [0]. Зауважимо, що виявлення латентних та розкриття неочевидних злочинів здійснювалось саме завдяки оперативно-розшуковій діяльності. Враховуючи актуальність питання боротьби зі злочинністю, визначаємо для себе метою проведення аналізу окремих аспектів оперативно-розшукової діяльності в сучасних умовах для виявлення проблем з наступним виробленням пропозицій щодо їх вирішення.

У нас ще в 1992 році було прийнято Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” [2], у ст.2 якого визначено поняття такої діяльності, що являє собою систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. У ст.5 цього Закону надається вичерпний перелік підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зокрема це кримінальна та спеціальна поліція.

Проведене дослідження статей Закону України “Про Національну поліцію” [3] надає можливість відзначити, що одразу після його прийняття опе-

ративно-розшукова діяльність згадувалась в ньому лише в п.18 ст.26 в аспекті формування інформаційних ресурсів поліцією. Так, поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно, зокрема, бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до Закону.

Ретроспективний аналіз правового забезпечення оперативно-розшукової діяльності показав, що в цілому ряді статей Закону України “Про міліцію” [4] даному питанню приділялась особлива увага, зокрема у ст.6 вказано, що міліція має право для виконання покладених на неї завдань залучати громадян за їх згодою до співробітництва у порядку, встановленому законами, що регулюють профілактичну та оперативно-розшукову діяльність. У ст.7 зазначено, що міліція є єдиною системою органів, яка входить до структури Міністерства внутрішніх справ України, виконує адміністративну, профілактичну, оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну, виконавчу та охоронну (на договірних засадах) функції.

До обов’язків міліції, передбачених ст.10 Закону України “Про міліцію” [4], віднесено: виявляти, запобігати і припиняти кримінальні правопорушення, вживати з цією метою оперативно-розшукових та профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством (п.2 ч.1), а також проводити криміналістичні дослідження за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, забезпечувати у встановленому порядку участь спеціалістів криміналістичної служби у слідчих діях (п.10 ч.1). До прав міліції, передбачених статтею 11 віднесено: здійснювати на підставах і в порядку, встановлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи (п.10 ч.1), а також вести оперативно-пошукові та криміналістичні обліки... (п.13 ч.1).

Тут доцільно також вивчити питання щодо того, як сьогодні регламентується проведення оперативно-розшукової діяльності в Законах про інші правоохоронні органи, в складі яких є оперативні підрозділи. Так, у Законі України “Про Службу безпеки України” [5] є відповідні положення щодо оперативно-розшукової діяльності в статтях, які передбачають обов’язки та права. Так, у п.7 ст.24 вказано, що Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов’язана брати участь у розробці і здійсненні відповідно актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України. Крім того, про оперативно-розшукову діяльність неодноразово згадується у ст.25, згідно з якою Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них

обов'язків надаються права, зокрема: п.8 ч.1, п.12 ч.1, п.4 ч.2, п.6 ч.2.

Про оперативно-розшукову діяльність йдеться також у Законі України “Про Державну прикордонну службу України” [6], зокрема відповідно до ст.2 серед основних функцій Державної прикордонної служби України є ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України. Дане положення знаходить своє відображення її в обов'язках та правах, зокрема у п.10 ст.19 та у п.п.10, 31, 33, 40, 44 ст.20.

За результатами дослідження приходимо до висновку про те, що на момент прийняття Закону України “Про Національну поліцію” [3] у ньому недостатньо була приділена увага саме оперативно-розшуковій діяльності, внаслідок чого вже після набуття ним чинності до окремих статей вносились доповнення. Так, в 2016 році ст.23, яка передбачає основні повноваження поліції, доповнили п.26 такого змісту: “здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону” [7]. Однак, крім цього, а також п.18 ст.26, на даний час, в Законі безпосередньо про оперативно-розшукову діяльність не йдеться. Це впливає на державну політику у цій сфері, зокрема щодо функціонування підрозділів кримінальної поліції.

Однією з проблем, зокрема, є положення ст.20 Закону України “Про Національну поліцію” [3] про однострій поліцейських, якою передбачено, що поліцейські мають єдиний однострій. На однострої поліцейського розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона. Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів. Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

Виникає питання, а якщо працівник підрозділу кримінальної поліції не здійснює такі дії, але проводить відповідну роботу з негласними штатними чи позаштатними працівниками або проводить оперативно-розшукові заходи по оперативно-розшуковій справі? Тому вважаємо доцільним подальше внесення доповнень (змін) до чинної редакції Закон України “Про Національну поліцію” [3] з метою усунення існуючих правових проблем, пов'язаних із роботою кримінальної поліції.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні»: Указ Президента України від 16 червня 2015 року № 341/2015 // Офіційний вісник Президента України від 03.07.2015 р., № 15, стор. 33, стаття 998.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР) від 02 червня 1992 року, № 22, стаття 303.

3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII //

Відомості Верховної Ради України (ВВР) від 09 жовтня 2015 року, № 40-41, стор. 1970, стаття 379.

4. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 4, ст. 20.

5. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст. 382.

6. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-ІV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 27, ст. 208.

7. Про внесення зміни до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» щодо уточнення деяких положень: Закон України від 31 травня 2016 року № 1394-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2016, № 27, стор. 12, стаття 523.

Єфімов М.М.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Співробітництво працівників зазначених підрозділів набуває важливого значення під час розкриття злочинів проти громадського порядку, зокрема хуліганства, масових заворушень тощо. Адже обмін інформацією та даними, що є в їх розпорядженні, дозволяє своєчасно організувати розшук та затримання злочинців, провести необхідні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи, внести відповідні зміни в погоджені плани та висунути нові версії тощо.

Слід зазначити, що взаємодія різних підрозділів Національної поліції України, державних органів, навчальних закладів і громадськості, як доречно зазначає С.П. Пекарський, має на меті попередження та розкриття різних кримінальних правопорушень [1, с. 154]. В свою чергу безпосередня взаємодія працівників оперативних підрозділів з іншими підрозділами поліції полягає в їх погодженій діяльності, що заснована на законних та підзаконних нормативних актах та направлена на реалізацію певної тактики з метою встановлення та подальшого викриття особи, що вчинила злочин.

Загалом, можна визначити такі напрямки та форми взаємодії зазначених підрозділів:

– організаційне забезпечення роботи слідчої групи (включення до СОГ працівників, які добре знають та орієнтуються на місцевості, знають людей, мову; тих, що можуть ввести слідчих в оперативну обстановку в районі, міс-

ті, регіоні; надати допомогу в проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та ін.);

– організують інформаційне забезпечення (доступ до різних масивів інформації, банків даних: про судимість, злочинні угруповання; аналітичних матеріалів, щодо криміногенної обстановки в регіоні; надання можливості для ознайомлення із адміністративними матеріалами та ін.);

– затримання підозрюваних або здійснення приводів інших учасників кримінального судочинства тощо.

Взаємодія між оперативними працівниками та іншими підрозділами Національної поліції України починається, як правило, з моменту надходження до чергової частини повідомлення про злочин. Чергова частина повинна негайно на нього реагувати, організовувати на цій стадії чітку взаємодію слідчого, оперативних працівників, інспектора-криміналіста та інших фахівців, їх негайний виїзд для огляду місця події, розкриття злочину по гарячих слідах і затримання злочинця. Тому під час розгляду оперативного супроводження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні досліджуваних кримінальних правопорушень не можна оминати увагою проведення ОМП.

Щодо спільних дій оперативних працівників та працівників підрозділів Національної поліції України слід зазначити, що при огляді місця події вони повинні разом знайомитися з загальною обстановкою місця події, організувати застосування службово-пошукового собаки і переслідування злочинця, здійснювати обстеження прилеглої території, разом здійснити подвірнопоквартирний обхід домоволодінь у районі місця події, виявляти та опитувати осіб, які можуть дати показання про значущі факти для справи. При необхідності організувати спільне прочісування місцевості для пошуку злочинців, що переховуються, знарядь злочину, залишених злочинцем предметів; проводити невідкладні оперативно-розшукові заходи щодо виявлення і затримання причетних до злочину осіб тощо.

Виявлення очевидців злочинів проти громадського порядку є одним із основних завдань зазначених підрозділів. У людному місці, як доречно зазначає М.Т. Куц, «...знайти їх через певний час після вчинення злочину буде вкрай важко, тому необхідно вчасно виявляти даних осіб.» [2, с. 140-141]. Важливість їх виявлення полягає в тому, що деякі прояви досліджуваних злочинних дій через велику кількість задіяних осіб можна інтерпретуватися по-різному. Серед очевидців можуть бути як знайомі, родичі злочинців, або, навпаки – потерпілих. Тому збільшення кількості виявлених та опитаних осіб надасть більш чітку картину вчиненого суспільно небезпечного діяння.

Наголошуючи на важливій ролі в боротьбі з досліджуваними злочинами підрозділів кримінальної поліції, М.І. Рябов зазначає, що вони аналізують оперативну обстановку, вносять корективи в плани роботи з організації боротьби з хуліганством, виявляють причини та умови вчинення хуліганських проявів, здійснюють оперативні заходи для недопущення формування хуліганських груп [3, с. 53].

Підводячи підсумок зазначимо, що взаємодія працівників оперативних підрозділів з підрозділами Національної поліції України під час розслідування злочинів проти громадського порядку має дуже важливе значення. Обмін інформацією, спільне планування, допомога при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій дає змогу більш швидко проводити розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень.

1. Пекарський С. П. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС з державними органами, установами та організаціями у запобіганні злочинності серед дітей / С. П. Пекарський // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (21 вересня 2012 року). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 152-156.

2. Расследование преступлений против личности, порядка управления, общественного порядка и общественной безопасности : Учебно-практическое пособие. НИИРИО КВШ МВД СССР. – Киев. – 1975. – 207 с.

3. Рябов М. И. Деятельность ОВД по борьбе с хулиганством: Учебное пособие / М. И. Рябов. – М.: Академия МВД СССР, 1981. – 98 с.

Єфімов М.М.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

Обитоцька М.В.

курсант 4 курсу ФПФПКП
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ГРУПОЮ ОСІБ

Важливою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні групового хуліганства є допит. Як відомо, зазначена процесуальна дія є найбільш розповсюдженою та інформативною в кримінальному судочинстві. Адже якраз за її допомогою майже в кожному провадженню працівники поліції отримують найбільшу кількість доказів, які дають можливість для висунення версій та проведення подальших заходів.

Допит визначають як слідчу дію, котра полягає в отриманні й фіксації у встановленій кримінально-процесуальній формі суб'єктом розслідування інформації шляхом безпосереднього комунікативного контакту, а предметом допиту виступає встановлена інформація як будь-які дані, що мають значення для встановлення істини [4, с. 151].

Слід зазначити, що допит підозрюваного є одним із найскладніших. Це

пояснюється тим, що слідчий володіє значно меншим обсягом інформації аніж підозрюваний; більше того – така інформація має фрагментарний характер. Обов'язковою умовою успішного проведення допиту підозрюваного є вивчення матеріалів кримінального провадження. Аналізу підлягають дані, як зазначає А.О. Крикунов, що містяться як у протоколах слідчих дій, так і в інших матеріалах справи. Це дозволяє виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності під час розслідування та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [2, с. 25]. Невиконання зазначеної умови може вплинути на повноту, всебічність та об'єктивність розслідування та викликати необхідність проведення додаткових, повторних допитів, а також одночасних допитів двох або більше осіб.

Як і будь-яка слідча (розшукова) дія, допит складається з підготовки, безпосереднього проведення та фіксації його результатів. Своєчасна, ретельна та всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою отримання найбільш повних й об'єктивних показань у кримінальному провадженні. З іншого боку, відсутність відповідного планування та підготовки до допиту може привести до його безрезультатності. Підготовка до проведення допиту при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, заснована на загальних правилах проведення цієї слідчої (розшукової) дії. Ми погоджуємось з позицією авторів, які під час підготовки до проведення допиту визначили наступний комплекс організаційно-підготовчих заходів, що повинен здійснювати слідчий:

- повне, всебічне та ретельне вивчення матеріалів кримінального провадження

- визначення предмета допиту та сформованої слідчої ситуації.

- визначення кола осіб, які підлягають допиту,

- визначення послідовності проведення допитів.

- вивчення особи злочинця

- добір речових доказів та інших матеріалів для пред'явлення допитуваному.

- визначення часу проведення допиту.

- визначення способу виклику на допит

- визначення місця проведення допиту.

- визначення тактичних прийомів, що будуть застосовуватися при допиті, та підготовка науково-технічних засобів його фіксації;

- визначення учасників проведення допиту.

- забезпечення сприятливих умов для проведення допиту з урахуванням необхідності гарантування безпеки його учасників;

- планування допиту [3, с. 278-281].

Ми виокремили наступні слідчі ситуації, що найчастіше трапляються в ході допиту підозрюваного при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб:

- підозрюваний добровільно повідомляє інформацію про обставини

вчинення хуліганства, конфліктна ситуація відсутня;

– підозрюваний повідомляє інформацію про обставини вчинення хуліганських дій, проте не висвічує її у повному обсязі. Це відбувається через страх помсти з боку співучасників, у зв'язку з залежністю від організатора правопорушення, зацікавленістю в результатах розслідування;

– підозрюваний не бажає давати правдиві і повні показання – наявність конфліктної ситуації;

– підозрюваний повністю відмовляється від спілкування зі слідчим, відмовляється давати показання та брати участь в проведенні окремих слідчих (розшукових) дій;

– підозрюваний не заперечує факт і зміст хуліганських дій, проте заперечує свою участь у їх вчиненні.

Нами визначено основні тактичні прийоми допиту при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, зокрема:

– встановлення психологічного контакту із допитуваним;

– викладання показань у формі вільної розповіді;

– постановку запитань;

– застосування науково-технічних засобів;

– пред'явлення доказів;

– створення уявлення про інформованість слідчого.

Під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб, як зазначалось вище, необхідно визначити характер злочинного угруповання. Крім того, потрібно визначити порядок допиту кожного підозрюваного. В таких випадках доречно досліджувати слідчу (розшукову) дію розпочинати з найменш задіяних правопорушників. Тобто при затриманні групи осіб тактично правильним буде спочатку допитати тих, хто виконував другорядну роль у вчиненні злочину, характеризується позитивно, з метою одержання від цих осіб правдивих показань. В даних випадках доцільною також може виявитися й «діагностика» поінформованості допитуваного [1, с. 91-92].

Зазвичай в групах хуліганів, підозрювані по-різному сприймають один одного. Якщо слідчий тісно та ефективно співпрацює з оперативними працівниками поліції, то завдяки оперативній установці може отримати відомості про їх стосунки. В ході допиту уповноважена особа завдяки зазначеним даним може розкрити перед підозрюваним знання про ці стосунки. Також він може визначити, чому почуття дружби один до одного у них помилкове. Завдяки цьому краще створюється психологічний контакт та можливість більш ефективного застосування тактичних прийомів.

Звичайно, певні особливості має допит лідерів, активних членів хуліганських груп. Адже вони можуть дати правдиві або частково правдиві показання в таких випадках:

– якщо повністю доведено їх вину матеріалами кримінального провадження;

– коли бажає перекласти відповідальність із себе на інших членів гру-

пи;

– коли бажає отримати кращий для себе вирок суду.

Констатуючи вищесказане, слід відмітити, що важливою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні групового хуліганства є допит підозрюваних. Під час його проведення з'ясовується велика кількість обставин, що дають змогу будувати слідчі версії, орієнтувати під час проведення інших процесуальних дій. Під час допитів застосовується ряд тактичних прийомів: встановлення психологічного контакту із допитуваним; викладання показань у формі вільної розповіді; постановку запитань; застосування науково-технічних засобів; пред'явлення доказів; створення уявлення про інформованість слідчого.

1. Бахін В. П. Кримінальний вибух: поняття, характеристика, аналіз, розслідування / ISSN 1995-6134 24 В. П. Бахін, М. А. Михайлов ; за ред. Я. Ю. Кондратьєва. – К., 2001. – 132 с.

2. Крикунов А.Е. Расследование хулиганства. – Лекция. – Киев. – НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1978. – 44 с.

3. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. – Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 362 с.

4. Следственные действия : учебник для магистров / М. В. Савельева. А. Б. Смушкин. – М. : Юрайт, 2012. – 273 с.

Казначєєв Д.Г.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

Під час оперативно-розшукової протидії злочинам дуже часто виникають ситуації коли є сумніви у правдивості інформації, що надається особою щодо обставин, які є предметом розслідування і без використання спеціальних знань отримати будь-які відомості щодо них неможливо або вкрай важко.

Прикладом такого використання спеціальних знань та спеціальної техніки під час оперативно-розшукової протидії злочинам є застосуванням поліграфа.

Застосування поліграфа – це опитування з використанням комп'ютерного технічного засобу (поліграфа), під час якого здійснюється аналіз (оцінка) динаміки психофізіологічних реакцій опитуваної особи у від-

повідь на психологічні стимули, задані у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото тощо.

Поліграф – комп'ютерний технічний засіб, що відповідно до його технічних характеристик здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, не завдає шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу;

Метою проведення опитування є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для її використання в діяльності щодо попередження та виявлення протиправних дій.

Опитування із застосуванням поліграфу не передбачає отримання незаперечних результатів щодо реагування особи на психологічні стимули, а висновки за наслідками використання поліграфа мають виключно ймовірний та орієнтувальний характер.

Результати опитування не тягнуть правових наслідків, не можуть бути підставою для прийняття будь-яких рішень стосовно особи, а використовуються виключно як відомості ймовірного або орієнтувального характеру для можливого формування у працівників оперативних підрозділів Національної поліції внутрішнього переконання для здійснення заходів у сфері службової діяльності (висунення оперативно-слідчих версій та визначення найоптимальніших шляхів з їх перевірки).

Результати опитування не мають будь-якої доказової сили, а лише орієнтують на здобуття матеріальних та інших доказів у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Підставою для необхідності застосування поліграфа є документально підтвержені сумніви у правдивості інформації, що надається особою щодо обставин, які є предметом розслідування або перевіряються у встановленому законодавством порядку коли іншим шляхом отримати будь-які відомості щодо них неможливо.

До здійснення опитування із використанням поліграфа та проведення психофізіологічного інтерв'ю допускаються спеціалісти, які пройшли відповідну підготовку та допущені до цієї роботи.

Робота спеціаліста поліграфа здійснюється з дотриманням Конституції України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Кримінального процесуального Кодексу, Законів України “Про державну службу”, “Про засади запобігання і протидії корупції”, “Про Національну поліцію”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про інформацію”, “Про захист персональних даних”, та інших нормативно-правових актів.

Оскільки опитування із застосуванням поліграфа являє собою комплексну процедуру, що має свої особливості залежно від спрямованості та завдань, то її проведення передбачає дотримання таких загальних принципів: добровільної згоди, правомірності, комплексності та всебічного забезпечення прав людини.

Згідно з принципом добровільної згоди спеціаліст поліграфа починає опитування із використанням поліграфа лише за умови отримання письмової згоди особи і обов'язково пересвідчившись у тому, що ця згода справді добровільна, а не є наслідком примусу або тиску з боку сторонніх чи зацікавлених осіб.

Відмова особи від участі в опитуванні із використанням поліграфа не може тягти утиску особи, порушення її законних прав та свобод.

За принципом правомірності опитування із застосуванням поліграфа проводиться тільки за наявності відповідного завдання та в межах визначеного кола питань, про що спеціаліст поліграфа повідомляє особу, яка опитується.

Ініціатива щодо опитування також може належати особі, стосовно якої, на її думку, висунуті безпідставні звинувачення або підозри.

Принцип забезпечення прав і свобод людини (невтручання в приватне і сімейне життя, відсутність посягань на свободу думки, совісті і релігії, вираження поглядів, задекларовані статтями 8-10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) для спеціаліста поліграфа є провідним.

Особа повинна знати, щодо якої події проводиться її опитування із використанням поліграфа, бути ознайомленою зі змістом тестів, має право відмовитись від обстеження на будь-якому етапі, не давати пояснень щодо виникнення у неї тих чи інших реакцій.

Сфери можливого використання поліграфа під час оперативно-розшукової протидії злочинам:

- звужування кола підозрюваних та ймовірно причетних осіб до події, що перевіряється;
- виявлення можливості причетності особи, яка опитується, до планування, підготовки або вчинення правопорушення;
- оцінювання правдивості свідчень, наданих особою;
- одержання інформації орієнтувального характеру про підготовку або вчинення правопорушень, щодо напрямів здобуття доказів;
- отримання ймовірної та орієнтувальної інформації про механізм і спосіб здійснення правопорушення;
- визначення оперативно-слідчих версій та проведення першочергових оперативно-розшукових заходів для виявлення, розкриття та припинення правопорушень.

По закінченні опитування спеціаліст поліграфа знайомить особу з результатами опитування щодо її реагування на пред'явлені психологічні стимули, з'ясовує, чи бажає особа ознайомитися з довідкою, та інформує про можливість та порядок ознайомлення.

Після закінчення роботи спеціаліст поліграфа готує довідку про результати проведеного опитування в якій зазначаються:

1) підстави для проведення опитування із використанням поліграфа (правдивість якої саме інформації, що надається особою, викликає сумнів та

якими документами ці сумніви підтверджуються) та його мета (питання, що повинні бути вирішені спеціалістом поліграфа);

прізвище, ім'я та по батькові особи, з якою проводилося опитування;

місце і час проведення опитування із використанням поліграфа;

поліграф, що використовувався, та кількість каналів реєстрації психофізіологічних показників;

назви основних блоків тесту;

загальні відомості про спеціаліста поліграфа;

2) опис отриманих результатів та їх обговорення:

отримані позитивні реакції по кожному пред'явленому тесту;

особливості поведінки особи, з якою проводилось опитування;

3) висновки:

аналіз реагувань, що були зафіксовані під час проведення опитування із застосуванням поліграфа;

обґрунтування найбільш перспективних оперативно-слідчих версій, необхідності проведення певних оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчих (розшукових) дій, перевірка отриманої орієнтувальної інформації, а також результатів з'ясування поставлених ініціатором питань;

характеристика поведінки особи, яка опитувалась;

4) відмітка про ознайомлення опитуваного з довідкою.

У довідці спеціаліста поліграфа зазначається, що висновки носять ймовірний та орієнтувальний характер, не можуть бути використані як доказ, а потребують додаткової перевірки та пошуку доказів в установленому законодавством порядку.

Кириченко О.В.

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри

оперативно-розшукової діяльності

та спеціальної техніки

факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ІНФОРМАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Протидія злочинності не може бути достатньо ефективною, якщо бракує необхідної інформації. Без неї неможливо сформулювати цілі протидії, надати оцінку ситуації, визначити проблеми, спрогнозувати подальший розвиток подій, підготувати організаційно-тактичні рішення та проконтролювати їх виконання. Тому однією із найважливіших складових механізму регулюван-

ня оперативно-розшукової протидії злочинам є їх інформаційно-аналітичне забезпечення, яке пов'язано з отриманням, обробкою, аналізом, використанням та збереженням інформації, що відображає реальні явища та процеси, факти й обставини, які відбуваються у цій сфері.

Згідно ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [1], а відповідно до ст. 1 Закону України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 інформація визначена як відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб [2].

Наразі різноманітна за своїм значенням інформація, яка зафіксована на спеціальних носіях, стала національним багатством нового типу – інформаційним ресурсом держави, а її використання здійснюється з урахуванням забезпечення національної безпеки держави. У зв'язку з цим спробуємо з'ясувати взаємозв'язок понять “інформація” та “відомості” через філософські категорійні пари “сутність – явище” та “зміст – форма”.

Філософські категорії “сутність – явище” виражають моменти, рівні руху пізнання двох різних, але взаємопов'язаних сторін дійсності. Категорія сутності виражає головне, визначальне в предметі, таке, що зумовлене глибинними, необхідними, внутрішніми зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення. Категорія “явища” відображає зовнішні властивості, процеси, зв'язки предмета, які даються пізнанню безпосередньо у формах живого споглядання. Сутність завжди виступає як внутрішній зміст явищ, прихований від безпосереднього сприйняття, явище – як зовнішнє розкриття сутності, форма її виявлення [3, с. 679-680]. Зміст і форма – категорії, що відображають діалектичну єдність суттєвих сторін явищ дійсності як певних систем у процесі їх функціонування й розвитку, сукупності елементів і процесів, притаманних системі та способу їх організації. Зміст і форма об'єктивно не існують ізольовано, безвідносно до їх взаємозв'язку в певній системі. Елементи та процеси, що притаманні цій системі, є її змістом лише як певним чином організовані, тобто лише як такі, що існують у певній формі (поза формою ці елементи та процеси не є змістом), а форма є завжди формою певного змісту, його внутрішньою структурою і зовнішнім виразом (відповідно виступаючи як внутрішня і зовнішня форма). У діалектичній єдності змісту і форми визначальним є зміст. Форма не приєднується до змісту якимось зовнішнім чином, а являє собою продукт саморозвитку змісту, його певний аспект. Водночас вона не є і простим наслідком змісту, не пасивна щодо нього. Як організація змісту, форма в певному розумінні створює зміст [3, с. 211-212].

Таким чином, інформація не є явищем, що існує самостійно. Вона є властивістю явищ окремого класу, тому завжди пов'язана з якимось речовим носієм. Носієм інформації, котрий може набувати будь-якої форми (вербальна, магнітна, лазерна тощо), є відомості про неї. Таким чином, діалектичний вза-

ємозв'язок між означеними явищами, якщо його досліджувати за допомогою філософських категорій “зміст” і “форма”, має такий вигляд: інформація про події є змістом відомостей про неї, котрі, у свою чергу, є формою цієї інформації. Аналіз співвідношення означених понять через категорії “сутність” і “явище” приводить до висновку, що інформація є сутністю такого явища, як відомості про цю інформацію. В означених діалектичних “ланцюгах” центральною ланкою виступає інформація. Вона є змістом і сутністю відомостей про неї.

Інформація може отримуватися через повідомлення. Інформація та повідомлення з філософської точки зору можуть розглядатись і в іншому співвідношенні – як зміст і його форма, як ідеальне та матеріальне. Повідомлення завжди матеріальне, воно сприймається людиною усіма п'ятьма її органами почуття або може сприйматися та реєструватися приладами, скажімо, лист на чие ім'я, телефонне повідомлення тощо. Інформація – це щось ідеальне, своєрідна уява про реальність – усе те, що усуває невизначеність [4, с. 14-15]. Усю інформацію виокремлюють на два великих класи: 1) структурна (пов'язана) інформація, яка властива всім об'єктам неживої та живої природи, природнього та штучного походження; 2) оперативна (робоча) інформація – інформація, що породжується у зв'язку з переміщенням матерії та енергії у просторі та часі, а також утворюється у процесі взаємодії живих організмів. Між цими класами інформації існує постійний зв'язок. Структурна інформація є передумовою для виникнення оперативної інформації. У свою чергу, в результаті дії суб'єктів, що породжуються оперативною інформацією, після впливу на об'єкт неживої та живої природи може змінюватися структурна інформація. Право як глобальний регулятор людського спілкування взаємодіє з обома класами інформації [5, с. 48-49]. Наприклад, в оперативно-службових документах (рапорті, довідці, протоколі, акті) про проведення оперативного огляду дуже часто описуються самі предмети та місце їх розташування, що може мати значення для документування фактів злочинної діяльності. Визначення характеристики предмета матеріального світу, що стають доступними людині через структурну інформацію про нього, можуть породжувати правові наслідки (наприклад, визнання в результаті оцінки характеристики зброї вогнепальною та ін.).

Без належної повної та об'єктивної інформації неможливо забезпечити відповідні заходи протидії злочинності, тому вона повинна відповідати вимогам: 1) оптимальності (необхідності та достатності), тобто бути такою інформацією, що за своїм обсягом, змістом та якістю дає можливість прийняти правильне рішення, забезпечує ефективне функціонування та розвиток системи запобіжної діяльності; 2) достовірності та точності, тобто вона повинна об'єктивно відображати стан і процеси функціонування як самої системи протидії злочинності, так і стан зовнішнього середовища з відповідним ступенем точності; 3) мати комплексний та систематизований характер, тобто інформація, що циркулює у системі протидії злочинності, повинна вміщати у

мінімальному обсязі всю сукупність явищ, що відображаються, їх взаємозв'язок і взаємообумовленість з іншими явищами, бути систематизованою тощо [6, с. 120-122].

Виходячи із зазначеного, отриману первинну оперативно-розшукову інформацію потрібно оцінювати за такими критеріями: 1) належність до компетенції, тобто відповідність змісту отриманої інформації завданням і повноваженням оперативних підрозділів Національної поліції; 2) достовірність, тобто надійність джерел інформації, що не викликають сумніву, відповідність отриманої інформації реальним фактам чи подіям, що відбулися; 3) повнота, тобто рівень відображення в ній ознак, що властиві певним об'єктам, фактам, подіям чи явищам, а також її всебічність, конкретність та детальність; 4) своєчасність, а саме оцінка співвідношення строку отримання інформації до подій, котрі відбулися, чи проміжку часу, через який вони мають відбутися; тобто визначення терміну, можливості та характеру подальших подій, а також прийняття відповідного управлінського рішення; 5) важливість, тобто цінність і значущість отриманої первинної оперативно-розшукової інформації для вирішення завдань боротьби зі злочинністю, прогнозування ступеня суспільної небезпеки протиправного діяння та з'ясування, про вчинення або підготовку до якого саме злочину може свідчити здобута інформація [7, с. 28].

Оперативно-розшукова діяльність по своїй сутності є процесом збирання, накопичення й опрацювання інформації різноманітного характеру, що згодом перетвориться на судження, описи або висновки, що використовуються для досягнення визначених цілей. Ураховуючи специфіку методів і тактичних прийомів отримання інформації у сфері оперативно-розшукової діяльності, зміст повідомлень, відомостей та інших даних слід розуміти як оперативно-розшукову інформацію, яка може бути як гласною, так і негласною.

1. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (із змінами та доповненнями).

2. Про телекомунікації : Закон України від 18.11.2003 № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155 (із змінами та доповненнями).

3. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

4. Орлов П.І. Інформація та інформатизація: Нормативно-правове забезпечення : наук.-практ. посібник. – Х. : Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000. – 576 с.

5. Фатьянов А.А. Информация как объект права / А.А. Фатьянов // Информационная безопасность России в условиях глобального информационного общества : сб. материалов Всерос. конф. ; под общ. ред. А.В. Жукова. – М. : Редакция журнала «Бизнес+Безопасность», 2001. – С. 47–53.

6. Бандурка О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монограф. / О.М. Бандурка, О.М. Литвинов. – Х. : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2011. – 308 с.

7. Отримання та використання первинної оперативно-розшукової інформації оперативними підрозділами ОВС України : монограф. / А.В. Баб'як, В.П. Сапальов, М.В. Стацак, В.В. Шендрік – Львів : Каменяр, 2010. – 167 с.

Кобзар О.Ф.

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Основними сучасними тенденціями протидії злочинності є, з одного боку диференціація функцій органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції, а з іншого – її комплексність та системність. Процес диференціації функцій та їх практичної реалізації неможливий без відповідного узгодження діяльності її учасників. Тому, взаємодія є найважливішим компонентом підвищення ефективності протидії злочинності, необхідним елементом їх якості. Об'єктивна необхідність взаємодії обумовлюється, з одного боку, спільністю задач, які стоять перед різними оперативними підрозділами, з іншого боку – відмінностями в їх функціональному та структурному положенні.

Серед основних організаційних форм взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами Національної поліції слід виділити такі.

Взаємний обмін інформацією між слідчим та оперативним працівником є головною передумовою їх взаємодії. Без нього взаємодія слідчого та оперативних підрозділів не зможе бути спільною й узгодженою. Окрім обміну письмовою та усною інформацією, що має значення для розслідування злочину, слідчий знайомиться з оперативно-розшуковими матеріалами, працівник оперативного підрозділу знайомиться з матеріалами кримінального провадження. Важливе значення має своєчасність передавання інформації та рекомендації щодо її правильного використання.

Інформування про отриману інформацію в односторонньому порядку передбачає повідомлення іншій стороні, що взаємодіє про встановлення нових даних, корисних для розслідування проваджень.

Для правильного використання отриманої інформації проводиться спільний її аналіз. Визначивши спільно можливі прийоми використання інформації, можна уникнути розголошення джерел та оперативних засобів, використаних для її отримання, а також розголошення слідчої таємниці.

Важливою формою організаційної взаємодії є консультаційна діяльність слідчого під час документування злочинних дій, проведення оперативними підрозділами попередньої перевірки, ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами до відкриття кримінального провадження, визначення пе-

спективи використання матеріалів.

Спільне проведення тактичних операцій слідчим та оперативно-розшуковим підрозділом допомагає вирішити окремі питання у провадженні, до яких належать: встановлення спільників, виявлення речових доказів, перевірка на причетність обвинуваченого до вчинення інших злочинів тощо.

Організаційною формою взаємодії слідчого та працівників оперативно-розшукових підрозділів є проведення спільних службових нарад з актуальних проблем взаємодії, обговорення результатів спільних дій, підбиття підсумків з метою усунення недоліків та підвищення ефективності здійснення взаємодії у майбутньому. Ця спільна діяльність дає змогу підтримувати якість взаємодії слідчого з оперативними підрозділами на належному рівні й удосконалювати її.

Однією з основних організаційних форм взаємодії є створення слідчо-оперативної групи. Перевага такої організаційної форми взаємодії, як СОГ полягає в такому: вона надає можливість організувати роботу слідчих і працівників оперативних підрозділів за спільно розробленим єдиним планом; забезпечує чіткий розподіл компетенції та персональної відповідальності між слідчим й оперативними працівниками при вирішенні ними різними засобами і методами спільних завдань, пов'язаних з розкриттям та розслідуванням злочинів; спрощується процедура надання слідчим доручень і вказівок про проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів по кримінальному провадженні; підвищується ефективність використання інформації слідчими та працівниками оперативних підрозділів; дає змогу слідчому, як керівнику СОГ повністю та раціонально використовувати наявні в розпорядженні групи сили й засоби; сприяє налагодженню стосунків між слідчими та працівниками оперативно-розшукових підрозділів, створенню нормального психологічного клімату в СОГ в період розслідування окремих конкретних злочинів; дозволяє організувати та здійснювати дієвий організаційний і процесуальний контроль за ходом розслідування тощо.

Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів може бути ефективною лише в разі, коли вона будується відповідно до загальних вимог до цього виду практичної діяльності.

Аналіз практичної діяльності свідчить про те, що рівень правових знань та відповідно якість проведення слідчих (розшукових) дій в оперативних працівників значно нижчі, ніж у слідчих. Відсутність навичок у проведенні слідчих (розшукових) дій, незнання, а в деяких випадках і свідоме ігнорування вимог чинного законодавства окремими працівниками оперативних підрозділів за відсутності належного контролю можуть призвести до того, що цілком достовірну й важливу для встановлення істини у провадженні інформація не може бути використано як доказ унаслідок того, що її отримано з порушенням законодавства або не було зафіксовано належним чином у протоколах негласних слідчих (розшукових) дій.

Тому інтереси боротьби зі злочинністю, спільність завдань, що стоять

перед слідчими та оперативними працівниками, спонукають слідчого, за можливості, надавати теоретичну допомогу оперативним працівникам і ділитися з ними досвідом.

Характерною особливістю організаційних форм взаємодії є тенденція до їх постійного вдосконалення.

Доцільність розмежування процесуальних та організаційних (не процесуальних) форм очевидна. Таке розмежування має важливе значення для правильного розкриття характеру правовідносин, що виникають у результаті взаємодії слідчих апаратів та оперативних підрозділів

Таким чином, взаємодія є невід'ємною ланкою і компонентом організації протидії злочинності. Вона покликана забезпечити ефективність зазначеної діяльності у нашій державі як нагальної соціальної потреби сьогодення. Належним чином організована взаємодія, чіткий розподіл компетенції між суб'єктами, кінцевою метою яких є досягнення загального визначеного результату, дозволяють виконати поставлене завдання швидше, з меншою витратою зусиль, більш цілеспрямовано застосовувати різноманітні можливості різних підрозділів, не допускаючи дублювання та вузьковідомчого підходу до розв'язання завдань протидії злочинності.

1. Глазков В. А. Співробітництво як найбільш дієва форма реалізації індивідуального стилю діяльності оперативного працівника та слідчого під час оперативно-розшукового супроводження досудового слідства / В. А. Глазков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2008. Спец. вип. №1, Ч. 2. С. 10–14.

2. Гордін Л. Я. Слідчо-оперативна група: проблеми створення та діяльності: [моногр.] / Гордін Л. Я. Х. : Вид. «ФІНН», 2009. – 192 с.

3. Докучаев О. О. Следственно-оперативная группа как правовая форма взаимодействия следствия и органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность / О. О. Докучаев // Вестник криминалистики. 2008. Вып. №3 (27). С. 109–113.

4. Дудніков А. Л. Криміналістична концепція взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю / А. Л. Дудніков // Вісник Академії правових наук України. Х., 1997. № 1 (8). С. 185–189.

5. Карпов Н. С. Проблеми доказування у кримінальному судочинстві / Н. С. Карпов // Науковий вісник КНУВС. 2006. Вип.4. С.187–195.

6. Письменний Д. П. Розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групою: правові й організаційні засади : монографія / Д. П. Письменний, В. М. Федченко. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2006. 204 с.

7. Топчій В. В. Теоретичні та практичні засади взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами у розкритті та розслідуванні злочинів (за матеріалами МВС України) : [монографія] / Топчій В. В. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 444 с.

Колосков В.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальних дисциплін
Національної академії
Державної прикордонної служби
України ім. Б. Хмельницького

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО СТАДІЇ В ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І ФУНКЦІЇ

Слово «розшук» у юридичній термінології має глибоке історичне коріння і його зміст споконвічно був досить широким і багатозначним. Починаючи із Судебників 1497 року, 1550 року, а потім і так званого «Соборного Уложення» 1649 року «розшуком» (російською мовою – сыском) звичайно називалася процесуальна форма, по якій розкриття й розслідування злочинів здійснювали державні органи, а не сам потерпілий і його представники. Це ж слово означало й установлення істини при розслідуванні обставин вчиненого злочину або доведення провини, що здійснювалося шляхом одержання власного визнання обвинувачуваного під катуванням, заслуховування показів свідків, проведення очних ставок й інших прийомів. Під розшуком, крім того, малися на увазі дії уповноважених на те осіб по пошуку й затримці відомих злочинців.

Поняття «оперативно-розшукова діяльність» і «оперативно-розшуковий процес» є, на перший погляд, тотожними поняттями.

Оперативно-розшуковий процес в Державній прикордонній службі України – вид діяльності, спрямований на вирішення завдань забезпечення охорони та недоторканості державного кордону України, її суверенітету, цілісності, а також протидії злочинним посяганням та сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства. Метою оперативно-розшукового процесу є захист держави, людини і суспільства від злочинних посягань і вирішення завдань по запобіганню суспільно небезпечних дій; пошуку фактів або ознак злочинів; розшуку осіб, які вчинили злочин або що ухиляються від правосуддя, а також сприяння вирішенню завдань протидії злочинності у взаємодії з іншими правоохоронними органами, у тому числі й правоохоронними органами суміжних держав.

Оперативно-розшуковий процес характеризує тенденції розвитку дій по наявних сигналах та справах оперативного обліку, конкретних осіб, що вивчаються, перевіряються, розробляються, перебувають в розшуку; процесу, явищ, які мають відношення до забезпечення охорони державного кордону, зміни оперативної обстановки тощо.

Основними компонентами оперативно-розшукового процесу є ОРД

уповноважених на те суб'єктів і правові відносини, що склалися між ними в ході цієї діяльності (*оперативно-розшукові правовідносини*).

Звідси, *оперативно-розшукові правовідносини* – це зв'язок між суб'єктами ОРД з приводу вчинення злочину або достатньої вірогідності його вчинення і необхідності його виявлення (в основному негласно). Вона характеризується наявністю єдності юридичних прав та обов'язків і гарантується примусовою силою держави.

Принципи оперативно-розшукового процесу складають дві достатньо обширні групи: загальні і спеціальні. До загальних принципів відносяться законність, гуманізм, рівність прав людини і громадянина перед оперативно-розшуковим законом та інші, характерні загалом для ОРД.

Спеціальними є:

- публічність;
- підпорядкування посадової особи, яка провадить ОРС тільки закону;
- презумпція невинності;
- всебічність, повнота і об'єктивність провадження ОРС;
- прокурорський нагляд за законністю оперативно-розшукового процесу і судовий контроль за обґрунтованістю рішень, що приймаються і обмежують конституційні права людини і громадянина;
- свобода оскарження рішень і дій посадових осіб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;
- забезпечення особі, яка є об'єктом оперативно-розшукової справи;
- оцінка розшукових доказів за внутрішнім переконанням.

Функції оперативно-розшукового процесу.

При вивченні функцій оперативно-розшукового процесу слід виходити з того, що функції як такі є не що інше, як певні напрями правової дії на ті або інші суспільні стосунки.

У теорії права прийнято виділяти декілька груп, котрі в сукупності створюють систему функцій права: загальноправові і галузеві функції, функції правових інститутів і норм права.

Таким чином, оперативно-розшукові функції можуть розглядатися на двох рівнях загально правової системи: як функції галузеві, характерні для оперативно-розшукового права, і як функції правових інститутів – власне нової галузі права і міжгалузевого характеру. Разом з тим буде помилковим намагатися розглянути оперативно-розшукові функції на загальноправовому рівні, оскільки ці функції є однією з форм реалізації регулятивної (статичної і динамічної) та охоронної загальноправових функцій.

Оперативно-розшукові функції (як функції галузеві) – це передбачені законом окремі напрями ОРД, що розрізняються залежно від її конкретної правової мети.

Особливий інтерес представляє з'ясування їх співвідношення у зв'язку з наявністю єдиного призначення усіх трьох процедурних комплексів. Вони служать для реалізації норм кримінального закону. Зрозуміло, за допомогою

правових норм того або іншого процесу реалізуються, як правило, різні норми (частини норм) кримінального закону і кримінального права, але такого роду специфіка тільки підкреслює їх єдність в головному – призначення для захисту людини і суспільства від злочинних посягань.

Ознаки стадії оперативно-розшукового процесу і їх система.

1) неминучість конкретної стадії оперативно-розшукового процесу;

2) наявність самостійного завдання (пов'язаного з єдиною метою оперативно-розшукового процесу – захистом від злочинних посягань і спільними завданнями, характерними для цього процесу загалом), не вирішення якого є перешкодою для подальшого розвитку оперативно-розшукового процесу;

3) розшукові процедури і оперативно-розшукові стосунки, що створюють самостійну стадію оперативно-розшукового процесу, реалізуються в специфічній для конкретної стадії обстановці;

4) для кожної стадії характерне своє коло учасників і особливе становище суб'єктів (наочно це виявляється стосовно особи, яка вивчається);

5) закінченням кожної стадії служить рішення оперативника, що оформляється відповідним актом і що передбачає подальший хід ОРД.

Стадії оперативно-розшукового процесу складається з початкового етапу пошуку первинної оперативно-значущої інформації (превентивно-пошукового етапу), три основних взаємообумовлених, взаємозалежних і одночасно достатньо самостійних стадій, а також так званої дискретною (переривистою) стадією – розшуку.

Превентивно-пошуковий етап – це найперший, початковий етап пошуку первинної оперативно-значущої інформації кримінально-правового характеру. Для його початку не вимагається наявності в ОРО певних, конкретних відомостей про злочин і (або) особу, яка його скоїла. Тобто підставою для початку оперативно-розшукового пошуку інформації служить вимога законодавця:

а) запобігти, припинити скоєння злочину;

б) шляхом застосування оперативно-розшукових можливостей гарантувати реалізацію кримінально-правового принципу про невідворотність кримінальної відповідальності для осіб, що вже скоїли злочин (на будь-якій з його стадій) і чиє суспільно небезпечне діяння приховано, знаходиться в латентному стані. Закінченням цього етапу є отримання оперативно значущої інформації, що вимагає попередньої перевірки.

Стадія перевірки – це перша стадія ОРП, змістом якої є перевірка вже наявної оперативно-значущої інформації про вірогідне скоєння злочину (отриманою в ході її первинного пошуку і ін.).

Стадія розшуку – дискретна стадія оперативно-розшукового процесу, змістом якої виступає розшук відповідної особи (предмету) у встановленому Законом про ОРД і нормативними актами ОРО порядку, а формою концентрації розшукових доказів є відповідне ОРС.

Стадія контролю – третя (завершальна) стадія оперативно-розшукового процесу, змістом якої виступає негласний контроль за особою, що вивчається, у встановленому законом про ОРД і нормативними актами ОРО порядку у зв'язку з його минулою злочинною діяльністю, а формою концентрації розшукових доказів є справа оперативного контролю.

Виходячи із цього: *стадії оперативно-розшукового процесу* – об'єктивний порядок, сукупність обов'язкових оперативно-розшукових процедур, що реалізуються відповідними суб'єктами (оперативниками і ін.) в ході роботи по запобіганню вчиненню злочинів і пізнанню діяння як можливо злочинного, а також розшуку осіб, що вчинили злочин. Цей порядок в даний час зафіксований в розпорядженнях оперативно-розшукового законодавства і відомчих нормативних правових актах.

Котець Є.А.

аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Вищого навчального закладу
«Європейський університет»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОГО ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ВІДНОСНО НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Подолання корупції у найвищих ешелонах державної влади є однією із головних обіцянок України та вимог Європейського союзу для подальшої інтеграції нашої держави у європейське співтовариство. Зазначене вимагає консолідації зусиль усіх гілок державної влади в Україні, до яких відноситься законодавча, виконавча, судова. Про те на даний час, в українському правовому бутті є деякі обмеження щодо порядку притягнення до кримінальної відповідальності окремої категорії осіб, а також проведення відносно вказаної категорії слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Про те, необхідно зазначити, що загальний статус депутата пропонує і загальну відповідальність парламентарія, наприклад, при укладенні ним трудових чи цивільно-правових угод. Спеціальний статус депутата містить особливі повноваження та гарантії діяльності, що свідчить про підвищену відповідальність члена парламенту. Тому, досліджуючи відповідальність депутата, варто звернути увагу на такий вид юридичної відповідальності, як кримінальна. Питання кримінальної відповідальності члена парламенту має важливе практичне значення, оскільки воно пов'язане із завданнями зміцнення законності в державі. Найбільш поширеним є визначення кримінальної відповідальності як обов'язку особи, що скоїла злочин, зазнати заходів державного примусу [1, с. 98]. Ми маємо приклади, коли кримінальні провадження щодо

парламентаріїв, які вчинили злочин, не порушуються, а відкриті провадження без дотримання відповідних процесуальних процедур закриваються. І навіть якщо депутат затриманий на місці вчинення ним злочину, до нього не можна застосувати заходи процесуального примусу без попередньої згоди парламенту, оскільки їм гарантується недоторканність на весь строк здійснення депутатських повноважень [2, с. 268].

Фактично вказане положення по аналогії відносяться до проведення стосовно депутата негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за рішенням суду та суттєво порушують права громадян, яке законодавчо закріплено в ч. 3 ст. 482 КПК України, а саме: обшук, затримання народного депутата України чи огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, допускаються лише у разі, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення його до кримінальної відповідальності, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Вказане положення кримінального процесуального закону створює штучний законодавчий бар'єр щодо неможливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а ті які вже проведені без надання дозволу Верховної Ради України на притягнення депутата до кримінальної відповідальності є недопустимим доказом внаслідок суттєвого порушення кримінального процесуального законодавства.

Як бачимо, народні депутати самостійно прийняли так звані гарантійні норми їхньої діяльності, які виключають проведення негласних слідчих (розшукових) дій, як іноді єдиного засобу документування протиправної діяльності народного депутата у вчиненні ним корупційних дій та створює імунітет у розслідування правоохоронними органами корупційних правопорушень вчинених депутатами.

Єдиним виходом у розв'язанні досліджуваного питання, є виключення із положення Кримінального процесуального кодексу ч. 3 ст. 482 та надання змоги правоохоронним органам здійснювати свою роботу в передбаченим законом спосіб з метою документування протиправності народного депутата в тому числі з проведенням негласних слідчих (розшукових) дій.

1. Вереша Р. Поняття та підстави кримінальної відповідальності [Текст] / Р. Вереша // Право України. — 2006. — № 12. — С. 97-103.

2. Чепель О. Д. Кримінальна відповідальність народного депутата України: питання теорії та практики / О. Д. Чепель // Університетські наукові записки. - 2011. - № 2. - С. 267-272.

Кузнєцов О.Г.
ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ)

Дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам пов'язаними зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами є однією з умов напрацювання ефективних форм та методів протидії цим злочинам. Для досягнення об'єктивності результатів дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам пов'язаними зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами необхідним є використання результатів опитування працівників оперативних підрозділів щодо оцінки діяльності роботи підрозділів кримінальної поліції як основних суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

У дослідженні брали участь 214 працівників підрозділів кримінальної поліції, зокрема 101 працівника ГУНП України в Дніпропетровській області, 27 працівників ГУНП України в Полтавській області, 32 працівників ГУНП України в Запорізькій області, 7 працівників ГУНП України в Київській області, 47 працівників ГУНП України в Львівській області. З них, до 3 років мають стаж роботи 57 працівника (26 %), до 5 років – 25 (11 %), до 10 років – 72 (34 %), до 15 років – 59 (25 %), до 20 років – 14 (7 %), більше 20 років – 7 (3 %).

З числа респондентів у дослідженні брали участь 214 працівників карного розшуку. З них, до 3 років мають стаж роботи в органах Національної поліції (ОВС) 73 працівника (34 %), до 5 років – 57 (26 %), до 10 років – 41 (19 %), до 15 років – 43 (20 %).

70 працівників карного розшуку (33 %) мають стаж роботи в оперативних підрозділах органів Національної поліції (ОВС) до 3 років, до 5 років – 55 (26 %), до 10 років – 62 (29 %), до 15 років – 25 (12 %), до 20 років – 2 (1 %), більше 20 років – 1 (1 %).

Нами було поставлено 6 питань, присвячених аналізу різних аспектів проблем оперативно-розшукової протидії злочинам, пов'язаними з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин, та запропоновані варіанти відповідей. У деяких питаннях, крім запропонованих відповідей, пропонувалося респондентам надати й власні варіанти відповідей.

У питаннях було передбачено декілька варіантів відповідей, тому загальна сума відповідей не дорівнюється 100 %. Ми намагалися з'ясувати ступінь значимості запропонованої відповіді.

Результатами анкетування працівників карного розшуку виявилися наступними:

1. На питання, як Ви оцінюєте ефективність оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, «так» відповіли 15 % працівників карного розшуку, «ні» – 73 %, «власний варіант відповіді» – 1 %.

У графі «власний варіант відповіді» наступні відповіді: недостатня ефективність на стадії запобігання.

2. Респондентам було запропоновано назвати основні джерела отримання оперативної інформації про факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин: від позаштатних негласних працівників» дали відповідь 75% працівників, «від громадськості» – 20% працівників, «моніторингу засобів масової інформації» – 5%, «проведення оперативно-розшукових заходів безпосередньо працівниками підрозділів карного розшуку» – 74%, «проведення оперативно-технічних заходів» – 23%, «проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами оперативної служби» – 4%.

3. На питання, як Ви оцінюєте роботу осіб, які конфіденційно співробітничать з органами Національної поліції, про факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин «достатньо» відповіло 22 %, «недостатньо» – 78 %.

У графі «власний варіант відповіді» запропоновано наступні відповіді: недостатньо через відсутність вказаних осіб належної мотивації, а також через недостатнє матеріальне стимулювання останніх.

4. Було запропоновано назвати основні проблеми оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, зокрема: «недосконалість КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – 59%, «недосконалість нормативно-правових актів, які спрямовані на протидію незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин» – 56%, «неефективність організації в органах Національної поліції роботи щодо виявлення фактів незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин» – 22%, «неефективність використання тактичних прийомів щодо виявлення фактів незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин» – 33%, «низькій рівень роботи негласного апарату, який використовується під час протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин» – 23%.

У графі «власний варіант відповіді» запропоновано наступні відповіді: відсутність матеріального забезпечення для проведення негласної роботи.

5. На питання, як Ви оцінюєте ефективність взаємодії підрозділів кар-

ного розшуку зі слідчими під час протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, «достатньо» - 33%, «недостатньо» – 58 %, «відсутня взаємодія» – 14 %,

6. На питання, як Ви оцінюєте ефективність взаємодії підрозділів карного розшуку з іншими правоохоронними органами та судом під час протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, відповіло «достатньо» – 29 % працівників карного розшуку, «недостатньо» – 58 %, «відсутня взаємодія» – 12%.

Таким чином, аналіз результатів анкетування працівників карного розшуку дають підстави зробити певні загальні висновки:

1. Більшість респондентів вважають, що ефективність оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин є недостатньою.

2. Основними джерелами отримання оперативної інформації про факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин від позаштатних негласних працівників та проведення оперативно-розшукових заходів безпосередньо працівниками підрозділів карного розшуку.

3. Роботу осіб, які конфіденційно співробітничать з органами Національної поліції, про факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин також вважають недостатньою.

4. Основною проблемою оперативно-розшукової протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин є недосконалість КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», недосконалість нормативно-правових актів, які спрямовані на протидію цим суспільно небезпечним діянням.

5. Недостатньою вважають ефективність взаємодії підрозділів карного розшуку зі слідчими та з іншими правоохоронними органами та судом під час протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин

Літун О.О.

аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТАМИ БЕЗВІСНОГО ЗНИКНЕННЯ ДІТЕЙ

Аналіз оперативно-слідчої практики свідчить про те, що найбільш частими причинами безвісного зникнення дітей є втеча та зайняття бродяжництвом і жебрацтвом у зв'язку з побутовими конфліктами у родинах.

Однак непоодинокими є й інші випадки, що пов'язані із вчиненням стосовно дітей кримінальних правопорушень. Зокрема:

- продаж на тіньовому ринку з метою усиновлення забезпеченими родинами, які, переважно, не мають своїх дітей;

- насильницьке донорство, тобто убивство з метою трансплантації органів та ін. [1];

- протиправне позбавлення волі неповнолітніх з метою надання останніми он-лайн послуг порнографічного характеру у всесвітній мережі Інтернет по веб-камерам [2];

- викрадення дитини з метою отримання викупу та ін.

Слід зазначити, що такі злочини вчинюють здебільшого організовані групи та злочинні організації (далі – ОГ та ЗО).

Поряд з цим, такі ОГ і ЗО мають високий ступінь організації злочинної діяльності і заздалегідь підготовлені до раптового проведення стосовно них слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, а також оперативно-розшукових заходів. Тому консультанти та радники (члени ОГ та ЗО), а також особи, які здійснюють правового забезпечення (супроводження) такої їх діяльності постійно вдосконалюють юридичні способи ухилення від кримінальної відповідальності.

Так, трапляються випадки, коли члени ОГ та ЗО укладають легальні договори про оренду їхнього житла з адвокатами, членами дипломатичних представництв чи одним із членів сім'ї останніх, які користуються правом дипломатичної недоторканності. Крім того, слід вважати і на ті обставини, що частина адвокатів фінансується злочинними структурами, шляхом підкупу і шантажу втягується в їхню діяльність. Такі адвокати часто виходять за рамки закону при здійсненні захисту підозрюваних.

У зв'язку з цим слід зазначити, що у ч. 2 ст. 233 КПК України визначається, що під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від

його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення [3].

Враховуючи те, що договір оренди є формальним підтвердженням тимчасового проживання зазначених осіб у житлі, - на житло у цьому випадку, розповсюджуються вимоги процесуальних норм щодо проведення обшуку стосовно осіб, які орендують житло.

Так, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012, № 5076-VI проведення стосовно адвоката оперативно-розшукових заходів чи СРД, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, м. Києва та м. Севастополя [4]. Тобто, клопотання про обшук у тимчасовому житлі адвоката може подавати лише: Генеральний прокурор, заступники Генерального прокурора, прокурор Автономної Республіки Крим, прокурор області, прокурор міста Києва, прокурор міста Севастополя.

Проведення огляду, обшуку, інших СРД у приміщеннях, які займають дипломатичні представництва, у приміщеннях, де проживають члени дипломатичного представництва та їхні сім'ї, що користуються правом дипломатичної недоторканності, а також огляду, обшуку належних їм транспортних засобів потребує не лише дотримання обов'язкових процесуальних умов, а й дозволяється лише за згодою відповідного дипломатичного представника. Про таку згоду роблять запит через МЗС України (згідно з п. 6 Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні [5]).

У разі, якщо за об'єктивних обставин (відсутність інформації про інших осіб, які тимчасово проживають або орендують приміщення) клопотання буде задоволено і слідчий суддя винесе ухвалу на проведення обшуку, - реалізувати основну стадію проведення обшуку досить складно через формальні підстави. Тобто – ухвалі слідчого судді на проведення обшуку може бути дана така юридична оцінка, як - така, що винесена на основі клопотання, що складене із порушенням процедури підготовки, а саме: складеного не уповноваженою на те особою.

Така ситуація обумовлює можливість настанням негативних наслідків, одним із яких є визнання у судовому провадженні доказів отриманих у ході проведення такого обшуку недопустимими, що надасть можливість членам ОГ та ЗО уникнути відповідальності.

У зв'язку з цим важливим є здійснення такого підготовчого заходу до обшуку як збір орієнтовної інформації, зокрема: про те чи знаходяться об'єкти обшуку в оренді; хто орендує ці об'єкти; який юридичний статус осіб, що орендують об'єкти, які підлягають обшуку та ін..

Однак із традиційних джерел (показання свідків, результати

проведення СРД і НСРД) таку інформацію отримати надто складно оскільки злочинці ретельно її приховують.

У такому разі, на нашу думку, слід застосовувати існуючі правові механізми які можуть бути корисними для отримання зазначених вище відомостей.

Так, відповідно до ст. 170 Податкового кодексу України у разі вчинення нотаріальної дії щодо посвідчення договору оренди об'єктів нерухомості нотаріус зобов'язаний надіслати інформацію про такий договір контролюючому органу за податковою адресою платника податку – орендодавця [6].

Згідно з постановою КМУ від 29.12.2010 р. N 1242 такі повідомлення надсилаються до органів державної податкової служби за податковою адресою платників податків (орендодавців) у день посвідчення таких договорів [7].

Отже слідчий під час підготовки до обшуку у кримінальних провадженнях за фактами безвісного зникнення дітей може отримати інформацію про власників або осіб, які або орендують об'єкт (що підлягає обшуку), у ході перевірки податків, що сплачує власник приміщення чи житла. Для цього необхідно зробити відповідні запити до органів Державної фіскальної служби України за податковою адресою платників податків (орендодавців).

1. Про результати роботи підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровської області з розшуку неповнолітніх за 2016 рік : Довідка УКР ГУНП в Дніпропетровській області від 08.01.2017 р.

2. Про стан розшуку безвісно зниклого «Д.», 18.09.2001 р. н., кримінальне провадження № 12016040720002165 від 21.09.2016 за ч. 1 ст. 115 КК України СВ Довгинцівського ВП Криворізького ВП ГУНП в Дніпропетровській області : Довідка УКР ГУНП в Дніпропетровській області від 16.03.2017.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI в редакції від 11.06.2016 / Офіційний Сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до код. : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

5. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні, затверджене Указом Президента України від 10.06.1993 № 198/93 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1453236520700061>.

7. Про затвердження зразка повідомлення про нотаріальне посвідчення договору оренди об'єктів нерухомості : постанова КМУ від 29.12.2010 р. N 1242 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1242-2010-п>.

Любчик В.Б.

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ

УМОВИ ЯКІ СПРИЯЮТЬ УЧИНЕННЮ КРАДІЖОК ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Крадіжки вантажів на залізничному транспорті мають певні особливості, що відрізняють їх від інших видів злочинів (крадіжок). Крадіжки вантажів відрізняються, як правило, значними матеріальними збитками, способом учинення цих злочинів, колом осіб, причетних до злочину, а також складністю встановлення потенційного місця злочину.

Так згідно п.2 ст.23 Закону України «Про Національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення [1].

Відповідно до п.1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень [2].

З метою запобігання крадіжкам вантажів на залізничному транспорті Національна поліція України проводить загальнопрофілактичні (направлені на виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх учиненню) та індивідуально профілактичні заходи відносно осіб, від яких, судячи з їх антигромадської поведінки, слід очікувати вчинення таких злочинів, по трьох основних напрямках.

1. Виявлення причин та умов, які сприяють учиненню крадіжок вантажів, розроблення та здійснення заходів по їх усуненню.

2. Виявлення осіб, від яких, судячи з достовірно встановлених фактів їх протиправної поведінки, можна очікувати вчинення крадіжок вантажів, і вжиття до таких осіб заходів виховного впливу відповідно до чинного законодавства.

3. Виявлення осіб, які замишляють або підготовляють крадіжки вантажів, і вжиття заходів по запобіганню цим злочинам на стадії підготовки або замаху [3].

Ефективність профілактичної роботи територіальних органів Націона-

льної поліції України в багатьох випадках визначається повнотою виявлення не тільки загальних причин і умов, які сприяють учиненню крадіжок вантажів, а й специфічних, які характерні тільки для залізничного транспорту.

Своєчасне їх виявлення й усунення дає можливість у багатьох випадках запобігти злочинам. На залізничному транспорті існує ряд причин та умов, які, з одного боку, полегшують учинення крадіжок вантажів, а з іншого боку – ускладнюють їх запобігання та розкриття. Проявленням цих причин і умов пояснюється й специфіка роботи підрозділів по боротьбі зі злочинними посяганнями на вантажі. До ускладнюючих причин запобігання крадіжкам вантажів належать розосередження апаратів і окремих працівників на значній відстані один від одного і від загального центру, необхідність одночасного забезпечення оперативним наглядом об'єктів, які перебувають у постійному русі і відрізняються високою інтенсивністю руху. Загальними причинами та умовами вчинення крадіжок вантажів є:

прагнення окремих осіб до паразитичного способу життя; вплив злочинних та інших антигромадських елементів на оточуючих; неналежне виховання в сім'ї та школі; незадовільна організація профілактичної (виховної) роботи на багатьох підприємствах, організаціях та установах транспорту; пияцтво; наркоманія; труднощі з працевлаштуванням, низька заробітна платня багатьох категорій залізничників та ін.

Інформація про причини та умови, що сприяють крадіжкам вантажів, надходить до Національної поліції України з різних джерел. Це можуть бути матеріали рейдових перевірок діяльності підприємств транспорту та службової діяльності посадових осіб, листи, заяви та повідомлення громадян, повідомлення посадових осіб, які працюють на об'єктах транспорту, матеріали розслідування кримінальних проваджень та інші гласні й негласні джерела.

Умови, які сприяють учиненню крадіжок вантажів на залізничному транспорті, залежать від різноманітних факторів, але умовно їх можна поділити на три групи.

До першої групи належать:

- упущення в організації розстановки сил, використанні оперативних засобів і проведенні оперативно-розшукових заходів в цілому оперативних підрозділів Національної поліції України (без урахування конкретної оперативної обстановки стосовно часу доби, дня тижня і т. ін.); відсутність належної взаємодії між територіальними підрозділами; неналежна організація оперативної роботи; відсутність належного оперативного обліку кримінального елементу та недбале ставлення до проведення особистого пошуку й інших методів ОРД Національної поліції України; несвоєчасний обмін оперативною інформацією з іншими територіальними органами; у зв'язку з плинністю працівників оперативних підрозділів наявний низький рівень оперативної майстерності та відсутність ініціативи в окремих оперативних працівників; відсутність належної взаємодії з підрозділами воєнізованої охорони, які здійснюють охорону об'єктів на транспорті та супроводжують вантажі; відсут-

ність належного контролю за поведінкою осіб, особливо з працівників залізничного транспорту, спосіб життя яких дає підстави передбачати, що вони можуть займатися крадіжками вантажів та інших видів злочинів; несвоєчасне, а інколи неправильне реагування на факти виявлення ознак крадіжок вантажів;

До другої групи умов належать:

- недоліки в організації роботи окремих служб залізничного транспорту; несвоєчасне, а в деяких випадках і неправильне реагування окремих посадових осіб, підприємств, установ, організацій залізничного транспорту на інформацію щодо усунення причин та умов учинення крадіжок вантажів; порушення встановлених правил складування та зберігання контейнерів з вантажами, а також перепускного режиму на контейнерних майданчиках; порушення правил оброблення завантажених вагонів при перевезенні вантажів (перевищення сили ударів вагонів при їх спуску з гірок та маневрових роботах; знаходження на станціях, роз'їздах вантажних поїздів, також з цінними вантажами, без охорони та локомотивів і т. ін.); незацікавленість ряду працівників станцій у своєчасному виявленні комерційних браків у вагонах (контейнерах) на шляху слідування поїздів. Відповідно до Інструкції по актово-претензійній роботі відповідальність за нестачу вантажів несе здебільшого та станція, на якій було виявлено комерційний брак; порушення працівниками транспорту і клієнтських організацій технологій транспортування вантажів: а) завантаження цінних вантажів у несправні в комерційному відношенні вагони (контейнери); б) неправильне розміщення контейнерів у на піввагонах і на платформах, а також закріплення вантажів на відкритому рухомому складі, що дає злочинцям можливість безперешкодного доступу до них; в) навмисне порушення правил завантаження та розвантаження контейнерів; г) перевищення допустимої швидкості руху вагонів при їх сортуванні; д) неповне й неточне нанесення маркувальних знаків на окремі вантажні місця (вагони); халатне ставлення до оформлення перевізних документів при завантаженні, сортуванні дрібних відправок і контейнерів; неналежне забезпечення з боку відповідних посадових осіб зберігання вантажів на станціях; поганий контроль з боку адміністрацій залізничних станцій за роботою осіб, пов'язаних з обробленням вантажів і рухомого складу; невиконання деякими працівниками воєнізованої охорони своїх обов'язків та недостатній контроль за їх діяльністю; тривалі стоянки вантажних поїздів у нічний час біля вхідних семафорів станцій та роз'їздів; тривалі простої поїздів з вантажами в очікуванні розвантаження; відсутність огорожень, освітлення та перепускного режиму на багатьох вантажних об'єктах.

До третьої групи умов належать:

- недосконалість запірних пристроїв та пломбувальних систем вагонів (цистерн) та контейнерів і відсутність надійних пристроїв закриття стельових та бокових люків вагонів, що надає можливість злочинцям досить швидко й без застосування якихось особливих технічних засобів та спеціально вигото-

влених інструментів (пристроїв) відкривати вагони, контейнери. Це призводить у цілому ряді випадків і до мимовільного відкриття вагонів та контейнерів при проведенні маневрових робіт, що породжує бажання в працівників транспорту заволодіти вантажем; наявність у складі працівників різних служб управлінь і відділень залізниць осіб, раніше судимих за аналогічні злочини [4].

Усунення виявлених причин і умов, які сприяють учиненню розглянутих злочинів, є одним з основних напрямків профілактичної роботи територіальних підрозділів Національної поліції України. До цієї діяльності необхідно якомога ширше залучати адміністрації залізниць, відповідних представників громадських формувань залізничників, відновити практику товариських судів і т. ін.

1. Закон України «Про Національну поліцію»: від 2.07.15 580-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015.
2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року №2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992.
3. Методичні рекомендації щодо організації розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті України / Укл. О.О. Юхно. - Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. - 88 с.
4. Навчальний посібник «Профілактика злочинів на транспорті» – Одеса: ОДУВС, 2010. – 455 с.

Манойленко К.М.

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

Албул С.В.

кандидат юридичних наук, доцент
перший проректор

*(Одеський державний
університет внутрішніх справ)*

МЕТОДОЛОГІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В ТЕОРІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ

Оперативні підрозділи органів Національної поліції для виконання функцій протидії злочинності мають бути обізнані щодо внутрішніх процесів, які існують у злочинному середовищі та його інфраструктурі. Вирішення означених завдань у значній мірі досягається завдяки постійному, циклічному пошуку оперативно-розшукової інформації [1, с. 174]. Враховуючи, що пошук та здобування такої інформації знаходиться у площині проблем методології, за нашим переконанням, необхідно вести мову саме про методологічні аспекти кримінальної розвідки в теорії оперативно-розшукової діяльності.

Окремим проблемам методологічних аспектів кримінальної розвідки в теорії оперативно-розшукової діяльності присвячені праці таких видатних вчених, як І.Г. Басецький, А.С. Вандишев, М.П. Водько, А.Ф. Волинський, Д.В. Гребельський, І.Г. Гричанін, Л.М. Калинкович, В.А. Лукашов, В.С. Овчинський, В.Г. Самойлов, В.А. Самохін, В.В. Сергєєв та ін. У сучасних роботах вітчизняних вчених, таких як М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, О.Ю. Бусол, Е.О. Дідоренко, В.П. Захаров, О.В. Кириченко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, В.А. Некрасов, Д.Й. Никифорчук, С.І. Пічкурєнко, М.А. Погорецький, Е.В. Рижков, М.Б. Саакян, І.В. Сервецький, В.Є. Тарасенко, В.В. Шендрік, І.Р. Шинкаренко та ін. Слід зауважити, що до теперішнього часу комплексного дослідження методологічних засад кримінальної розвідки в теорії оперативно-розшукової діяльності не проводилося.

Слід зазначити, що методологію наука розуміє досить неоднозначно. Можна виділити такі варіанти структурного розуміння методології у сучасній науці:

1. Методологія – це певна сукупність філософських методів пізнання. Методологія в цьому разі підноситься до небес філософської методології, із неї виключається величезний пласт конкретних методів і прийомів [3, с. 52];

2. Методологія розглядається як система методів пізнання, зокрема й конкретних. Вона уявляється у вигляді певного арсеналу методів діяльності [4, с. 27-28].

3. Методологія – це тип раціонально-рефлексивної свідомості, спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів [5].

4. Методологія – це система принципів наукового дослідження; вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [6, с. 114].

Загальним проблемам методології юридичної науки присвячені фундаментальні дослідження А.М. Васильєва, В.П. Казимирчука, Д.А. Керімова, П.Є. Недбайла, П.М. Рабіновича, О.В. Сурілова, Ф.Н. Фаткуліна, Д.І. Фельдмана, Р.О. Халфіної, В.А. Шабаліна та інших видатних науковців. Однак, ми навмисно торкнулися цього питання, вважаючи, що вказані вище тенденції в новелізації методології праводержавознавства мають не тільки теоретико-утилітарний характер, але й неодмінно відображують напрями діяльнісного, праксіологічного пізнання, яким виступає реалізація розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції

Організація протидії їх злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання оперативно-розшукової інформації, одержаної у тому числі у із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [2, с. 6]. Це потребує від оперативних підрозділів Національної поліції активного використання, в рамках чинного законодавства, негласних методів оперативно-розшукової ді-

яльності та специфічних засобів отримання оперативної інформації, документування фактів протиправної діяльності, що у своїй сукупності складають сутність розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції [1, с. 176].

За нашим переконанням, розвідка, з точки зору методологічного підходу, виступає однією з функцій оперативно-розшукової діяльності. Оперативними підрозділами Національної поліції розвідувальна функція реалізується шляхом використання системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам України від злочинності [1, с. 177].

Завданнями, які вирішуються під час реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності вбачаються: добування, аналітична обробка та надання уповноваженим органам державної влади інформації про стан та можливий розвиток злочинності у державі для її використання в законодавчій, правоохоронній та виконавчій діяльності держави; сприяння здійсненню державної політики України з протидії злочинності; протидія діяльності організованих злочинних угруповань, проникненню їх членів до органів державної влади та поширенню їх впливу на процеси, що відбуваються в державі та суспільстві; запобігання реалізації реальних загроз національним інтересам з боку злочинності, упередження явищ і чинників, що ними викликаються і створюють потенційну загрозу національним інтересам і національній безпеці України; розробка і реалізація заходів із нейтралізації та ліквідації організованих злочинних угруповань, створення необхідних умов для їх викриття іншими оперативно-розшуковими та кримінально-процесуальними засобами; участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, в тому числі з тероризмом та іншими формами екстремістської діяльності, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, торгівлею людьми, незаконною міграцією [2, с. 9].

За нашим переконанням, кримінальна розвідка – це складова оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції, що являє собою вид діяльності оперативних підрозділів Національної поліції з пошуку, отримання, фіксації, оцінювання, прогнозування та використання інформації за допомогою системи розвідувальних, пошукових, інформаційно-аналітичних заходів, у т.ч. із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямований на своєчасне запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних кримінальних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави і суспільства від злочинності [1, с. 177].

Слід зауважити, що сьогодні нагально необхідні науково обґрунтовані підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші фахові дослідження в галузі оперативно-розшукової діяльності, які б сприяли забезпеченню своєчасного виявлення, припинення та розсліду-

вання злочинів. Саме тому, вважаємо, що становлення в межах оперативно-розшукової діяльності органів Національної поліції окремого напрямку – кримінальної розвідки кардинально посилить протидію злочинам, підвищить ефективність роботи з притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до їх учинення, своєчасного виявлення, прогнозування та подолання загроз криміналізації суспільства.

1. Албул С.В. Нормативне забезпечення розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України / С.В. Албул // Development of legal regulation in Europe: experience of Poland and Ukraine: international scientific practical conference (Sandomierz, Poland, January 27-28, 2017). – Sandomierz: Humanities and Natural Sciences University in Sandomierz, 2017. – P. 174-177.

2. Albul S. Philosophic Concepts of the Intelligence Function within the Operative-Investigative Activity of the National Police of Ukraine / S. Albul / European Reforms Bulletin: international scientific peer-reviewed journal: Grand Duchy of Luxembourg. – 2017. – № 1. – P. 5-9.

3. Киричок О.Б. Філософія: підручник / О.Б. Киричок. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010. – 381 с.

4. Вербець В.В. Методологія та методика соціологічного дослідження: навчально-методичний посібник. – Друге вид. доп. і перероб. – Рівне: РДГУ: Інститут соціальних досліджень, 2008. – 231 с.

5. Пазенок В.С. Філософія: підручник / [Електронний ресурс] / Режим доступу до джерела: http://pidruchniki.ws/1662060752061/filosofiya/filosofiya__pazенок_vs

6. Філософія права: підруч. / О.Г. Данильяк, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

Міщанинець О.М.

кандидат юридичних наук,
начальник Амур-Нижньодніпровського
відділення поліції
Дніпровського відділу поліції
ГУНП в Дніпропетровській області

**ФОРМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ
НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ,
ЩО ВЧИНЮЄТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ**

Головним напрямом протидії злочинності є запобігання їй. Одним із різновидів запобігання злочинам органами Національної поліції є оперативно-розшукове запобігання. Як зазначив О.В. Кириченко, оперативно-розшукове запобігання злочинам ОВС – це діяльність оперативних підрозділів ОВС, яка спрямована на своєчасне виявлення та усунення (нейтралізацію) причин і умов, що сприяють скоєнню злочинів, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки. Особливість оперативно-розшукового запобігання злочинам ОВС полягає у тому, що оперативні під-

розділи цих органів здійснюють свою діяльність на виявлення та усунення (нейтралізацію) причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, виявлення осіб, схильних до вчинення злочинів, застосовування до них заходів щодо подальшої їх відмови від злочинних намірів, а також на недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки за допомогою як гласних, так і негласних оперативно-розшукових сил, засобів та методів [1, с. 694-695].

Оперативно-розшукові заходи, які застосовуються щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами, мають переважно пошуковий характер, здійснюються спеціальними негласними методами і засобами та мають на меті своєчасне виявлення злочинів і осіб, які їх вчинили, встановлення фактичних даних, важливих для розслідування, а також обставин, що сприяли вчиненню злочинів.

Формами оперативно-розшукового запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюється організованими групами, оперативними підрозділами органів Національної поліції є:

1) Виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню цих злочинів, і здійснення заходів для їх усунення або нейтралізації (загальна профілактика).

На загальному рівні оперативно-розшукова профілактика спрямована на обмеження дії негативних явищ і процесів, взаємопов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; усунення (нейтралізацію) детермінантів цих злочинних проявів; ліквідацію криміногенних факторів у мікросередовищі особи, які формують її антигромадську позицію і мотивацію злочинної поведінки.

Для успішного виявлення причин та умов, які сприяють незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, працівники оперативних підрозділів, перш за все, вивчають оперативну обстановку на обслуговуваній території; ретельно аналізують дані, які можуть свідчити про готування до злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, або вчинення таких злочинів; за відповідними обліками перевіряються особи, які здатні на такі злочини, або ті, що їх організують чи зберігають дома наркотичні засоби. Постійно перевіряють плантації сільськогосподарських підприємств, ферм, які розміщені на території обслуговування, підприємства з переробки конопель, маку, виготовлення та збереження ліків, які містять наркотики, найбільш вірогідні місця нелегальних посівів опійного маку та гашишних конопель.

2) Виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення у складі організованих груп незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, та вплив на них з метою недопущення вчинення злочину (індивідуальна профілактика).

Індивідуальна оперативно-розшукова профілактика включає в себе на-

ступні заходи: а) виявлення й постановку на облік осіб, від яких через їх антигромадські погляди й поведінку можна очікувати вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у тому числі й у складі організованих груп; б) організація спостереження й отримання оперативної інформації про поведінку, погляди взятих на облік лідерів та членів організованих груп; в) організація і здійснення комплексу оперативно-розшукових та інших заходів з метою недопущення вчинення фігурантами зазначених злочинів; г) організація належного аналізу ефективності профілактичних заходів, своєчасне внесення змін у розміщення сил, тактику застосування оперативно-профілактичних засобів і методів щодо осіб, які підлягають профілактичному впливу.

3) Попередження злочинів на стадії здійснення злочинного наміру до початку посягання.

Головне місце у запобіганні злочинам, що вчинюються організованими групами, повинно займати виявлення організованих груп на стадії їх формування. Виявивши організоване злочинне угруповання, оперативний працівник приймає рішення про вибір способу або створення перешкод на шляху реалізації злочинних планів.

4) Припинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки (готуванні чи замаху на злочин).

Використання оперативно-розшукових сил, засобів і методів у поєднанні зі здійсненням інших заходів створює реальні можливості для ефективного припинення злочинів на різних стадіях їх розвитку.

Велике значення для оперативно-розшукового попередження та припинення злочинів має своєчасне виявлення осіб, які виношують наміри вчинити злочин або вже розпочали свою злочинну діяльність. У зв'язку з цим виникає необхідність мати ефективні джерела інформації про осіб, які становлять оперативний інтерес.

У разі, якщо організована група, яка створена для незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, готуються до вчинення злочину, з метою повного та якісного документування їх злочинної діяльності з використанням усіх негласних сил, засобів та методів оперативно-розшукової діяльності, заводиться оперативно-розшукова справа або відкривається кримінальне провадження.

1. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина: Підручник / За ред. С.П. Черних, М.П. Водька, О.Ф. Долженкова. – К.: відділ редакційно-видавничої діяльності МВС, ДНДІ МВС України, 2012. – 884 с.

Павлова Н.В.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

Пінчук Д.Н.

курсант 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРОБЛЕМИ ЗАКРІПЛЕННЯ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ

Однією з найскладніших проблем кримінального судочинства є проблема виявлення обману і визначення достовірності показань свідків, потерпілих, підозрюваних. Розвиток технічного прогресу сприяв появі унікального приладу, в основі застосування якого лежить вимірювання психофізіологічних показників стану людини під час впливу на її емоційний стан слів-подразників.

Сучасні дослідники ще не визначились в єдиній термінології як в назві приладу, так і в назві самої методики. Різниця в найменуваннях витікає з суб'єктивного розуміння дослідниками суті і можливостей цієї методики. Найпоширеніша назва пристрою – поліграф. Що взагалі слід розуміти під словом «поліграф»? Словник іншомовних слів визначає поняття «поліграф» як багатоканальний осцилограф, який проводить одночасний запис показників кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, а також робить електрокардіограму тощо [1].

Перед проходженням тестування на поліграфі до тіла людини проводять датчики в тих місцях, де найлегше вловити зміну ритму дихання, тиску, рівень електричного опору шкіри, посилення м'язового тремору. Після приєднання вимірників випробуваному задаються питання. Якщо людина сказала неправду, то у неї несвідомо посиляться психофізіологічні реакції організму. При цьому може здатися, що вона поводить себе невимушено, щиро посміхається.

Експертиза із застосуванням такого приладу вже тривалий час практикується в більшості країн. Між тим, застосування поліграфа в Кримінальному процесуальному кодексі України не врегульоване та до процесуальних дій не належить. Перспектива ефективного застосування «детектора брехні» у розслідуванні злочинів в повній мірі залежить від введення в КПК України відповідної норми, що б регулювала питання його використання.

Необхідно зауважити, що вживати стосовно до поліграфа таку назву як «детектор брехні» буде невірно. Брехню або правду він виявити, на жаль, не може. Поліграф надає можливість точно відобразити реакцію людини на поставлені їй питання, фіксуючи її психофізіологічні процеси. Тому важливим є також врегулювання питання щодо організації на постійній основі вітчизняних курсів підготовки поліграфологів.

Проаналізувавши статистичні показники фактів незаконних засуджень, притягнення невинних осіб до кримінальної відповідальності, незаконні дії щодо підозрюваних з боку працівників державних органів, вбачається, що є необхідність введення відповідної норми у КПК України щодо використання поліграфа під час проведення досудового розслідування.

Застосування перевірки на поліграфі сприятиме полегшенню роботи правоохоронних органів, оскільки:

по-перше, метод дозволяє прискорити хід розслідування злочинів шляхом швидкого встановлення невинності та виявлення брехні;

по-друге, процедура перевірки дозволяє отримувати додаткову інформацію, яка прямо або побічно пов'язана з напрямком або об'єктом розслідування;

по-третє, методика може бути застосована практично для розслідування будь-якого складу кримінального правопорушення. Це є основними причинами необхідності поширення використання поліграфа як засобу доказування в кримінальному процесі.

Але цьому є перешкода. У ч.3 ст. 28 Конституції України зазначено, що жодна людина без її згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом [2]. Перевірка на поліграфі вважається науковим медичним дослідом. Тобто, відповідно до вищезазначеної норми Конституції, опитування з використанням поліграфа повинно проводитись лише на підставі добровільної згоди особи, яку необхідно перевірити. Винятком може бути лише використання так званих «безконтактних поліграфів», які реєструють психофізіологічні показники організму особи дистанційно і не пов'язані з накладенням на тіло людини жодних датчиків [3, с. 194].

Отже, запровадження на законодавчому рівні такої процедури, як перевірка на поліграфі буде ще одним шляхом для швидкого, повного та неупередженого розкриття та розслідування злочинів, оскільки інформація, отримана за допомогою поліграфа може бути вагомим джерелом доказів.

1. Словник іншомовних слів. За ред. О. С. Мельничука. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Лешкович Т.А. Форми використання поліграфа в кримінальному провадженні України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. - Сер.: Юриспруденція, 2013. – № 6-1. – Том 2. – С. 192-195

Плетенець В.М.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОЖЛИВОСТІ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП У ПОДОЛАННІ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ

Сучасний стан злочинності та її кількісні показники у сотнях проваджень у переважної більшості слідчих Національної поліції України потребують сучасного підходу до вирішення проблем організації розслідування.

Необхідність взаємодії слідчого з іншими підрозділами обумовлюється тим, що у процесі застосування тільки негласних дій неможливо вирішити задачі, що стоять перед кримінальним судопровадженням. У процесі документування оперативні працівники збирають та зберігають інформацію з метою використання її для попередження та розкриття злочинів, а також розшуку злочинців, що переховуються. Ефективність використання інформації, отриманої оперативним шляхом, значною мірою залежить від організації взаємодії слідчого й оперативного працівника [1, с. 64].

Так, А.К. Звірбуль під взаємодією розуміє засновану на законі узгоджену діяльність слідчих та оперативних працівників, спрямовану на розкриття конкретного злочину та здійснювану шляхом найбільш доцільного поєднання методів та засобів, що застосовуються при проведенні слідчих дій, з одного боку, та оперативно-розшукових засобів – з іншого. Така взаємодія, продовжує автор, здійснюється на підставі кримінально-процесуального закону і тільки за справами, що знаходяться у провадженні слідчого [2, с. 70].

Окрім визначення, дана криміналістична категорія науковцями наділяється певним значенням. З приводу цього Г.А. Хань наголошує, що ефективне розкриття, розслідування і профілактика злочинів значною мірою залежить від успішної взаємодії слідчого з органами дізнання, спеціалістами, громадськістю [3, с. 132].

Заслужують на увагу й думки вчених щодо того, у чому ж проявляється взаємодія. Взаємодія, на думку вчених, полягає у: необхідності більш тісних контактів між слідчими та оперативними працівниками [4, с. 53], спільному обговоренні здійснюваних заходів та глибокому аналізу отриманих результатів [5, с. 8]; безпосередньому спілкуванні [6, с. 10].

Проаналізувавши наведені думки вчених, можемо дійти висновку про певну схожість висловлених ними позицій щодо здійснення організації, у першу чергу шляхом безпосереднього спілкування та налагодження ділових контактів. Це можливо насамперед у рамках діяльності слідчо-оперативних

груп. Їх створення, на думку Ю.В. Кореневського та М.Є. Токаревої, є найбільш результативною формою взаємодії, що забезпечує постійний обмін інформацією між учасниками у процесі спільної розробки версій та їх перевірки не тільки слідчим, але й оперативним шляхом, спільний аналіз зібраних у справі доказів, які дозволяють виявити прогалини (пробіли) у дослідженні обставин, що підлягають доказуванню, намітити шляхи їх усунення та ін. [7, с. 29].

Окрім того, групи можуть створюватись і для розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Слід з'ясувати, наскільки практичними працівниками за кримінальними правопорушеннями використовуються можливості вказаної форми взаємодії, а саме діяльності слідчо-оперативних груп.

Значна кількість працівників визначає відсутність такої важливої форми взаємодії, як формування слідчо-оперативної групи. У свою чергу, це призводить до труднощів, з котрими самотужки доводиться боротися слідчому. За відсутності методичних рекомендацій щодо організації розслідування за наявності протидії з боку зацікавлених осіб та практичного досвіду слідчий опиняється у складній (несприятливій) ситуації вже на початковому етапі. У разі ж формування слідчо-оперативної групи, куди окрім слідчого включаються ще й інші співробітники, дана проблема стоятиме не так гостро. По-перше, шляхом обговорення ситуації, що склалась, можна сформулювати припущення про напрямки подальших дій кожного працівника окремо. Цим одразу забезпечується опрацювання більшого масиву питань за той самий проміжок часу, що сприятиме отриманню відповідної кількості інформації, у першу чергу виявлення слідів. Це особливо актуально в період інформаційної невизначеності, коли на початку розслідування важлива кожна хвилинка.

По-друге, розглядувана група співробітників шляхом обговорення (аналізу) існуючого положення у провадженні може намітити шляхи вирішення проблем чи розв'язання задачі, спрямованої на встановлення істини. Не виключена наявність у працівників досвіду подолання протидії. У будь-якому разі висувається більша кількість ідей (припущень) про певні факти, явища, обставини, що цікавлять слідство. Тобто в такому випадку колективна діяльність за змістом та значенням переважає одноособову діяльність слідчого.

По-третє, можна з упевненістю сказати, що рівень свідомості та відношення кожного працівника до кримінального правопорушення, у випадку включення його до складу слідчо-оперативної групи, підвищується порівняно, наприклад, з виконанням працівниками доручень слідчого за відповідним провадженням.

Усі ці, та, не виключено, й інші фактори визначають значення у створенні, для подолання можливої протидії розслідуванню кримінальних правопорушень, слідчо-оперативних груп. Перевагою такої організаційної форми є чітко налагоджена взаємодія між учасниками груп, у складі якої в основному

є досвідчені слідчі, співробітники кримінальної поліції й інші фахівці. Навіть за наявності сформованої слідчо-оперативної групи не виключені труднощі у подоланні протидії при розслідуванні кримінальних правопорушень. Однак, ми впевнені, що їх рівень значно нижчий, ніж у провадженнях, за якими ці групи не створюються.

1. Лукьянчиков Е.Д. Тактические приемы реализации информации, полученной в результате осуществления оперативно-розыскных мероприятий / Лукьянчиков Е.Д. // Актуальные вопросы получения, оценки и использования информации в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел: межвуз. сб. науч. трудов. – К. : НИИРИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1986. – 196 с.

2. Звирбуль А.К. Взаимодействие следователя, оперативно-розыскных органов в процессе раскрытия преступлений. Методология криминалистики : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики» / Звирбуль А.К. – М., 1982. – 88 с.

3. Хань Г.А. Проблеми планування та організації розслідування злочинів в ОВС / Хань Г.А. // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: матер. III міжвуз. наук.-практ. конференції студентів, курсантів і слухачів (Донецьк, 28 березня 2003 р.). – Донецьк, 2003. – 314 с.

4. Седов И.П. Некоторые правовые и организационные вопросы взаимодействия следователей и органов дознания как элемент следственной тактики / Седов И.П. // Проблемы советского государства и права. – 1975. – № 9–10. – 196 с.

5. Федоров Ю.Д. Использование результатов осмотра места происшествия для принятия оперативно-розыскных мер / Федоров Ю.Д. – Ташкент, 1972. – 26 с.

6. Степичев С.С. Расследование разбоев: метод. пособие / Степичев С.С. – М., 1955. – 144 с.

7. Корневский Ю.В. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам : метод. пособие / Корневский Ю.В., Токарева М.Е. – М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2000. – 152 с.

Ромасев О.В.

здобувач

Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ПРОБЛЕМИ ОСКАРЖЕННЯ ФАКТУ НЕПОВІДОМЛЕННЯ ОСІБ, ЩОДО ЯКИХ ПРОВОДИЛИСЬ НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ, ПРО ЇХ ПРОВЕДЕННЯ В ПОРЯДКУ СТ. 253 КПК УКРАЇНИ

Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року запровадив у нашій правовій системі значну кількість інновацій, серед яких вагоме місце посідає новий різновид слідчих (розшукових) дій – негласні слідчі (розшукові) дії. Вказаний інститут негласних слідчих (розшукових) дій суттєвим чином змінив як власне уявлення про них на досудовому розслідуванні, так і процесуальний порядок їх здійснення у кримінальному провадженні. Тому актуальним на сьогодні є визначення особливостей процесуального механізму проведення негласних слідчих (розшукових) дій і особливостей їх право-

вого врегулювання у кримінальному провадженні.

Як зазначає В.О. Глушков, О.А. Білічак, застосування правоохоронними органами форм та методів роботи, пов'язаних із порушенням гарантованими Конституцією та міжнародними нормативними актами прав людини, завжди виступало предметом гострих дискусій щодо підстав та порядку такого втручання та визначення меж його допустимості. Особливого значення набуває реалізація зазначених прав та принципів у правовій регламентації негласних слідчих (розшукових) дій, провадження переважної більшості яких тісно пов'язано з обмеженням конституційних прав особи [1, с. 65-74].

На підтвердження вказаної позиції законодавцем у ст. 253 КПК України передбачено, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом [2, с. 117-118].

Як свідчить зазначена норма, на прокурора або слідчого, у випадку надання йому прокурором відповідного доручення, покладено обов'язок вчинення процесуальної дії що полягає у письмовому повідомленні особи про вчинення щодо негласних слідчих (розшукових) дій.

Як передбачено ст. 111 КПК України, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

У нашому випадку повідомлення особі про здійснені щодо неї негласні заходи є лише констатацією того, що її права були обмежені, у той же час, навіть у даному випадку, права особи можуть бути порушені внаслідок невиконання прокурором або слідчим вимоги ст. 253 КПК України, в результаті невиконання дій що полягають в інформуванні особи про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, виконання яких на них покладено вимогами зазначеної статті. Тобто, у даному випадку, на нашу думку можливо говорити про бездіяльність прокурора або слідчого, що полягає у невиконанні ними дії, яку вони повинні були вчинити згідно вимог закону.

У свою чергу, якщо звернутись до ст. 303 КПК України з приводу оскарження на досудовому провадженні рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, то нормою закону передбачено, що на досудовому слідстві може бути оскаржена наступна бездіяльність слідчого або прокурора, яка по-

лягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповищенні тимчасово вилученого майна, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк.

Саме керуючись вказаною нормою, на нашу думку, особа, щодо якої здійснювались негласні слідчі (розшукові) дії, має змогу звернутись до слідчого судді зі скаргою про невчинення щодо неї процесуальної дії, тобто бездіяльності прокурора або слідчого, що полягає у неповищенні її в порядку ст. 253 КПК України про обмеження її прав та свобод внаслідок проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії.

Окрім того, законодавче закріплення вимоги, з приводу періоду вчинення такого повідомлення, а саме протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, проте не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом, не суперечить змісту ст. 303 КПК України, якою передбачено оскарження дій та бездіяльності саме під час досудового слідства.

Однак, поряд із законодавчими вимогами і гарантіями забезпечення захисту прав та охоронюваних інтересів особи у кримінальному провадженні при застосуванні інституту негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених нормами КПК, варто вказати на певні його неузгодженості та недоліки, які, на нашу думку, потребують змін або доповнень. Так, до суб'єктів, які мають право на оскарження бездіяльності слідчого, прокурора вказаною статтею віднесено заявника, потерпілого, його представника чи законного представника, підозрюваного, його захисника чи законного представника, володільця тимчасово вилученого майна, тоді як ч. 1 ст. 253 КПК України передбачено, що про такі дії мають бути повідомлені "особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, підозрюваний, його захисник". Тому, на нашу думку, слід внести доповнення до ч. 1 ст. 303 КПК України, розширивши коло осіб, які мають право на оскарження бездіяльності слідчого, прокурора, доповнивши її такою нормою "а також інші особи, права та свободи яких були порушені або обмежені".

На останок хотілось би зазначити, що розширення можливостей слідчого щодо отримання інформації про злочини і осіб, які їх вчинили, завдяки використанню негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування, що призвело до об'єднання слідчої і оперативно-розшукової діяльності, варто вважати прогресивним кроком законодавця, у той же час ми цілком поділяємо позицію Б. Шолудька, що саме детальна правова регламентація кожної із визначених законом негласних слідчих (розшукових) дій, встановлення процесуального керівництва, поєднання в системі кримінального провадження гласних і негласних методів здобуття інформації при одночасному посиленні конституційних гарантій прав і свобод особи має стати ефективним інструментом протидії злочинності [3].

1. Глушков В. О., Білічак О. А. Гарантії дотримання конституційних прав особи у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 67. С. 65-75.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” : станом на 25 травня 2012 року: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта, 2012. – 304 с.

3. Шолудько Б. Негласні слідчі (розшукові) дії [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://foliant.in.ua/pravovoy-kommentariy_id_16.html.

Санакоев Д.Б.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розвиток транскордонних регіонів, в рамках яких формуються інтенсивні та багаторівневі взаємодії між усіма суб’єктами та учасниками транскордонного співробітництва, є важливим об’єктом сучасної регіональної політики, адже процес входження України у європейський інтеграційний простір і визнання її європейськими партнерами потребує координації зусиль з розвитку співпраці з країнами ЄС, зокрема що межують із Україною [1, с. 4].

Актуальним є розвиток транскордонної співпраці у напрямку протидії організованій злочинності, якій притаманні тісне зрощення злочинного світу, тіньових і легальних економічних структур, а також корумпованого чиновництва в органах влади і управління [2; 3]. Особливу тривогу викликає реалізація цієї тенденції щодо транснаціональних операцій з людьми з метою їх подальшої експлуатації, що здійснюються через високий рівень прибутковості, при низьких витратах і мінімізації ризику бути покараними.

Аналіз інституційно-правового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в Україні загалом, і у протидії торгівлі людьми зокрема, засвідчив, що основу такої співпраці складають міжнародні нормативно-правові документи, ратифіковані Україною, міждержавні угоди, національне законодавство, міжвідомчі міжнародні договори, укладені Генеральною прокуратурою України, а також угоди та меморандуми про співпрацю, укладені

на рівні МВС та Національної поліції України, що стосуються міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Значний інформаційний та інший потенціал у боротьбі з організованими групами та їх транснаціональними злочинними формуваннями має в своєму розпорядженні НЦБ Інтерполу в Україні.

Визначальними, серед вказаних нормативно-правових актів, у протидії торгівлі людьми є: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 року), Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 року), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 року), Угода про співробітництво держав-учасниць СНД у боротьбі з торгівлею людьми, органами й тканинами людини (2005 року), Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011), Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (1993 року) та ін.

Результати проведеного нами дослідження засвідчили, що у напрямку протидії торгівлі людьми взаємодія на міжнародному, у т.ч. й транскордонному, рівні обмежується рамками виконання міжнародних запитів і слідчих доручень у кримінальних провадженнях в порядку, визначеному розділом IX КПК України [4, с. 69]. Зміст цих доручень, як правило, зводиться або до отримання інформації щодо проживання тієї чи іншої особи за певною адресою, або щодо ідентифікації особи, яка становить інтерес правоохоронних органів, або з метою підтвердження інформації про наявність певної фірми, що займалась організацією виїзду за кордон чи то прийомом українських жінок та дівчат на своїй території. Тобто, за допомогою міжнародних доручень слідчі та оперуповноважені намагалися, здебільшого, ідентифікувати або встановити місцезнаходження певних осіб, а також канали постачання людей.

Аналіз матеріалів практики, а також останніх аналітичних та наукових публікацій засвідчив, що виконання вказаних доручень займає невиправдано багато часу, що доволі часто призводить до втрати важливих доказів злочинної діяльності торгівців людьми [5]. Окрім того, потребують уніфікації окремі положення кримінального процесуального законодавства щодо суб'єктів ухвалення рішень про проведення слідчих (розшукових) дій, у т.ч. негласних, а також строків проведення таких дій.

Відповідно, суб'єктами виявлення та розслідування торгівлі людьми підрозділів Національної поліції України не використовуються, або ж використовуються неефективно наявні можливості загальних і спеціальних міжнародно-правових актів про боротьбу зі злочинністю, прийнятих на рівні ООН та країнами ЄС, а також укладених, зокрема, на рівні МВС та Національної поліції України із прикордонними регіонами, що належать до країн призначення та транзиту українських громадян для експлуатації.

Так, Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочин-

ності, Другим додатковим протоколом до Конвенції Ради Європи про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Конвенцією ЄС про взаємну допомогу у кримінальних справах 2000 року, передбачено можливість проведення слухання справ у режимі телефонної чи відеоконференції, якщо певній особі неможливо чи небажано з'явитися на території держави, що подала звернення. Окрім того, вказаними документами регламентовано можливості отримання запитів на отримання інформації про банківські рахунки та банківські операції; надання взаємної правової допомоги адміністративним органам влади; можливість держав обмінюватися інформацією щодо розслідувань або судочинства без отримання відповідного попереднього запиту.

У контексті окресленої тематики, важливими є положення нормативно-правових актів, що дають змогу реалізовувати окремі напрямки транскордонного співробітництва поліції та підрозділів, що реалізують державну політику у сфері митного законодавства. Так, наприклад, Конвенцією ЄС про виконання Шенгенської угоди (ст. 40), Другим додатковим протоколом до Конвенції Ради Європи про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року (ст. 17), передбачено можливість підрозділів поліції, у разі потреби, під час спостереження за особою при перетині кордону однієї країни, продовжити таке спостереження на території іншої країни. Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ст. 19), Другим додатковим Протоколом до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (ст. 20), Конвенцією про Європол та іншими, передбачено й регламентовано можливість роботи та повноваження окремих підрозділів у складі об'єднаних слідчих груп; способи перехоплення телекомунікаційних повідомлень та використання їх у доказуванні суб'єктами транскордонної співпраці (у разі наявності/відсутності у країн технічного устаткування) тощо.

Зауважимо, що вітчизняними правоохоронцями ці та інші заходи, у т. ч. утворення спільних (об'єднаних) слідчих груп, можуть бути реалізовані у кримінальному провадженні на підставі міжнародної угоди, а у разі її відсутності – на засадах взаємності (ст. ст. 542-544 КПК України).

Окрім цього, аналіз практики діяльності оперативних та слідчих підрозділів НП України засвідчив, що правоохоронці здебільшого співпрацюють із зарубіжними колегами саме у межах взаємної міжнародно-правової допомоги, проте не генерують питання щодо реалізації міжурядових договорів про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, а також у напрямку протидії організованій транснаціональній злочинності, ратифікованих Україною. На наш погляд, вагомість таких договорів у тому, що за узгодженням із центральними службами своїх міністерств і в межах своєї компетенції органи Національної поліції України прикордонних регіонів мають нагоду самостійно проводити скоординовані операції з попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів. Окрім цього, вказані підрозділи уповноважені підписувати протоколи про взаємодію

(додаткові протоколи), головними перевагами яких є усунення необхідності розробки окремих двосторонніх угод та зменшення ризику протидії такому співробітництву злочинними групами, які мають корумповані зв'язки.

Зазначені можливості прямо передбачені Законом України «Про протидію торгівлі людьми» де визначено, що Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері протидії торгівлі людьми на державному, регіональному та місцевому рівнях. Суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством України (ч. 1, 2 ст. 28).

Суттєво сприяти вирішенню вказаних проблемних питань, за умови їх врахування у практиці протидії транснаціональній торгівлі людьми, можуть укладені угоди з Європолем та Євроюстом, ратифіковані Україною у першому кварталі 2017 року.

Отже, проведений нами аналіз нормативно-правового забезпечення транскордонного співробітництва у діяльності щодо протидії торгівлі людьми, а також узагальнення матеріалів практики підрозділів НП України, дозволили виокремити окремі проблемні аспекти такої діяльності та запропонувати відповідні шляхи їх вирішення, зокрема:

потребує реалізації внутрішньовідомча інформаційна кампанія щодо забезпечення суб'єктів протидії торгівлі людьми методичними рекомендаціями (інструкцією) щодо порядку здійснення взаємодії із зарубіжними фахівцями у межах транскордонної співпраці та обміну оперативною та іншою інформацією оперативного призначення;

узгодити можливість транскордонної співпраці у режимі он-лайн обміну інформацією з питань, що цікавлять оперативні та слідчі підрозділи прикордонних регіонів;

розглянути питання щодо можливості надання запитів про міжнародно-правову допомогу між правоохоронними органами держав у межах адміністративно-територіальних прикордонних регіонів із обов'язковим інформуванням центрального апарату Національної поліції та прокуратури;

створити постійно діючі міждержавні спеціалізовані слідчі групи з метою протидії злочинності у прикордонних з Україною регіонах;

забезпечити процес розслідування злочинів слідчими, що спеціалізуються винятково на торгівлі людьми, що вчиняється організованими, у т.ч. транснаціональними групами;

передбачити у штатному розписі підрозділів на рівні ГУНП областей посаду перекладача з метою своєчасного та оперативного перекладу матеріалів для надсилання запитів про міжнародно-правову допомогу.

1. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» ; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2016. – 125 с.

2. Бова А. Організована злочинність у вимірі глобалізації / А.Бова // Соціальна

психологія. – 2005. – № 3 (11). – С. 147-155.

3. Марків І. Організована злочинність: її аналіз та сучасний стан / І.Марків // Право України. – 2004. – № 6. – С.54-56.

4. Санакоєв Д.Б. Розслідування торгівлі людьми, вчиненої організованими групами: дис... канд. юр. наук: 12.00.09 / Санакоєв Дмитро Борисович. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. – 255 с.

5. Транскордонна співпраця: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали регіонального круглого столу (24 березня 2017 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. – 162 с.

Спусканюк А.Ю.

аспірант наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ

ЗДОБУТТЯ ВІДОМОСТЕЙ З ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Злочини, пов'язані з здійсненням державних закупівель характеризуються необхідністю вивчення та аналізу документації, яка містить відомості про оголошення тендеру, процедуру його проведення, результати тощо. У той же час, з розвитком інформаційних ресурсів та впровадження відкритості доступу до інформації (у тому числі процедурі проведення державних закупівель), за допомогою Інтернет ресурсів, з'явилась необхідність належного здобуття та фіксації відомостей з таких ресурсів, які в подальшому можна використати як докази.

Як правило, до відомостей, що можна отримати за допомогою мережі Інтернет, зокрема Інтернет ресурсів органів влади та управління відкритого доступу, відносяться: відомості про оголошення тендери та вимоги до учасників; процедура проведення тендеру та наявності інформація про учасників торгів; результати тендеру; нормативно-правові акти, що містять відомості про порядок проведення державних закупівель тощо.

Безумовно, здебільшого слідча практика пішла шляхом отримання таких відомостей, що є у відкритому доступі, за допомогою слідчої (розшукової) дії – огляд, під яким розуміється здійснення його з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів [1]. Дана практика закаткована ще за часів дії КПК України (1960 р.) при проведенні слідчої дії огляд (ст. 190) [2]. Утім, на сьогодні, КПК України закріпив можливість проводити таку дію як зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2

ст. 264 КПК України), полягає в одержанні інформації із електронних інформаційних систем, що містять відповідну інформацію, у тому числі із застосуванням технічного обладнання [3]. До того ж, огляд – це слідча (розшукова) дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті зовнішніх ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [4, с. 421], з цього випливає, те що бачиш, те й описуй, і аж ніяк ця дія не включає фіксацію інформації з інформаційного ресурсу, у тому числі із застосуванням програмного забезпечення.

До наведеного також можна доповнити інформацію з листа Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, відповідно до якого, такі дії, передбачені ч. 2 ст. 264 КПК, не вважаються втручанням у приватне спілкування та не є негласними слідчими (розшуковими) діями, оскільки не відповідають критеріям, передбаченим частинами 3, 4 ст. 258 КПК (спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, коли учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб, а втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, що учасники спілкування мають достатні підстави вважати спілкування приватним) [5].

Отже, враховуючи дані особливості, відомості з Інтернет ресурсів, що в подальшому в сукупності з іншими результатами досудового розслідування будуть складати доказову базу вчинення злочину у сфері державних закупівель, можна отримувати та фіксувати наступним чином:

- слідчий або прокурор приймають рішення у формі постанови про здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, відповідно до ч. 2 ст. 264 України, враховуючи вимоги статей 110, 251 КПК України;

- слідчий або співробітник оперативного підрозділу за дорученням слідчого, прокурора здійснює пошук відомостей відкритого доступу у відповідних ресурсах, що має значення для досудового розслідування злочину у сфері державних закупівель;

- поетапна (почергова) фіксація всіх дій, які виконувалися слідчим або співробітником оперативного підрозділу, у протоколі проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, передбаченого ч. 2 ст. 264 КПК України. До протоколу долучаються матеріальні носії інформації з відповідними відомостями та роздруківка здобутої інформації (як приклад, витяг із нормативного акту).

Доречно доповнити, що при проведенні зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини за рішенням слідчого, прокурора можуть залучатися також інші особи (ч. 6 ст. 246 КПК України), як приклад, це можуть бути спеціалісти, що мають відповідні навички.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90-91.

2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05. Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961. № 2. Ст. 15.

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Спільний наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

4. Бандурка О.М., Блажівський Є.М., Бурдоль Є.П. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1. Харків: *Право*, 2012. 768 с.

5. Про деякі питання здійснення слідчим суддею апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні від 29.01.2013 № 223-158/0/4. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ.

Тарасенко О.С.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ ШКІДЛИВОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

XX століття подарувало людству нові форми отримання, передачі та опрацювання інформації. При цьому, щодня удосконалюються та розвиваються різноманітні інформаційні ресурси, комунікатори зв'язку, загалом комп'ютерні технології та мережа Інтернет.

На сьогодні достатньо мати смартфон, з під'єднанням до мережі Інтернет, для того щоб можна було здійснити оплату в магазині, замовити доставку товару, відправити та отримати електронну пошту, отримати інформацію з Інтернет ресурсів, спілкуватися за допомогою соціальних сторінок, в тому числі у форматі відео конференції, навіть ставити цифровий підпис.

На перший погляд всі ці аспекти спрощують та покращують існування громадян, утім, не секрет, що користуючись персональним комп'ютером (стаціонарним, портативним, планшетним), смартфоном тощо – особа піддається певним ризикам щодо захисту своїх даних, які можуть використовуватися з метою вчинення злочину та в корисливих цілях іншими особами. Здебільшого ці злочини пов'язані із викраденням особистих даних особи, даних кредитних карток, відомості про особисте життя, інформація щодо роботи установи тощо. Отже, отримуючи доступ до особистих даних особи, можна не лише викрасти кошти, які знаходяться на рахунках, а й приймати розпорядчі рішення, подавати відомості до державних установ тощо.

Необхідно зазначити, що трапляються випадки, що громадяни інколи самі «халатно» відносяться до захисту своїх даних, ти м самим спрощують

доступ них сторонніх осіб. Здебільшого це зводиться до відсутності на комп'ютері, комунікаторі різноманітних «антивірусних» програм, наявність проблем у роботі відповідного пристрою, порушення в роботі електронної пошти чи соціальної сторінки, наявність листів на електронній пошті із підозрілим змістом тощо.

У той же час, зволікання користувача на певні проблеми в роботі персонального комп'ютера (стаціонарного, портативного, планшетного), смартфона тощо призводить до втрати дорогоцінного часу своєчасного виявлення осіб, які несанкціоновано втручаються у відповідний пристрій (засіб) та отримують необхідні відомості.

Отже, своєчасне виявлення шкідливого програмного забезпечення надасть можливість попередити незаконне викрадення даних особи (особисті дані, дані кредитних карток, відомості про особисте життя тощо), припинити загалом несанкціоноване втручання в роботу інформаційної системи та виявити осіб причетних до такого втручання.

Фоменко А.Є.

кандидат юридичних наук

ректор

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Бойко Д.Д.

кандидат юридичних наук

начальник територіального

сервісного центру МВС

у Дніпропетровській області

Вишня В.Б.

доктор технічних наук, професор,

професор кафедри

економічної та інформаційної безпеки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У БОРОТБІ З ВИКРАДАННЯМ ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЦЯХ

Сьогодні залізничний транспорт України забезпечує біля двох третин усього вантажообігу в країні. Великі матеріальні цінності, що зосереджені на транспорті, вимагають надійної охорони їх від злочинних зазіхань. Разом з тим на залізницях країни ще широко поширені викрадення вантажів з рухливого складу. Особливому викраданню підлягають високоліквідні вантажі, зокрема метал та металопродукат, нафтопродукти, феромарганець, вугілля. Усе

Тобто нас турбує не тільки фіксація самого факту скоєння викрадання, а й кількісна оцінка масштабу викрадань та виділення ділянки де була вчинена виїмка вантажу. Це безумовно важлива інформація, яка дозволить оперативно реагувати на факти злочину.

Але не менш важливою є та частина інформаційно-технічної підтримки, яка дозволить оперативному складу поліції швидко виявити та знешкодити злочинців. Тобто річ йде про надання оперативним співробітникам, а потім і слідчим, надійного інструментарію, що базується на сучасній комп'ютерній техніці та передових інформаційних технологіях, який дозволить скоротити термін розкриття злочину і зменшити обсяг необхідної для виконання оперативно-розшукової роботи.

Таким чином, якщо для ефективної боротьби з викраданнями вантажів на залізницях нами пропонується побудувати систему вагоконтрольних пунктів (ВКП), які будуть об'єднані у єдину інформаційну мережу контролю вантажоперевезень та замкнену на інформаційний обчислювальний центр (ІОЦ) залізниці (рис.1).

Але, це рішення є тільки частиною завдання по боротьбі зі злочинністю на залізницях. Інформаційне забезпечення проекту, в цьому разі, буде здійснювати електронне пересилання натурального листа потягу у напрямку його руху (від одного ВКП до іншого), виділення у потягу вагонів, які потребують вагового контролю, налаштування обладнання ВКП на зважування тільки визначених вагонів та порівняння маси зваженого вагону з даними натурального листа (тобто масою вагону з вантажем по станції відправлення). Вихідна форма зведень у разі наявності нестачі маси вантажу у вагоні матиме вигляд (рис.2).

Тут ми спеціально не торкаємось питань технічної реалізації самих ВКП та особливостей отримання достовірної інформації про масу вагону у потягу, що рухається. Ці зведення можна отримати у роботі [1, с.237-239].

В разі виявлення на ВКП факту нестачі вантажу у вагоні обладнання пункту виділяє ділянку шляху потягу де скоєний злочин (між двома ВКП). Опісля чого, інформаційне забезпечення системи повинно утворити стандартний запит до ІОЦ залізниці про графік руху цього потягу на виділеній ділянці, для виявлення часу та місця зниження швидкості руху, зупинок та інше, тобто визначення можливого місця та часу викрадання. Графік руху потягу є документом, що повинен додаватися до обов'язкових документів у дії оперативно-слідчої групи по факту здійсненого викрадання. Оперативне його отримання буде сприяти прискоренню розкриття злочину.

Найменування ваговимірювального пункту

Порядковий номер вагона у потягу	Потяг №		Дата, година				Нестача, т	Примітка: пункт призначення вантажу, дата та час його завантаження
	Особистий номер вагона	Найменування вантажу	Вага вагону та вантажу, т		По даним електронного контролю			
			По супроводжувальним документам	По даним електронного контролю	Брутто	Нетто		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
-----	-----	-----	-----	-----	-----	6-(4-5)	5-7	-----
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----
---	---	-----	---	---	-----	---	---	-----

Дата і час проходження попереднього пункту електронного контролю вантажоперевезень _____

Перелік осіб, що мали відношення до обробки вантажу (заповнюється у випадку появи в графі 8 значень, що свідчать про факт розкрадання вантажу):

1. ПІБ, посада особи, що займалась навантаженням.
2. ПІБ, посада працівника залізниці.
3. ПІБ, посада постачальника вантажу.

Рис.2. Вихідна форма зведень про зважування потягу на ВКП у разі виявлення нестачі вантажу у вагоні

Однак, все це тільки початок інформаційної підтримки роботи співробітників підрозділів Національної поліції. Для ефективних дій по розшуку злочинців, на нашу думку, потрібні статистичні та аналітичні матеріали стосовно способу, місця та виду викрадань, тобто потрібна загальна криміналістична характеристика викрадання конкретного виду вантажу.

Злочинні угруповання, що займаються викраданням та збутом вантажів, а зараз потрібно вести мову саме про їх діяльність, мають вузьку спеціалізацію (вугілля, метал або феромарганець). Тому неважко створити електронну базу даних про такі угруповання з урахуванням територіальності їх дій. І тоді, при фіксуванні викрадання вантажу, оперативний співробітник поліції може просто отримати зведення про можливих злочинців та інформаційну базу про аналогічні злочини у цьому регіоні, чи відрізьку залізниці, виділити напрямок для подальшого розслідування. Наявність додаткової інформації про співробітників залізниці, стрільків воєнізованої охорони, що мали доступ до обробки вантажів, які викрадені, також буде сприяти розкриттю

злочину.

В цілому нами була розроблена структура та визначені зміст бази даних, яка повинна буде сформована при впровадженні на залізницях інформаційно-комп'ютерної мережі ваговимірювальних пунктів для контролю вантажів, що транспортуються на залізницях. Реалізація проекту дозволить здійснити концепцію інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції України стосовно боротьби з викраданням високоліквідних вантажів на залізницях.

Ефективність використання запропонованих технічних засобів підрозділами Національної поліції не викликає сумніву, однак, виникає необхідність їх усебічної нормативно-правової регламентації. Зокрема, розв'язання питання про правову підставу застосування технічних засобів вагового контролю (ВКП) і використовуваних тактичних прийомів.

Особливу актуальність ці питання здобувають у процесі проведення оперативно-розшукових заходів. Тобто тих форм діяльності, змістом яких є виявлення і фіксація ознак злочинів і фактичних даних, що мають доказове значення при встановленні осіб, які здійснили злочин, та їх розшуку.

1. Вишня В.Б., Вишня О.В. Електронні ваговимірювальні системи для контролю вантажів на залізницях / Сборник научных трудов Национальной горной академии Украины. – Днепропетровск, 2001. – С.236-240.

Хмеленко В.В.
здобувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

На сучасному етапі державотворення особливої уваги заслуговує якісно новий підхід до діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів, яка повинна ґрунтуватися на конституційних принципах захисту прав і свобод людини, верховенства права і законності. Це, насамперед, означає, що працівники оперативних підрозділів правоохоронних органів у своїй діяльності повинні не просто орієнтуватися на загальноправові принципи або декларувати їх, а приймати відповідні рішення безпосередньо на їх основі. У зв'язку з цим актуальності набуває дослідження принципів оперативно-

розшукового запобігання злочинам.

Метою будь-якого наукового дослідження є визначення його конкретного предмета і всебічне, достовірне вивчення його структури, характеристик, зв'язків на основі наукових принципів і методів пізнання, впровадження або напрацювання пропозицій щодо впровадження у практику отриманих результатів.

Метою наукового дослідження принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам є комплексне наукове визначення системи принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам і формуванні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного оперативно-розшукового законодавства України, а також надання практичних рекомендацій щодо запобіжної діяльності правоохоронних органів.

Досягнення поставленої мети дослідження можливо шляхом вирішення таких завдань, як:

- визначити сутність оперативно-розшукового запобігання злочинам;
- визначити поняття та сутність принципу оперативно-розшукового запобігання злочинам;
- обґрунтувати дію принципів оперативно-розшукового запобігання як системи правових вимог у взаємозв'язку і взаємозалежності з принципами оперативно-розшукової діяльності;
- надати класифікацію принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам;
- розкрити правовий механізм дії загальноправових принципів під час здійснення оперативно-розшукового запобігання злочинам;
- визначити та охарактеризувати зміст спеціальних принципів оперативно-розшукового запобігання, їх взаємообумовленість з загальноправовими принципами;
- сформулювати та обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення чинного оперативно-розшукового законодавства України, а також запобіжної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів.

Проведення наукового дослідження вимагає застосування усього арсеналу інструментів, які розроблені методологією юридичної науки, та дає змогу досліднику отримати достатній рівень знань про досліджувану проблематику, запропонувати власні висновки та пропозиції і досягти поставленої мети дослідження. Як зазначив Д.А. Керімовим, методологія дослідження – це загальнонауковий феномен, інтегральне явище, що поєднує теоретико-світоглядні концепції, принципи, засоби та методи пізнання (світогляд, філософські методи пізнання і вчення про них, загальні та конкретні наукові методи), які вироблені усіма суспільними науками, у тому числі й комплексом юридичних наук, та застосовуються у процесі пізнання специфіки правової дійсності, її практичного перетворення [1, с. 46-47].

Питання визначення методів, за допомогою яких має здійснюватися дослідження принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам, є

надзвичайно актуальним завданням.

На наш погляд, для досягнення об'єктивності результатів дослідження необхідно застосовувати як загальнонаукові, так і спеціально-наукові методи пізнання. Загальний діалектичний метод наукового пізнання дозволить визначити динаміку суспільних взаємовідносин, що виникають в процесі оперативно-розшукового запобігання злочинам між оперативними підрозділами правоохоронних органів, громадянами та особами, залученими до роботи на конфіденційній основі, а також встановити роль оперативних підрозділів при реалізації завдань протидії злочинності. Використання історичного методу надасть можливість дослідити історичні передумови дотримання принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам. Порівняльно-правовий метод дасть змогу дослідити рівень правового регулювання здійснення оперативно-розшукового запобігання та провести порівняння між принципами оперативно-розшукової діяльності та принципами оперативно-розшукового запобігання. Логіко-семантичний метод може бути застосований для розробки понятійного апарату щодо принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам. Системно-структурний метод надасть можливість проаналізувати систему загальноправових і спеціальних принципів запобігання, їх співвідношення та механізму їх реалізації під час протидії злочинності. Соціологічний метод використовується при анкетуванні працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів, а статистичний – при узагальненні показників діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо запобігання злочинам.

1. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) : монограф. / Д. А. Керимов. – 2-е изд. – М : Аванта+, 2001. – 560 с.

Христов О.Л.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СИЛ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні, визначені у законодавчих актах положення надають громадянам України право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних подій [1].

Розроблення нової Національної стратегії сприяння розвитку грома-

дяньського суспільства в Україні на 2016-2020 обумовлено змінами основних тенденцій розвитку громадянського суспільства, зростанням його ролі в різноманітних сферах – від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування до надання волонтерської допомоги, зокрема правоохоронним органам та ін. [2].

Таким чином, необхідним є перегляд існуючої практики залучення громадськості до виконання завдань правоохоронної діяльності, що потребує переосмислення теоретичних напрацювань науковців, які займались проблемами місця та ролі громадськості в оперативно-розшуковому та кримінальному провадженні, вироблення нових стратегічних напрямків у цій сфері та інноваційних змін стосовно тактичних підходів щодо проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів за участю представників громадськості.

Обґрунтуванням цього твердження є і висновки провідних вчених, які займались загальнотеоретичними проблемами оперативно-розшукової діяльності. Так, О.М. Бандурка зазначає, що поняття оперативно-розшукової діяльності полягає в осмисленні ознак цього виду державної діяльності, її основних форм, сил, методів та засобів, направлених на досягнення поставленої мети - отримання інформації та встановлення істини через її використання у визначеному законом процесуальному порядку [3].

Як зазначає Р.А. Халілев у процесі реформування оперативних підрозділів правоохоронних органів, що здійснюють протидію злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей, мають бути вирішені основні завдання, одним із яких є підвищення ефективності використання конфіденційної допомоги громадян та використання інноваційних технологій отримання оперативно-розшукової інформації [4].

Зазвичай науковці розглядали громадськість як одну із складових сил оперативно-розшукової діяльності.

Разом з цим традиційно у теорії ОРД вважалося, що такі наукові категорії як «сили» та «засоби» вирізнялись окремо. Однак відсутність чіткої позиції науковців у даному контексті обумовлює наявність відокремлених точок зору з цього приводу.

Наприклад, І.П. Юрченко, зазначає, що існує чотири групи негласних засобів оперативно-розшукової діяльності, до яких дослідниця відносить:

1. Особи, які добровільно надають сприяння органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність (на конфіденційній основі).

2. Штатні негласні співробітники органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

3. Оперативна техніка, тобто спеціальні оперативно-технічні засоби.

4. Оперативні обліки [5]. При цьому, до засобів ОРД авторка відносить як безпосередньо матеріальну складову так і осіб, які по суті складають змістовну сторону «сил ОРД».

Відзначимо, що в цьому питанні ми приєднуємося до точок зору науко-

вців, які окремо розглядають ці дві наукові категорії.

Так, однією із найбільш вдалих, на наш погляд, позицій щодо засобів ОРД є колективна думка авторів підручника «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ» (2012 р.), які під засобом оперативно-розшукової діяльності розуміють сукупність знаряддя (матеріального інструментарію) та науково обґрунтованих прийомів його правомірного застосування суб'єктом ОРД з метою виконання завдань цієї діяльності [6].

Разом з цим співвідношення термінів «суб'єкти оперативно-розшукової діяльності» та «сили оперативно-розшукової діяльності» є одним з найбільш дискусійних питань у науці ОРД.

Так, наприклад, автори навчального посібника «Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми)» (2015 р.) І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко, О.В. Кириченко до «суб'єктів ОРД» відносять окремих осіб, що гласно та відкрито сприяють діяльності оперативного підрозділу [7, с. 49]. З великою вірогідністю можна сказати, що до цієї категорії відносяться і представники громадськості.

Згодом, ті ж самі автори у навчальному посібнику «Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції» (2016 р.), висвітлюючи питання суб'єктів загальної оперативно-розшукової профілактики, до «сил, що беруть участь у загальній профілактиці» відносять:

- штатних гласних оперативних працівників;
- штатних та позаштатних негласних працівників оперативних підрозділів;
- працівників інших підрозділів ОВС;
- громадськість [8].

З цього випливає, що і змістовне розуміння «громадськості» знаходиться поза полем зору теоретиків ОРД.

Як зазначає С.С. Шрамко, відмічаючи актуальність проблем залучення громадськості до участі в запобіжній діяльності та пропонуючи розуміння цієї діяльності, потрібно визначити природу та сутність указанного феномену, а також суб'єктів, що охоплюються цим поняттям. На сьогодні не існує правового визначення громадськості, тому постає питання, про яку громадськість має йтися - про всіх громадян країни чи про тих, кого дійсно хвилює напружена криміногенна обстановка та високий рівень криміналізації суспільства. Таким чином, методологічним завданням цього дослідження є визначення тієї частини суспільства, яка охоплювалася б поняттям «громадськість» [9].

Його наповнення, на наш погляд, повинно враховувати міру участі осіб в оперативно-розшуковому провадженні, соціальний і правовий статус, пов'язаний із їх участю в цьому процесі.

Найбільш гнучкою у контексті категоріального визначення місця і ролі

громадськості в ОРД, на наш погляд, є точка зору авторів підручника «Оперативно-розсыскная деятельность» (2004 р.), які участь в оперативно-розшуковому провадженні інших осіб, що не є суб'єктами ОРД (до таких автори відносять оперативні підрозділи, яким Законом надано право здійснювати ОРД) розглядають крізь призму можливості здійснення ними дій, що будуть сприяти досягненню позитивного результату.

Таку діяльність автори підручника називають «сприяння громадян оперативним підрозділам». Разом з цим, науковці зазначають, що виходячи із сутності і видів сприяння громадян оперативним підрозділам можна сформулювати саме поняття особи, що сприяє оперативним підрозділам. Такою особою є будь-який дієздатний чоловік, залучений до підготовки або проведенню ОРЗ, тобто надає інформацію оперативним підрозділам (оперативнику) або іншим чином бере участь у вирішенні конкретних завдань ОРД і в зв'язку з цим наділений відповідними повноваженнями та підлягає соціальному і правовому захисту, а також відповідальності в разі порушення взятих зобов'язань [10].

Сам же термін «залучення» вчені розуміють як спонукання особи взяти участь у здійсненні ОРЗ. Звідси випливає, по-перше, що пропозиція про співпрацю повинна виходити, як правило, від оперативних підрозділів і, по-друге (найістотніше) те, що остаточне рішення про можливість використання особи в ОРЗ приймають тільки оперативні підрозділи (в особі своїх посадовців), але не залучена особа [10].

Значний розвиток наукової думки стосовно участі громадськості у правоохоронній діяльності склався у суміжних юридичних науках (кримінологія, адміністративне право, конституційне право та ін.) [9; 11].

Так, С.С. Шрамко, зазначає, що основними ознаками громадськості, як суб'єкта запобігання злочинності є: соціальна активність; зацікавленість в участі у заходах щодо запобігання злочинності; спрямованість на захист громадян від злочинних посягань та представництво їх інтересів; здійснення своєї діяльності в межах суворого дотримання чинного законодавства та засад моралі; визначена організація та співпраця з іншими суб'єктами запобігання.

Таким чином, під громадськістю, яка бере участь у запобіганні злочинності, дослідниця розуміє соціально активну частину суспільства (окремі громадяни та їх об'єднання), заінтересовану в участі у заходах щодо запобігання злочинності як в умові подальшого сталого розвитку суспільства, яка спрямовує свою діяльність на захист будь-якого члена спільноти від злочинних посягань та інших правопорушень та діє в межах суворого дотримання законодавства та засад моралі [9].

Не заперечуючи думки зазначених авторів, слід обумовити, що ОРД – це специфічна діяльність, яка пов'язана обмеженнями стосовно розповсюдження інформації, яка стосується як самих методів даної діяльності так і тих даних, які отримують оперативні підрозділи відносно фігурантів оперативної

розробки та ін.

У зв'язку з цим, можемо сказати, що на нашу думку громадськість є складовою сил оперативно-розшукової діяльності. Поряд з цим, чимало теоретичних і право застосовних питань залишається невирішеними або спірними. Зокрема до таких можна віднести: поняття «громадськість»; ознаки громадськості, як сили ОРД; соціальний і правовий статус громадськості під час здійснення ОРД; форми залучення громадськості до ОРД; процесуальний статус представників громадськості у кримінальному провадженні та ін.

1. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 черв. 2000 р. №1835-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – №40. – Ст. 338.

2. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки : указ Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>.

3. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I / О.М. Бандурка: Підруч. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.

4. Халілев Р.А. Проблеми діяльності сил оперативно-розшукової діяльності ОВС у сфері протидії злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей / Р.А. Халілев // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2010. - № 3. - С. 77-86.

5. Юрченко И.А. Основы оперативно-розыскной деятельности / И. А. Юрченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bnti.ru/dbtexts/analmat/1/ord/#w3_1.

6. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : Загальна частина : підручник / За ред. С.П. Черних, М.П. Водька, О.Ф. Долженкова. – Київ. : Відділ редакційно-видавничої діяльності міністерства, ДНДІ МВС України, 2012. – 884 с.

7. Шинкаренко І.Р. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) : навч. посібник / І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко, О.В. Кириченко. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015. – 272 с.

8. Шинкаренко І.Р. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції : навчальний посібник / І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко, О.В. Кириченко / за ред. професора І.Р. Шинкаренка. - Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. – 224 с.

9. Шрамко С. С. Громадськість як суб'єкт запобігання злочинності: сучасне розуміння / С. С. Шрамко // Право і Безпека. - 2012. - № 2. - С. 133-138. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/2178/%D1>.

10. Оперативно-розыскная деятельность: Учебник. 2-е изд., доп. и перераб. /Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шуилова. М.: ИНФРА-М, 2004. - XIV, 848 с.

11. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід: монографія / В.В. Голіна, М.Г. Колодяжний, С.С. Шрамко та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни, М.Г. Колодяжного. – Х.: Право, 2017. – 284 с.

Цигикал П.О.

Голова Державної
прикордонної служби України,
Адміністрація Державної
прикордонної служби України

Купрієнко Д.А.

доктор військових наук, доцент,
професор кафедри оперативного мистецтва

Фаріон О.Б.

кандидат військових наук, доцент,
професор кафедри управління
оперативно-розшукової діяльності

*(Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького)*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Сталий розвиток системи прикордонної безпеки в умовах динамічного диференційованого середовища розвитку залежить від ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення (далі – ІАЗ) діяльності Державної прикордонної служби України (далі – ДПС України), зокрема її оперативних підрозділів.

Систему ІАЗ оперативно-розшуковій діяльності (далі – ОРД) оперативних підрозділів складають дві функціональні компоненти: інформаційна й аналітична.

Інформаційна компонента призначена для формування інформаційних ресурсів та їх постачання споживачам та включає:

збір первинної інформації (даних, відомостей, сигналів), їх оцінювання та класифікацію;

перетворення початкових (первинних) інформаційних матеріалів в зручну для використання форму;

систематизацію і накопичення інформації;

доведення інформаційних продуктів до споживачів.

Аналітична компонента призначена для перетворення розрізнених інформаційних матеріалів у логічно обґрунтовану систему залежностей.

Результатами функціонування системи ІАЗ ОРД є інформаційно-

аналітичні продукти, а саме:

достовірна оперативна інформація, яка може бути використана при вирішенні організаційно-управлінських проблем і для прийняття рішень у сфері управління в процесі ОРД;

якісна прогностична інформація щодо характеру, тенденцій і перспектив розвитку обстановки;

виважені варіанти управлінських рішень на різних рівнях щодо вирішення проблем та прогнозовані наслідки від реалізації запланованих заходів.

Результати аналізу функціонування системи ІАЗ ОРД ДПС України свідчать про наявність значного латентного її потенціалу, який може бути розкритий через оптимізацію:

структури системи;

інформаційних потоків, які циркулюють у ній;

порядку використання сил та засобів отримання та аналізу інформації.

На наш погляд, це можливо здійснити за рахунок запровадження в системі ІАЗ сфер внутрішнього (підсистема відомчої належності) та зовнішнього (підсистема міжвідомчої належності) охоплення з відповідними рівнями ієрархії.

Так, наприклад, підсистему відомчої належності доцільно побудувати за такими рівнями:

головний центр ІАЗ ОРД (при Департаменті оперативної діяльності Адміністрації ДПС України);

регіональні центри ІАЗ ОРД (при регіональних оперативно-розшукових управліннях регіональних управлінь ДПС України);

територіальні центри ІАЗ ОРД (при міжрайонних оперативно-розшукових відділах регіональних управліннях ДПС України).

ІАЗ на зазначених рівнях має здійснюватись як для виконання завдань ОРД так й інших завдань оперативно-службової діяльності ДПС України.

Підсистему міжвідомчої належності повинні складати сили та засоби інформаційно-аналітичних органів (підрозділів) суб'єктів сектору безпеки і оборони України та інтегрованого управління кордонами між якими циркулює відповідна інформація.

Підсистему міждержавної та міжнародної належності доцільно побудувати з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями.

Цюприк І.В.
кандидат юридичних наук,
здобувач наукової лабораторії
з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ

**ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ РОЗШУКОВИХ ДІЙ
ДО ПОСТАНОВЛЕННЯ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З ТЕРОРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

Статтею 250 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України передбачено випадки проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) до постановлення ухвали слідчого судді [1]. У той же час, таке рішення може прийняти слідчий, узгодивши його прокурором, або прокурора у формі винесення постанови, яка відповідатиме вимогам ст. 251 КПК України. За таких умов прокурор зобов'язаний невідкладно після початку НСРД звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

З огляду на дані положення на практиці та серед науковців [2] існує думка, що до постановлення ухвали слідчого судді можуть проводитися всі НСРД. Утім, законодавець чітко визначив НСРД, які можуть розпочинатися проводитися до ухвали слідчого судді. До таких НСРД відносяться установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ч. 4 ст. 268 КПК України) та спостереження за особою (ч. 3 ст. 269 КПК України). Хоча, якщо провести аналіз проекту КПК України, то можна дійти висновку, що до постановлення ухвали слідчого судді можна проводити всі НСРД [3].

Більш того, положення КПК України (ст. 250) містять вичерпні випадки, лише за наявності яких може бути розпочато проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді, зокрема, це врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Звернемо увагу, що в даній ситуації законодавець акцентує увагу на таких особливостях як «врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину». Отже, якщо, як приклад, розглянути ситуацію при якій вчинено терористичний акт і відповідно тяжкі наслідки вже наступили, то за таких умов НСРД можуть проводитися виключно на підставі ухвали слідчого судді.

Поряд з наведеним, на нашу думку, доцільно розглянути ситуацію, за наявності якої, НСРД можна розпочати до постановлення ухвали слідчого судді, зокрема:

1. вносячи відомості до Єдиного реєстру досудового розслідування про

вчинення терористичного акту слідчому, прокурору необхідно вказати про можливість вчинення аналогічного злочину, вчинення якого сприятиме настання тяжких наслідків, у тому числі загрожуватиме небезпека життю людей;

2. постанова про проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді повинна містити інформацію, яка вказуватиме, що проведення НСРД у такий спосіб сприятиме запобіганню вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину та врятуванням життя людей. За необхідності така постанова повинна містити інформацію отриману співробітниками оперативного підрозділу.

Окремо звернемо увагу, поряд з проведенням НСРД до постановлення ухвали слідчого судді – прокурор, слідчий та співробітник оперативного підрозділу повинні враховувати, що отримані результати у такий спосіб можуть бути знищені в разі відмови слідчого судді у задоволенні клопотання (ч. 3 ст. 250 КПК України), а тому, передбачаючи наведені наслідки, необхідно паралельно з проведенням НСРД у такий спосіб, здійснювати інші процесуальні дії, такі як допит, огляд, тимчасовий доступ до речей та документів тощо. Дане, у свою чергу, а також ретельна спланованість процесуальних дій надасть дієвого засобу формування доказів під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних із терористичною діяльністю.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90-91.

2. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Визначення та система негласних слідчих (розшукових) дій. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право. 2014. № 1. URL [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_13.

3. Кодекс України кримінального процесу. Проект Закону від 13.01.2012 № 9700-1. URL [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42318.

Чаусов Д.Ю.

ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Одним з тактичних прийомів проведення одночасного допиту декількох раніше допитаних осіб при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини є попередження про певну відповідальність допитуваної особи. В ч. 3 ст. 224 нового КПК України зазначається, що «...у разі до-

питу свідка – він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову дати показання і за дачу завідомо неправдивих показань»[1]. В той же час відповідно до ч. 3 ст. 226 нового КПК України «...особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання»[1]. Про озвучення цього аспекту під час допиту не слід забувати не тільки через їх процесуальну обов'язковість, але в зв'язку з їх можливим впливом на показання особи.

Викликаним особам, у відповідності до ч. 1 ст. 224 КПК від 2012 року, по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особа у вигляді вільної розповіді розповідає все, що йому відомо. Найчастіше вільна розповідь, як відзначає О. Олійник, «...не дає вичерпної інформації. Адже свідок може не надавати значення яким-небудь відомим йому обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. У цьому застосовують такий риторичний прийом, як допит у формі запитань» [2, с 31]. І дійсно, при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, не всі свідки, потерпілі розуміють важливість тих чи інших обставин для розслідування.

Серед тактичних прийомів, що в обов'язковому порядку повинні застосовуватись при проведенні одночасного допиту декількох раніше допитаних осіб при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, слід виділити створення уявлення про інформованість слідчого та приховування межі інформованості слідчого.

Створення уявлення про інформованість слідчого, як зазначає К.О. Чаплинський, залишається основним тактичним прийомом за наявності доказів, які мають істотні прогалини у момент допиту [3, с. 130-131]. При розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини, даний тактичний прийом може бути застосований при наявності групи осіб, що вчинила суспільно-небезпечне діяння. Адже шляхом демонстрації інформованості слідчого про певні епізоди діяльності групи у правопорушників створюється таке враження, що хтось з їх співучасників дав розгорнуті показання. Інформованість можна демонструвати як про зв'язки та способи життя допитуваних осіб, так і про причини відмови свідків (потерпілих) від давання показань тощо.

Іншим тактичним прийомом, що може застосовуватись при одночасному допиті є приховування межі інформованості слідчого. Приховуючи інформованість, на що доречно наголошує К.О. Чаплинський, слідчий створює інформаційний вакуум, під час якого аналізує наявні відомості, які заперечуються правопорушником і змушує їх взяти ініціативу на себе [3, с. 130-131]. Даний тактичний прийом дає можливість слідчому дійти висновку про лінію

поведінки, яку обрав злочинець.

Підводячи підсумок по вищезазначеному, потрібно вказати, що допит декількох раніше допитаних осіб є однією з найбільш інформаційноємних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні незаконного позбавлення волі та викрадення людини. У відповідності до КПК від 2012 року збільшується можлива кількість учасників слідчої (розшукової) дії, одночасний допит направлений на з'ясування причин розбіжності в показаннях раніше допитаних осіб, захисники чи представники допитаних осіб можуть ставити запитання. Серед тактичних прийомів, що використовуються при проведенні даного виду допиту слід виділити встановлення психологічного контакту, попередження про певну відповідальність допитуваної особи, створення уявлення про інформованість слідчого, приховування межі інформованості слідчого.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В.А. Прудников. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

2. Олійник О. Допит свідка і потерпілого / О. Олійник // Віче: громадсько-політичне і теоретичне видання. – 2009. – №21. – С. 30-33.

3. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія / К. О. Чаплинський. – Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.

Шаповалов О.О.

кандидат юридичних наук,
докторант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ

Оперативно-розшукова діяльність здійснюється у вигляді: як оперативного (ініціативного) пошуку, так і оперативної розробки за оперативно-розшуковими справами. Разом з тим оперативний пошук складається з, власне, отримання первинної інформації та її перевірки. В процесі виявлення злочину виникає необхідність проведення ряду оперативно-розшукових заходів за відсутності всіх елементів кримінального правопорушення (тобто, стверджувати, що в діях особи вбачаються ознаки злочину ще неможливо) – це пов'язане зі специфікою вчинення злочинів певного виду. До моменту вчинення злочину особа може вчинювати ряд легальних дій і тому неможливо стверджувати, що особа готується до вчинення злочину. Відповідно ЗУ оперативно-розшукова діяльність повинна проводитися в рамках заведеної ОРС, і тільки наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових захо-

дів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину, а на момент перевірки первинної інформації відсутні підстави для заведення ОРС. Тому ЗУ дозволяє здійснювати попередню оперативну перевірку із застосуванням окремих, чітко визначених заходів – наприклад, збір інформації відносно осіб (фігурантів) оперативні працівники можуть здійснювати самостійно, без залучення працівників допоміжних підрозділів. Окрім цього, при плануванні заходів по перевірці необхідно враховувати можливість проведення чіткої межі між перевіркою інформації та документуванням злочинної діяльності, оскільки в ході здійснення певних оперативно-розшукових заходів, спрямованих на перевірку первинної інформації водночас буде здійснюватися і фіксація злочинних дій.

Повний перелік оперативно-розшукових заходів у законодавстві не зазначено і тому при отриманні інформації про підготовку до вчинення злочину оперативний працівник самостійно визначає заходи, які необхідно провести, притримуючись при цьому вимог законодавства та відповідних обмежень, з врахуванням сфери пошуку та виду злочинів ознаки якого цікавлять оперативного працівника. Наприклад (при пошуку на об'єктах бюджетної сфери), це можуть бути: здійснення оперативними підрозділами комплексних перевірок оперативного супроводження бюджетних коштів (у взаємодії з контролюючими органами); участь у перевірках, що здійснюються контролюючими органами; аналіз кримінальних проваджень за фактами інших злочинів; направлення запитів до державних установ щодо встановлення реального фінансово-майнового становища СПД (які отримують бюджетні кошти); метод економіко-правового аналізу (на підставі вже отриманих документів – відповідей на запити, повідомлень з контролюючих органів тощо); вивчення матеріалів ревізій; аналіз результатів аудиту суб'єктів господарювання, через яких (або яким) перераховувалися бюджетні кошти. Оперативні працівники мають, крім того, проводити аналітичну та стратегічну розвідку, прогнозування, а також виявляти дані про підготовлювані, вчинені розкрадання й інші злочини при вивченні різних господарсько-фінансових документів: актів інвентаризацій, матеріалів ревізій, матеріалів про нестачі і розтрати, про наявність неврахованих надлишків товарно-матеріальних цінностей та ін. відомостей про недоліки в господарській діяльності.

Що стосується конкретних прийомів виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес (з точки зору їх правової допустимості), то вони базуються на дії об'єктивного закону взаємозв'язку явищ, за яким кожний матеріальний процес так або інакше відображається на інших матеріальних, пов'язаних з ним процесах. Саме тому об'єкти, що становлять оперативний інтерес, знаходять відображення в навколишній дійсності. Матеріальні сліди їх існування, а також властиві їм якості і риси складають в сукупності групи пошукових ознак, по яких ці об'єкти можуть бути виділені з багатьох інших. Тому слід зазначити, що в основі процесу пошуку лежить розпізнавання осіб і подій (фактів), що становлять оперативний інтерес. Це розпізнавання здійс-

нюється шляхом вибірки із загальної сукупності наявних об'єктів, за допомогою як раніше отриманої (первинної) інформації, так і додатково виявленої, а також особистих знань і вмінь працівників поліції. Таке розпізнавання проводиться двома способами:

виходячи з поведінки особи, її дій (наприклад, кишенькові злодії навмисно створюють давку в транспорті, штовхаючи пасажирів, хоча це і не викликається необхідністю);

по слідах, наявність яких дозволяє припустити, що відбувається злочин або останнє мало місце в минулому (наприклад, злом дверей, поріз дамської сумки можуть свідчити про вчинений майновий злочин). Особливістю слідів, залишених на місці події, є те, що з їх допомогою встановлюють не тільки факт злочину, але і вихідні дані про особу винного.

Вибір цієї або іншої форми одержання інформації (прийому) залежить від об'єкта пошуку, обраного напрямку і характеру сил, що беруть участь у пошуковій роботі, методу інформаційного пошуку (тобто наведення довідок за допомогою інформаційних систем) та наявності початого кримінального провадження.

Шепетько С.А.

кандидат юридичних наук,
перший заступник Керівника МНДЦ
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України

Клименко О.А.

кандидат юридичних наук
начальник відділу МНДЦ
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ БАЗ ДАНИХ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Важливим залишається підвищення рівня міжвідомчої координації і взаємодії правоохоронних органів з метою ефективної боротьби з організованою злочинністю. На сьогодні використання інформаційних систем та баз даних в оперативно-службовій діяльності Національної поліції України носить виключно відомчий характер та не відповідає змісту та характеру загроз діяльності злочинних організацій і міжнародної злочинності. Головними стримуючими чинниками налагодження оперативного міжвідомчого інформаційного обміну між Національною поліцією України та іншими суб'єктами, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю зали-

шаються: корпоративність, інформаційна закритість правоохоронних структур, обмеження, пов'язані із нормативною вимогою посилення заходів щодо захисту службової й таємної інформації.

Чинними нормативно-правовими актами передбачено, що інформаційний обмін (наприклад, до баз даних Інтерполу) відбувається за письмовими запитами за підписом керівника підрозділу (органу), що потребує чимало часу для їх обробки та негативно впливає на оперативність надання відповідей й опрацювання інформаційних запитів.

Обмін оперативною інформацією між підрозділами карного розшуку Національної поліції та Служби безпеки України під час проведення спільних заходів також здійснюється за наявності оперативно-розшукової справи за письмовим розпорядженням керівників відповідних спеціальних підрозділів, у разі здійснення кримінального провадження – керівника відповідного органу досудового розслідування. Негативний вплив на ефективність міжвідомчого обміну інформації справило фактичне припинення функціонування у 2015 р. (наповнення та використання) інформаційно-пошукової системи “Скорпіон” ГУБОЗ МВС, призначенням якої був збір, аналіз, зберігання та обмін інформацією про злочинні угруповання [1].

Окремою є проблема доступу правоохоронних органів до баз даних, реєстрів інших державних органів у ході проведення досудових кримінальних розслідувань. На нормативному рівні доступ до цих інформаційних ресурсів передбачений лише для Національної поліції України та Національного антикорупційного бюро України, хоча є актуальним для усіх інших правоохоронних органів – суб'єктів боротьби з організованою злочинністю. Однак, навіть законна правомочність не гарантує відповідного доступу.

В умовах здійснення євроінтеграційного курсу актуальним для України є гарантування доступу до інформаційних баз та банків даних Інтерполу. Активну роботу із забезпечення доступу до інформаційно-пошукових систем Інтерполу та Європолу проводить Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України. У грудні 2016 року між Україною та Європейським поліцейським офісом підписано Угоду про оперативне і стратегічне співробітництво, завдяки чому правоохоронні органи матимуть можливість використовувати технічні та аналітичні можливості Європолу, бути залученими до міжнародних поліцейських операцій під егідою Європейського поліцейського офісу, активно обмінюватися поліцейською інформацією з правоохоронними органами ЄС, у тому числі в рамках системи інформаційного обміну SIENA [2].

Окремим напрямом розвитку сфери міжнародної співпраці є надання підрозділам Національної поліції, іншим правоохоронним органам та центральним органам виконавчої влади України доступу до телекомунікаційної мережі Інтерполу I-24/7 та інформації, що міститься в банках даних Генерального секретаріату Інтерполу, з використанням сучасної технології “FIND”. На сьогодні доступ до банків даних Інтерполу наданий 130-ти пунктам про-

пуску через державний кордон України, у результаті чого значно збільшилася кількість затримань у пунктах пропуску іноземців, які розшукуються правоохоронними органами іноземних держав, виявлень викраденого автотранспорту, фактів використання підроблених документів тощо. Оновлення бази Інтерполу в Україні здійснюється щоквартально.

Правовою основою для організації міжвідомчої взаємодії в частині інформаційного обміну є такі підзаконні нормативно-правові акти, наприклад, Наказ МВС, СБУ від 10.06.2011 р. № 317/235 “Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю” [3]; Наказ МВС, СБУ, Адміністрації ДПСУ, ДПА України, Держмитслужби України від 23.03.2009 р. № 124/936/139/199/250 “Про затвердження Інструкції про порядок організації обміну інформацією між структурними підрозділами МВС, СБУ, ДПА, ДПС, ДМС в діяльності з виявлення та припинення корупційних діянь в правоохоронних органах” [4].

Ці нормативно-правові акти регламентують питання обміну інформацією у формі документообігу, визначають порядок комплексної взаємодії. Ефективному обміну оперативною інформацією сприятиме створення різноманітних інформаційно-аналітичних банків даних за відповідними напрямками та створення каналів міжвідомчого он-лайн доступу до цих даних. Реалізація цих заходів має забезпечити належне збирання, накопичення, оброблення та подальше використання оперативної інформації, що створить належні умови для реалізації правоохоронної функції держави.

Ст. 27 Закону України “Про Національну поліцію” [5], п. 3 ч.1 ст. 17 Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” [6], п. 10 ст. 6 Закону України “Про Державне бюро розслідувань” [7] надають цим органам можливість безпосереднього он-лайн доступу до інформаційних ресурсів інших органів державної влади (Міністерства юстиції України, ДПСУ, ДФС тощо). Таким чином, в Україні вже сьогодні напрацьовується практика організації віддаленого он-лайн доступу до інформаційних ресурсів засобами захищеного зв’язку та із дотриманням вимог Закону України “Про захист персональних даних” [8].

Пріоритетним напрямом налагодження міжвідомчої координації і взаємодії Національної поліції України з іншими правоохоронними органами є створення безпосереднього он-лайн доступу до національних та міжнародних баз даних правоохоронних органів і національних реєстрів, баз даних, які містять інформацію, необхідну для розслідування злочинів. Проведений аналіз дає змогу виділити такі напрями покращення інформаційного обміну та доступу до баз даних у процесі протидії організований злочинності:

- 1) налагодження та удосконалення безпосереднього он-лайн доступу усіх правоохоронних органів до баз даних Інтерполу та Європолу;
- 2) налагодження безпосереднього он-лайн доступу усіх правоохоронних, антикорупційних органів до національних баз даних та реєстрів, які містять інформацію, необхідну для розслідування злочинів, шляхом внесення змін до

чинного законодавства; 3) об'єднання відомчих банків даних правоохоронних, антикорупційних, фіскальних органів та прокуратури в єдину інформаційно-пошукову систему з розмежуванням доступу та захищеними каналами доступу до інформації.

1. Положення про інформаційно-пошукову систему “Скорпіон” Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України: Затверджено Наказом МВС України № 825 від 24.09.2012. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1726-12>.

2. Україна підписала Угоду про оперативне співробітництво з Європоллом. URL: <http://interpol.np.gov.ua/?p=2734>.

3. Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Центрального управління Служби безпеки України від 10 червня 2011 р. № 317/235. Офіційний вісник України. 2011. № 53. Ст. 2139.

4. Про затвердження Інструкції про порядок організації обміну інформацією між структурними підрозділами МВС, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації України, Державної прикордонної служби України, Держмитслужби в діяльності з виявлення та припинення корупційних діянь в правоохоронних органах: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової адміністрації України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України від 23 березня 2009 р. № 124/936/139/199/250. Офіційний вісник України. 2009. № 57. Ст. 2009.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 47. Ст. 2051.

7. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.

8. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.

Шинкаренко І.Р.

кандидат юридичних наук, професор
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ

Основним викликом сьогодення є перебудова моделі діяльності кримінальної поліції у відповідності до вимог інформаційного суспільства XXI століття. Підґрунтям означеного може стати кримінальний аналіз.

Слід відзначити, що на теренах України почали впроваджуватися осно-

ви кримінального аналізу у діяльності розшукової поліції ще наприкінці XIX століття. У звіті діяльності розшукового відділення Київської міської поліції за 1902-1904 рр. вперше було проаналізовано механізм злочинів та осіб, що їх вчиняють, а також визначено напрямки їх викриття [1, с.223-320]. Слід зазначити, що інформаційному забезпеченню поліцейської діяльності на території України та Росії взагалі приділялася велика увага у XIX-XX ст.

Наступним етапом використання кримінального аналізу у діяльності поліцейських установ на теренах України було запровадження у 20-ті роки оперативних обліків як основи формування кримінального аналізу.

Наприкінці тридцятих років основними формами оперативного (кримінального) аналізу стали картки і справи оперативного обліку. Однак відсутність системного підходу до організації обліків приводило до надмірної розмаїтості їхніх форм і видів, не об'єднаних у єдину систему. Що фактично гальмувало запровадження кримінального аналізу.

Значним поштовхом розвитку кримінального аналізу як напрямку діяльності поліції став період 60-70-х років XX століття. У цей період до складу поліцейських підрозділів на рівні великих відділів поліції США увійшли розвідувальні підрозділи. До складу яких входили аналітичні групи.

В цей час у СРСР та теренах України в системі МВС було запроваджено систему «Пошук» [2, с. 5-11], яка визначила стратегію формування банків даних про осіб, події і предмети, що становлять оперативний інтерес та стала передумовою формування у майбутньому аналітичних автоматизованих пошукових систем. Підґрунтям став динамізм оперативної обстановки, що обумовив удосконалення діючих обліків: визначалися нові їх види, рівні і служби ведення. Основним напрямком стало удосконалення організації, обробки, аналізу і узагальнення інформації. Цьому сприяло введення механізації, а потім – автоматизації всіх цих процесів [3, с.92.].

У 80-х роках ідея використання автоматизованих пошукових систем для концентрації, обробки, збереження і видачі оперативно-значущої інформації виходить на стадію практичного втілення на підґрунті створення ЕОМ нового покоління та запровадження відповідного програмного забезпечення. В той же час практично були відсутні експертні програми.

Револьюційним став період 90-х років коли відповідно до наукової революції стало формуватися інформаційне суспільство та змінилися підходи до діяльності поліції у бік створення системи протидії всім видам злочинності. Це сприяло створенню Міжнародної асоціації кримінальних аналітиків (ІАСА), яка формує стратегію та напрями діяльності кримінальних аналітиків у всьому світі [4].

Це призвело до того, що кримінальний аналіз сформувався в окремий напрямок професійної діяльності притаманний всім поліціям більшості розвинених держав світу.

Слід зазначити, що першими на теренах України визнали необхідність виокремлення кримінального аналізу в окремий напрямок були представники

Державної прикордонної служби України, прийняттям наказу ДПСУ № 28 від 15 січня 2008 р., яким було введено в дію Інструкцію про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України.

Визначення теоретико-прикладного змісту кримінального аналізу можливо надати вивчивші визначення науковців та нормативних актів:

- сукупність систематичних аналітичних процесів, спрямованих на отримання своєчасної та достовірної інформації щодо змін в характеристиках та тенденціях злочинності з метою допомоги оперативним та адміністративним підрозділам у розподілі сил і засобів для попередження та припинення злочинної діяльності, допомоги у процесі розслідування (С. Готліб - США);

- вивчення певних характеристик та тенденцій з метою розкриття злочинів або їх попередження (Експертної групи Ради Європи з питань кримінального права та кримінології);

- визначення та розуміння (осмислення) зв'язків між кримінальною інформацією (інформацією про злочин) та іншою потенційно значимою інформацією в цілях поліцейської та судової практики (Інтерпол) [5];

- являє собою професійну систематичну специфічну інформаційно-аналітичну діяльність, яка допомагає розкривати та розслідувати злочини або приймати управлінські рішення [6, с. 268-273];

- полягає у опрацювання інформації, яка є суттєвою для керування та становить підставу для прийняття рішень. В залежності від одержувача дана інформація носить характер бази для планування, оціночний, керівний або контрольний характер [7, с.4].

Таким чином, можемо виокремити основні риси та складові кримінального аналізу: сукупність систематичних аналітичних процесів; вивчення певних характеристик та тенденцій; визначення та розуміння (осмислення) зв'язків між кримінальною інформацією (інформацією про злочин) та іншою; систематичну специфічну інформаційно-аналітичну діяльність; полягає в опрацюванні інформації, яка є суттєвою для управління або прийняття рішення; здійснюється з метою попередження, припинення, розкриття та розслідування злочинів або приймати управлінські рішення

Як наслідок, сьогодні деякі науковці виокремлюють два види кримінального аналізу - аналітичний пошук та аналітичне дослідження Основним змістом аналітичного пошуку є організація інформації таким чином, щоб полегшити завдання з вилучення сенсу із зібраних даних. Аналітичне дослідження полягає у встановленні взаємозв'язків між особами, подіями та предметами [8, с. 133].

На наш погляд складовими кримінального аналізу є також діяльність з отримання, обробки, реструктуризації інформації та прогнозування розвитку ситуації.

Використання основ кримінального аналізу у вигляді аналогових таблиць «Відонова» нараховує понад 40 років [9]. В останні десять років аналі-

тичне забезпечення протидії злочинності перейшло на якісно новий рівень від аналогових таблиць «Видонова» до інтелектуальних аналітичних програм [10, с.10].

Таким чином, всю історію використання кримінального аналізу оперативними підрозділами поліцейських установ у галузі оперативно-розшукової діяльності на теренах України можливо поділити на сім етапів.

Перший етап кінець XIX початок XX століття - у розшуковому відділенні Київської міської поліції за 1902-1904 рр. вперше було проаналізовано механізм злочинів та осіб, що їх вчиняють, а також визначено напрямки їх викриття.

Другий - друга половини 20-х років почалося формування оперативних обліків як основи формування кримінального аналізу.

Третій - кінець тридцятих років, основними формами оперативного (кримінального) аналізу стали картки і справи оперативного обліку при відсутності системного підходу до організації обліків.

Четвертий – 60-70-ті роки в цей час у СРСР та теренах України в системі МВС було запроваджено систему «Пошук», що стала передумовою формування у майбутньому аналітичних автоматизованих пошукових систем.

П'ятий - 80-ті роки початок використання автоматизованих пошукових систем на підґрунті створення ЕОМ нового покоління та запровадження відповідного програмного забезпечення.

Шостий - 90-х роки відповідно до умов складної оперативної обстановки стали створюватися автоматизовані інформаційно-пошукові системи на ґрунті інтегрованих банків даних.

Сьомий – 2008 рік запровадження у ДПСУ ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами та 2016 рік розповсюдження досвіду на Національну поліцію України.

Восьмий – 2017 рік початок формування моделі поліцейської діяльності керованої аналітикою ІЛР.

1. Антологія сиску: [В 14 т.] / Від. ред. Ю.І. Римаренко, В.І. Кушерець. – К.: Знання України, 2005.

2. Лекарь А.Г., Вандышев А.С. Поиск. О задачах и структуреновойорганизационно-тактическойсистемы / А.Г. Лекарь, А.С. Вандышев // Бюллетень ВНИИ МВД СССР. – 1975. – № 87. – С.5-11.

3. Малыгин С.С. Теория и практика использования аппаратами уголовного розыска оперативного и криминалистического учетов. – Дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / С.С. Малыгин. – М.: МВШМ МВС РФ, 1995. – 180 с.

4. Problem-orientedpolicing [Electronicresource] Wikipedia. — URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Problem-oriented_policing.8. RegionalCrimeAnalysis GIS.

5. Махнюк А.В. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності / А.В. Махнюк // Науковий вісник Державної прикордонної служби України. Науково-практичний альманах. – 2011 – № 4 – С. 3–7.

6. Гринчак Я.В. Деякі аспекти використання кримінального аналізу в діяльності правоохоронних органів країн Європи та США / Я.В. Гринчак // Центрально-український

правничий часопис Кіровоградського юридичного інституту ХНУВС. - Кіровоград, 2010. - Спец. вип. - С. 268-273.

7. Стратегічний кримінальний аналіз: презентація. Варшава: Прикордонна Варта Республіки Польща, 2008. – 35 с.

8. Фаріон О.Б. Алгоритм проведення стратегічного кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України / О.Б. Фаріон // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. - № 3 (15). – 2012. – С. 106-110.

9. Типовые версии по делам об убийствах: справочное пособие / Л.Г. Видонов, Н.А. Селиванов. – Горький, 1981. – 56 с.[електронний доступ: порядок доступу: <http://biblio.crimlib.info/www/read.php?mode=image&id=10&file=15&page=1>.

10. Толстолицкий В.Ю. Использование информационных технологий в раскрытии и расследовании убийств: электронное учебно-методическое пособие / В.Ю. Толстолицкий. – Нижний Новгород: Нижегородский госуниверситет, 2012. – 151 с.

Шинкаренко І. І.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів
Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПІД ЧАС ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВА- ДЖЕННЯ

В умовах сьогодення правовою основою діяльності підрозділів уповноважених та спеціальних оперативних підрозділів Національної поліції щодо здійснення візуального спостереження під час оперативно – розшукового та кримінального провадження є Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державну таємницю», інші нормативно-правові акти відомчого та міжвідомчого характеру [1;2]. Аспекти організації та тактики проведення візуального спостереження регламентовані відомчими та міжвідомчими інструкціями з грифом обмеженого користування

Поява 21 глави та ст. 269 КПК України, з одного боку легалізувала традиційний оперативно-розшуковий захід, а з другого постала проблема приведення системи підготовки слідчого, оперативних працівників підрозділів ініціаторів та підрозділів – виконавців (оперативна служба), до відповідного рівня з метою надання знань щодо оптимальної організаційної моделі

проведення означеного ОРЗ - НС(Р)Д відповідно до вимог ЄСПЛ[3].

Запровадження означеної норми є закономірністю побудови Європейської моделі кримінального процесу та розвідувальної (оперативно-розшукової) діяльності. Ще у 2007 р. відділом стратегічних питань поліцейної діяльності Управління Генерального Секретаря Організації з Безпеки та Співробітництва у Європі (ОБСЄ) підготовлено Довідкове керівництво з кримінального судочинства, у якому визначено перелік спеціальних слідчих методів та прийомів, що останні складаються з: спеціальних операцій включаючи впровадження, спостереження з елементами прослуховування та стеження, використання інформаторів, контрольованих поставок. Основною умовою використання ССМП є їх адекватність та відповідність загрозам та умовам забезпечення прав і свобод людини [4].

В наслідок прийняття означених положень у 2002 - 2012 роках проведена реформа процесуального та оперативно-розшукового законодавства у країнах пострадянського простору та Східної Європи [5]

Реформа кримінального судочинства упродовж 1990–2000-х років призвела до зміни співвідношення кримінального процесу і ОРД (ОРЗ – ОТЗ – НС(Р)Д – ССМП). І за співвідношенням кримінального процесу і ОРД (ОРЗ – ОТЗ – НС(Р)Д – ССМП) можливо всі країни пострадянського простору поділити на такі групи:

1) в яких ОРЗ є частиною кримінального-процесуального закону (Естонія, Литва, Латвія, Молдова);

2) в яких зберігається істотне розмежування між оперативно-розшуковою діяльністю і досудовим слідством (Російська Федерація, Білорусь, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменістан).

Регулювання в першій групі країн ОРЗ –НС(Р)Д – ССМП за допомогою норм КПК означає обов'язкове виключення цих норм із чинних законів про ОРД.

Термінологія у вказаних країнах істотно відрізняється. В Естонії це «розшукові дії», в Литві – «інші процесуальні заходи», в Латвії – «спеціальні слідчі дії», в Молдові – «спеціальна розшукова діяльність».

Реформа оперативно-розшукової діяльності у вказаних країнах полягала в досягненні таких параметрів:

- поширення судового контролю на більшість секретних дій;
- нормативна деталізація таємних слідчих дій;
- обмеження таємного слідства справами про тяжкі і особливо тяжкі злочини;
- обмеження таємного слідства чіткими термінами;
- впровадження процедури повідомлення осіб про проведення секретних дій;
- визнання за протоколами таємних дій аналогічного доказового значення, як і за протоколами слідчих дій.

Перелік видів ОРЗ – ОТЗ – ССМП у кодексах країн першої групи відрізняється один від одного. У Литві таких дій передбачено 5 видів, в Естонії – 10, Латвії – 11, Україні – 12, Молдові – 15.

Але держави-лідери за обсягами судового контролю таємного слідства розташовуються таким чином. У Латвії усі передбачені 11 заходів проводяться тільки за дозволом суду, в Україні – 9 з 12 заходів, в Молдові – 8 з 15, в Литві – усі 5 дій, в Естонії – 5 з 10.

Аналіз кримінально-процесуального законодавства країн Європи та США дозволяє визначити основні правові основи використання спостереження під час виявлення та розслідування злочинів, що закріплені у кримінально-процесуальному законодавстві та спеціальних законодавчих актах:

- сутністю спостереження є виявленням і фіксацією дій особи,
- використовується під час тяжких та особливо тяжких злочинів;
- суддя по клопотанню прокурора може призначити проведення спостереження та стеження за особою;
- прокурор дає дозвіл на приховане спостереження за місцем та річчю;
- передбачено допит як свідків особи, які проводили приховане спостереження;
- до об'єктів спостереження відносяться особи, транспортні засоби, нерухоме майно, речі або райони інші конкретні об'єкти;
- інформація, яка збирається під час спостереження, у разі потреби, має бути записана на відео, сфотографована або іншим способом скопійована, записана;
- термін проведення спостереження до 30 діб, який слідчий суддя може продовжити;
- визначається у постанові слідчого судді право здійснювати спостереження і стеження за іншими особами, що контактували з об'єктом спостереження на строк до 48 годин;
- спостереження за предметом або місцем здійснюється за постановою слідчого судді.

Кримінальний процесуальний кодекс України та міжвідомчі нормативні акти визначають, що основними ознаками спостереження під час кримінального провадження, є:

- використовується під час тяжких та особливо тяжких злочинів;
- об'єктами спостереження є особа її контактує, або певні речі, місця у публічно доступних місцях;
- суб'єктами спостереження за особою, річчю або місцем є слідчий чи уповноважені особи;
- полягає у візуальному спостереженні за об'єктами або візуальному спостереженні з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження;
- спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчо-

го судді;

- у ст. 269 КПК України не визначено порядок санкціонування за річу або місцем;

- стосовно спостереження за річчю або місцем діє ч. 3, ст. 246 КПК України, яка визначає, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор.

Стосовно використання візуального спостереження під час оперативно-розшукового провадження то в чинному Законі України не конкретизовано особливості його сутності та порядку санкціонування його видів.

З означеного можемо констатувати, що правова база використання спостереження під час оперативно-розшукового та кримінального провадження не повною мірою відповідає вимогам забезпечення прав і свобод людини, а саме не передбачено конкретний термін проведення спостереження за об'єктом та його контактами, відсутня конкретизація суб'єктів-виконавців та злочинів відносно, яких під час оперативно-розшукового та кримінального провадження може використовуватися спостереження.

Таким чином усунення означених чинників можливо за рахунок внесення змін у ст. 269 КПК України щодо порядку санкціонування щодо визначення змісту, порядку санкціонування, суб'єктів, терміну та порядку впровадження результатів у кримінальне провадження.

Окрім того потребує коректування Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» стосовно санкціонування окремо візуального спостереження за особою (ухвала слідчого судді), візуального спостереження за місцем або річчю (відомче санкціонування за погодженням з прокурором). Окрім того у законі необхідно чітко визначити всіх суб'єктів оперативно-розшукової діяльності Національної поліції за аналогією Служби безпеки України, необхідно розділити статтю 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на такі статті: Стаття 8. Права підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, Стаття 8-1. Оперативно-розшукові заходи, Стаття 8-2. Здійснення оперативно-розшукових заходів.

В яких необхідно чітко визначити права, перелік оперативно-розшукових заходів та рівні їх санкціонування в залежності від ступеня втручання права і свободи людини, перелік злочинів щодо викриття яких Національна поліція може використовувати конкретні оперативно-розшукові заходи та зокрема візуальне спостереження за особою, місцем та річчю.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // ВВР України. – 2012. - № 4651-VI

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. - N 22. - ст.303.

3. Грібов М.Л. Теоретичні та практичні засади діяльності підрозділів оперативної служби України [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / М.Л. Грібов. – Київ: НАВС МВС України, 2014. – 39 с.

4. Справочное руководство по уголовному судопроизводству [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: http://polis.osce.org/library/f/3071/1897/OSCE-AUS-SPM-3071-RU-Справочное_руководство_по_уголовному_процессу.pdf.

5. Правовое регулирование специальных (тайных) следственных действий в пост-советских странах: аналитический обзор / подготовлен А.Банчуком. – Бишкек: ООН, 2014. – 84 с.

Школьніков В.І.
здобувач ступеня вищої освіти
ступеня магістра
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:
Калиновський О.В.
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
заступник начальника відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНДИКАТОРІВ СОСТА У БОРОТЬБИ ІЗ ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Для ефективної боротьби з транснаціональною злочинністю та корупцією має значення використання інноваційних методів протидії злочинності, які повинні відповідати сучасним особливостям злочинної діяльності організованих злочинних угруповань (далі – ОЗУ).

В Кримінальному кодексі України злочинна організація визнана як найнебезпечніша форма співучасті. Згідно з цим в Особливій частині КК України передбачені статті, які встановлюють кримінальну відповідальність за створення й сприяння діяльності злочинних організацій (ст. 255-256 КК України). Також в КК України передбачена відповідальність за спеціальні види злочинних організацій, які не ототожнюються із загальним поняттям злочинної організації і мають свої специфічні ознаки. Це банди (ст. 257 КК України), не передбачені законом воєнізовані або збройні формування (ст. 260 КК України), терористичні групи та терористичні організації (ст. 2583 КК України) [1].

На жаль, в практиці Національної поліції України існують певні проблеми, пов'язані з аналітичним забезпеченням оперативно-розшукової діяльності в сфері боротьби з організованою злочинністю. Це пов'язано з :

1) відсутністю в структурі Національної поліції України єдиного оперативного підрозділу, до компетенції якого б відносилися питання боротьби з організованою злочинністю;

2) відсутністю діючих баз даних пов'язаних із діяльністю лідерів та учасників злочинних організацій;

3) неналежним рівнем аналітичної діяльності в оперативних підрозділах Національної поліції України;

4) недосконалістю законодавства в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності.

Так, на разі в Національній поліції України триває процес впровадження моделі *Intelligence Led Policing* (поліцейська діяльність керована аналітикою). Основою такої діяльності – є аналіз процесів та явищ, які відбуваються в кримінальному середовищі, та результатів їхньої злочинної діяльності з метою виявлення злочинних зв'язків та закономірностей. Тому, в країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки використання кримінального аналізу є пріоритетним напрямком діяльності правоохоронних органів. Кримінальний аналіз – це не тільки ефективний метод розкриття злочинів, а й визнаний у всьому світі метод оперативно-розшукової профілактики вчинення злочинів.

На нашу думку, чинне законодавство не містить відповідних положень, які б регулювали аналітичну діяльність оперативних підрозділів Національної поліції. Так, згідно з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції, на співробітників яких відповідно поширюється стаття 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2]. Аналізуючи дану статтю можна дійти до наступних висновків:

1) до прав оперативних підрозділів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 закону підстав не належить здійснення кримінального аналізу;

2) законодавчого регламентовано лише право на створення і застосування автоматизованих інформаційних систем;

3) одним із прав є можливість здійснення зняття інформації з електронних інформаційних мереж згідно з положенням статті 264 КПК України, яка за умови відсутності обмежень в доступі її власником можна вважати аналізом відкритих джерел інформації (*Open source intelligence*).

Позитивним прикладом можна назвати законодавче врегулювання інформаційно-аналітичної діяльності Державного бюро розслідувань. Відповідно до статті 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення.

Доцільність вдосконалення норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є очевидною. На нашу думку, до прав оперативних підрозділів необхідно віднести можливість здійснювати інформаційно-аналітичне прогнозування оперативної обстановки та криміногенної ситуації,

а також право на кримінальний аналіз інформації, яка наявна в існуючих базах даних та в ресурсах мережі Інтернет.

Окрім законодавчого та організаційного (створення єдиної системи оперативних та аналітичних підрозділів в системі Національної поліції) необхідно впроваджувати новітні методики боротьби з організованою злочинністю у зв'язку із значним зростанням проявів таких форм злочинної діяльності.

На разі визначення і дослідження структурних ознак злочинних організацій повинно стати пріоритетним завданням судової та правоохоронної системи України. Одним із напрямів, що допоможе комплексно вирішити дане питання, є впровадження в діяльність правоохоронних органів методології SOCTA («Оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності»).

Методологію SOCTA було розроблено Європолем спільно з групою експертів з оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності. Метою SOCTA є:

- аналіз характеру або типу загроз ОЗУ;
- аналіз сфер впливу тяжких злочинів та організованої злочинності;
- аналіз аспектів загроз ОЗУ та сфер злочинності в залежності від регіону;
- визначення найбільш загрозливих ОЗУ, кримінальних сфер впливу в залежності від регіону.

SOCTA є стратегічним звітом, що створюється для ідентифікації та оцінки загроз в Європейському Союзі. З цією метою здійснюється аналіз та оцінка вразливих сфер та специфічних регіонів країн-членів, на контролювання яких направлена діяльність злочинних груп. SOCTA відрізняється від звіту щодо поточної ситуації (який зазвичай є статистичним та ретроспективним), адже прогнозує можливі майбутні зміни.

Головною особливістю даної методології є застосування індикаторів, які поділяються на: індикатори ОЗУ, індикатори сфери злочинної діяльності, індикатори впливу.

Індикатори, які описують і оцінюють внутрішні характеристики ОЗУ і сфери злочинної діяльності використовуються, щоб описати відповідні рівні загроз. Індикатори впливу вимірюють ступінь ураження злочинним угрупованням різних аспектів суспільства. Вони є найбільш важливими елементами для отримання висновків щодо ключових загроз і надання обґрунтованих рекомендацій.

Збалансоване дослідження даних індикаторів має вирішальне значення для отримання потрібних висновків, які дозволять не тільки ефективно вдосконалити чинне законодавство в сфері боротьби з організованою злочинністю.

Також методологія SOCTA дозволяє оперативним підрозділам значно підвищити розподіл сил та засобів оперативно-розшукової діяльності у боротьбі з організованою злочинністю.

Правоохоронні органи країн ЄС використовуються конкретно визначені методологією SOCTA індикатори організованої злочинності, про які збір

інформації є пріоритетом з метою забезпечення належної роботи оперативних підрозділів.

Спеціальні відповідні фактори злочинності беруться до уваги правоохоронними органами з метою попередження злочину. Ідентифікація та опис факторів, пов'язаних зі злочинністю, дозволяє краще зрозуміти поточні і майбутні можливості чи перешкоди для ОЗУ. Використання факторів, пов'язаних зі злочинністю, не націлено на забезпечення повноцінного сценарію або іншого типу майбутнього аналізу, але забезпечують розуміння поточних умов і основних змін, які можуть відбутися в навколишньому середовищі. Ідентифікація та опис факторів, пов'язаних зі злочинністю, дозволяє краще зрозуміти поточні і майбутні можливості чи перешкоди для ОЗУ і сфер злочинної діяльності. Крім того, це дозволить зробити рекомендовані пріоритети більш точними і краще їх сформулювати. Дані про майбутні зміни відповідних факторів у сфері злочинності, отримані шляхом аналізу різних джерел даних, можуть допомогти визначити нові загрози сфер злочинної діяльності.

1. Кримінальний кодекс України [Текст] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // ВВР. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст] : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Klerks P., Kop N. Societal Trends and Crime-relevant factors : An Overview for the Dutch National Threat Assessment on Organized Crime : 2008-2012 [Текст] / P. Klerks, N. Kop // Police Academy of the Netherlands. – Apeldoorn, 2008. – P. 77.

4. Шостко О.Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах : монографія / О.Ю. Шостко. – Х. : Право, 2009. – 400 с.

Шраго А.О.

ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Характерною рисою сучасної кіберзлочинності є високий рівень віктимізації. Це сприяє відчуттю злочинцями безкарності й спричиненню істотної шкоди фізичним і юридичним особам. І у реальному, і у віртуальному середо-

вищі, де переважає цифрова інформація, вчиняються злочини та кіберзлочини. Складовою загальноновживаного поняття «кіберзлочинність» є, зокрема, розповсюдження дитячої порнографії.

Методологічним підґрунтям нашого дослідження є праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі ОРД, кримінального права та процесу, криміналістики (Ю. Аленін, В. Бахін, Р. Белкін, І. Возгрін,), а також тих, хто безпосередньо студював проблеми web-порнографії (А. Волобуєв, Д. Паляничко, С. Хільченко, А. Старушкевич, І. Сугаков, О. Хабаров, М. Коллінз, С. Кондраніна, С. Денисов, Р. Джинджолія) та інші.

Водночас, потребують поглибленого та системного дослідження питання наявних відмінностей у законодавстві різних країн щодо протидії цьому явищу, а також спроби пошуку дієвих юридичних механізмів, здатних врегулювати Інтернет-відносини та запобігти виникненню деструктивних аморальних явищ у формі порнографії в мережі Інтернет. У зв'язку з цим здійснимо спробу дослідити теоретичні, практичні та технічні проблеми правового регулювання проблемних питань кіберзлочинності в аспекті дитячої web-порнографії та запропонувати комплекс заходів, що дозволив би ефективно протидіяти зазначеній проблемі.

Як свідчить аналіз досвіду роботи поліції зарубіжних країн, організаційно боротьба зі злочинами у сфері високих технологій забезпечується двома основними способами: 1) покладення додаткових функцій на вже існуючі підрозділи, або 2) створення спеціалізованих галузевих служб.

Виокремлення підрозділів боротьби зі злочинами у сфері високих технологій у спеціалізовані галузеві служби запроваджено у Австралії, Бельгії, Білорусі, Великобританії, Данії, Естонії, Індії, Китаї, Нідерландах, Німеччині, Норвегії, США, Швейцарії, Швеції та ін. Заслугує на увагу досвід Канадської асоціації провайдерів, якою розроблено Кодекс поведінки в Інтернеті в якості заходу, що дозволяє створити систему саморегулювання і не допустити передачу сумнівних матеріалів. Проте, використання системи Інтернет для розповсюдження порнографії призводить до появи нових способів боротьби зі злочинцями.

Однією з актуальних проблем протидії цим злочинам є належна та ефективна діяльність щодо виявлення у мережі Інтернет розповсюджувачів порносайтів. Так, аналіз практики протидії кіберзлочинам дозволив виокремити узагальнені способи виявлення кінцевого користувача та розповсюджувача, а також визначити наявні проблеми. Зокрема, провайдером на кожного користувача може заводитися рахунок та реєстраційний запис (account), схожий на банківський. Рахунок містить ім'я і таємний пароль користувача, а назва рахунку вважається ідентифікатором користувача (user ID) або реєстраційним ім'ям. Отже, інформація спочатку спрямовується до провайдера, а від нього – до індивідуальних користувачів. Це дозволяє відшукати конкретний комп'ютер, на який надходила інформація з порносайту.

Але розповсюдженість вірусів, що уразивши ПК, з'єднуються із порно-

сайтами і ставлять їх як стартові сторінки веб-браузера, створюють ситуацію, коли веб-браузер зберігає «заборонені» зображення на жорсткому диску. Вони зводять нанівець захисні функції, перетворюючи власника комп'ютера на об'єкт інтересу правоохоронних органів. І саме ця обставина ставить під сумнів сам механізм відстеження злочинців у подібний спосіб [1].

На наш погляд, у цьому контексті доцільним може бути дозвіл провайдерів на ініціювання зняття/вимкнення/блокування сайту, що містить відповідні факти його неправомірності, із подальшим зверненням а прийняття остаточного рішення покласти на судові органи. Таку думку підтримали опитані нами працівники підрозділів протидії кіберзлочинності (65% опитаних) та слідчих (68% опитаних), що спеціалізуються на розслідуванні кіберзлочинів.

Друга проблема, що потребує розв'язання, пов'язана з практикою анонімних передплатників (зазначають 53% оперативників та 46% слідчих), що полягає у тому, що будь-який користувач може присвоїти собі відповідне ім'я і вказати інформаційний маршрут з однієї країни до іншої із поверненням до своєї країни. Як наслідок, практично неможливим є визначення місця, звідки був направлений перший сигнал. Водночас, активно розробляються дешеві та зручні у використанні кодовані комп'ютерні програми, які найчастіше використовують розповсюджувачі web-порнографії. Декодування ж файлів виявляється дуже складною справою для правоохоронців, а необхідної кількості висококваліфікованих фахівців, здатних активно протидіяти цим злочинам, на сьогодні недостатньо [1].

Вважаємо, у цьому аспекті може виявитися ефективним досвід окремих країн щодо прийняття законів про заборону власникам порносайтів створювати сайти, співзвучні з доменами популярних Інтернет-ресурсів, оскільки, припустившись помилки в наборі ір-адреси, користувач потрапляв на зовсім інший ресурс. Наприклад, замість сайту «телепузики» (Teletubbies.com) з'являвся на екрані порносайт Teltubbies.com.

Ефективним напрямком протидії розповсюдженню порнографічних матеріалів вважаємо посилення міжнародної координації зусиль правоохоронців різних країн, зокрема укладання двосторонніх та багатосторонніх договорів та інших угод про співпрацю. В умовах сьогодення гострою проблемою міжнародного співробітництва є розбіжності законодавства різних країн та практики його застосування. Особливо це стосується країн, де існують відмінності у системах покарання за подібні злочини. Також наявні проблеми щодо формулювання обвинувачення, видів покарань та строків розслідування. Наприклад, у одній країні використання дитини як суб'єкта порнографії може бути одним з елементів класифікації злочину, в той час як в іншій для визнання особи винною може бути достатнім візуальне зображення дитини [2].

Оскільки проблема експлуатації дітей в мережі Інтернет набуває міжнародного характеру, потребує міжнародного визначення поняття порнографії з урахуванням тих уявлень, що є пристойним чи непристойним у культурах різних народів. При цьому слід враховувати, що існування мережі Інтернет ніве-

лює традиційне визначення дитячої порнографії. За своїм змістом ст. 34 Конвенції про права дитини має тлумачитись як така, що забороняє і «псевдодитячу порнографію», у тому числі «морфінг» дитячих та дорослих тіл з метою створення порнографічного зображення дитини. Саме таких змін зазнало законодавство Великобританії, Північної Ірландії та Канади, що сприяло боротьбі з дитячою порнографією [3]. На нашу думку, доцільним було б запозичення подібних практик і в Україні, що підтримали 89% опитаних нами оперуповноважених та 92% слідчих.

У США дитяча порнографія вважається злочином. П. 2252 гл. 110 Федерального кримінального кодексу США забороняє перевезення, відправку чи отримання дитячої порнографії каналами зв'язку, у т.ч. поштові та комп'ютерні засоби. У Данії, у 1998 р. Національний комісаріат поліції відкрив у Інтернет власну веб-сторінку, що дало можливість поліції отримувати від громадян інформацію про дитячу порнографію. Законодавство Японії карає позбавленням волі на строк до трьох років осіб, які розповсюджують через Інтернет порнографічні зображення дітей. Канада прийняла закон, згідно з яким пошук дитячої порнографії в Інтернеті – кримінально каране діяння, навіть якщо обвинувачений нічого не знайшов. Порушнику загрожує позбавлення волі до п'яти років [3].

Закони різних країн передбачають відповідальність за виготовлення, поширення і перегляд дитячої порнографії. У США за поширення дитячої порнографії мережею Інтернет відповідальність несе провайдер, у Канаді й низці країн ЄС вистежують і карають споживачів – і за пошук відповідних сайтів, і за збереження подібного матеріалу у своєму ПК (ув'язнення від півроку до п'яти). Загалом, покарання за виготовлення і поширення дитячого порно в різних країнах Заходу та Сходу – від 10 років позбавлення волі до довічного ув'язнення чи навіть страти [3].

Аналіз наявної фахової літератури, досліджень міжнародних програм та асоціацій, опитування працівників оперативних та слідчих підрозділів дозволяє визначити основні напрямки діяльності підрозділів Національної поліції у боротьбі із забороненим контентом, що впроваджуються на міжнародному, державному та індивідуальному рівнях: 1) створення та координація роботи «гарячих ліній» та можливість надсилання анонімних повідомлень щодо незаконного контенту в Інтернет-мережі; 2) боротьба з незаконним контентом та спамом; 3) своєчасність інформування користувачів Інтернет-мережі через засоби масової інформації та офіційний сайт Національної поліції про загрози та небезпеки віртуального простору [3].

Ми вважаємо, що для ефективною протидії кіберзлочинності необхідний інтегрований підхід, який можна забезпечити лише колективними зусиллями міжнародної спільноти через тісну взаємодію державних інститутів. Допоки не знайдено комплексного вирішення окреслених та інших, пов'язаних із цим проблем, як тимчасовий вихід, можливо скористатися окремими ефективними механізмами фільтрації веб-контенту, що довели свою дієвість у низці зарубіжних

країн [4].

Отже, проведене нами системне і комплексне узагальнення наявних проблем щодо розповсюдження порнографії мережею Інтернет, а також аналіз міжнародного досвіду протидії порнографії, врахування думок практиків, особистий досвід виявлення та розслідування злочинів, дозволили запропонувати можливі ефективні напрямки такої протидії:

1) створення нормативної бази, яка б забезпечила нормальну діяльність користувачів Інтернет і звела нанівець можливі правопорушення;

2) посилення санкцій щодо правопорушників;

3) прийняття кодексу поведінки провайдерів в Інтернет та надання їм певних повноважень щодо ініціювання питання про блокування сайту;

4) створення відповідних умов для підготовки кваліфікованих фахівців-правоохоронців з досвідом роботи у ІТ-сфері;

5) заборонити на законодавчому рівні створювати порносайти зі співзвучними доменними назвами Інтернет-ресурсів загального користування;

6) координація зусиль правоохоронців у протидії розповсюдженню порнографічних матеріалів та укладання двосторонніх і багатосторонніх договорів, міжвідомчих угод про співпрацю;

8) юридичне визначення поняття порнографії та ратифікація змін до ст. 34 Конвенції про права дитини;

9) визнання мережі Інтернет засобом масової інформації.

1. Шраго А. Проблема web-порнографії та шляхи її подолання [Електронний ресурс] / А. Шраго. – Режим доступу: <http://www.crime-research.ru/articles/2995/>

2. Лисенко І. Використання світової системи Інтернет як засіб експлуатації дітей // Право України. – 2003. – № 2. – С. 148-153.

3. Плахотнюк Н. Міжнародно-правові аспекти боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті // Право України. – 2001. – № 10. – С. 104-109.

4. Санакоєв Д.Б. Засоби протидії неправомірному контенту підрозділами кіберполіції України: міжнародний досвід / Д.Б. Санакоєв // Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 листопада 2016 року. – Дніпро: ДДУВС, 2016. – С.141-144.

Щурат Т.Г.
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ДОКАЗОВА ЦІННІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ОПЕРАЦІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Основою формування результатів проведення ОРО та НСРД є негласно отримана та зафіксована інформація, у т.ч. та що отримана від та (або) за участю негласних працівників, яка згідно законодавства повинна використовуватися у кримінальному процесі.

Використання негласно отриманої інформації з позиції ОРД має здійснюватися відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України [1, ст. 91] матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Результати проведення ОРО та інші матеріали ОРС заведених стосовно осіб, які причетні до готування злочинну підлягають реалізації і традиційно використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами. Матеріали ОРС також використовуються для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли тощо.

Доказова цінність результатів проведення ОРО беззаперечна. Будучи документальним та, у випадках аудіо- та відеофіксації, наглядним відображенням подій за участю фігурантів в їх динаміці, зафіксована на технічних носіях інформація вказує на фактичні дані, що повинні стати доказами, і, поза сумнівом, вона сприяє здійсненню правосуддя. Взагалі мета оперативного документування в цілому зумовлена відповідним переліком обставин, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню, і які, в свою чергу, впливають з положень ст. 91 КПК України [1, ст. 91].

Однак, для окремого документування характерним є орієнтованість на завчасно визначений слідчим чи оперативним підрозділом предмет докумен-

тування, як то факт зустрічі, передачі-отримання фігурантом певних предметів або речей, учинення ним протиправних, підготовчих чи інших дій тощо. В залежності від виду злочину має свою специфіку і коло обставин, що підлягають негласному документуванню.

Інформація, отримана при проведенні ОРО із залученням негласних працівників, може використовуватися і з метою організації та проведення самих слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування.

Матеріальним відображенням проведених ОРО або НСРД є протоколи з відповідними додатками, що складаються у відповідності до ст. 252 КПК [1, ст. 252]. Додатками до цих протоколів слід уважати матеріали аудіо- та відеозапису, магнітні та інші носії інформації, яка зафіксована на них за допомогою відповідних технічних засобів.

Ці додатки утворюються процесуальним шляхом і їх не можна відокремлювати від відповідних протоколів, а ймовірність сумнівів у їх достовірності є мінімальною. Проте, виходячи зі змісту КПК [1, ст. 223] існує можливість призначення експертизи цих додатків до протоколів.

У такому разі використання вказаних додатків у якості доказів взагалі стає можливим тільки після проведення відповідної експертизи.

Матеріали аудіо-, відеозапису особи можуть виконувати ще функцію об'єктивізації доказів, наочно захищаючи доказову базу від перекручень та фальсифікацій.

У аспекті підтвердження показань потерпілих, свідків та інших учасників процесу використання результатів оперативно-технічного документування дозволяє запобігти, протистояти й нейтралізувати протизаконний вплив розроблюваного або інших зацікавлених осіб, оскільки при реалізації матеріалів документування забезпечується комплекс заходів, спрямованих на захист носіїв інформації з тим, щоб не допустити використання неякісних чи викривлених фактичних даних, фальсифікацій під час їх перевірки й оцінки, неналежного їх використання тощо.

Використання в якості доказів інформації, отриманої від негласних працівників, які залучаються до проведення оперативно-розшукових операцій та НСРД. Як правило негласні працівники надають свідчення в ході досудового розслідування та судового розгляду на умовах анонімності, тобто під «псевдонімом» або вигаданими анкетними даними.

Ч. 2 ст. 256 КПК [1, ст. 256] вимагає проводити допит осіб, які були залучені до проведення НСРД, із збереженням у таємниці відомостей про них та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом. Маються на увазі заходи безпеки, передбачені п. ж) ч. 1 ст. 7 та ст. 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3]. Тобто заходи безпеки, спрямовані на забезпечення конфіденційності відомостей про особу (анонімності).

Зумовлені практикою проблеми надання анонімних свідчень потребують якнайскорішого вирішення шляхом деталізації у відповідних

нормативних актах порядку здійснення заходів безпеки, що істотно зачіпають права інших учасників.

КПК України передбачає можливість допиту в якості свідків штатних негласних працівників ОВС, перш за все працівників підрозділів оперативно-технічних заходів та оперативної служби НП.

Відмінність організаційно-тактичних засад забезпечення анонімності щодо штатних негласних працівників (окрім поліцейських «під прикриттям») полягає у тому, що ці особи продовжують повсякденне виконання своїх службових обов'язків на негласних засадах у підрозділах оперативної служби, оперативно-технічних заходів тощо.

Якщо у кримінальному процесі допускається повна або абсолютна анонімність, то вся персональна інформація про особистість свідка залишається в таємниці.

Важливо зазначити, що у світлі того впливу, який показання анонімних свідків чинять на права підозрюваного (обвинуваченого), їх використання має встановлюватися Законом з чітким визначенням умов, які забезпечать баланс між необхідністю забезпечення анонімності негласного працівника і правом підозрюваного (обвинуваченого) на справедливий судовий розгляд. На рівні Постанов Пленуму вищих судових інстанцій (Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду із розгляду цивільних та кримінальних справ) слід звернути увагу суддів на положення про обмеження, виходячи з внутрішнього переконання суддів, ваги та доказової цінності свідчень особи, яка приймає участь у кримінальному судочинстві під псевдонімом, у разі, якщо такі свідчення не підкріплюються іншими доказами.

Для визнання доказового значення інформації, отриманої при проведенні оперативно-розшукових операцій і НСРД теоретичний і практичний інтерес має їх діагностика з позиції вивчених критеріїв – належності, достовірності і допустимості.

Вбачається за необхідне виділення двох основних форм використання інформації, отриманої при проведенні оперативно-розшукових операцій і НСРД із залученням негласних працівників:

- у протоколах, складених за результатами їхнього проведення, та у відповідних додатках до них (матеріали аудіо-, відеозапису тощо);
- шляхом надання свідчень негласними працівниками на умовах анонімності.

Поєднання цих двох форм у практичній діяльності значно зміцнює доказову цінність результатів ОРО та НСРД шляхом підвищення рівня достовірності за рахунок сукупного підтвердження істинності зафіксованої інформації. Синхронізовані зі свідченнями негласних працівників матеріали аудіо-, відеозапису особи у цьому випадку також виконують функцію об'єктивізації доказів, наочно захищаючи наявну доказову базу від ймовірних перекручень та фальсифікацій з боку зацікавлених осіб.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: від 13 квітня 2012 р. : за станом на 05.01.2017 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 лютого 1992 р. : за станом на 05.01.2017р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [Електронний ресурс] : закон України від 23 грудня 1993 р. : за станом на 08.10.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
4. Бояров В. І. Про деякі проблеми захисту окремих учасників кримінального судочинства [Текст] / В. І. Бояров, О. В. Рохненко // Вісник Верховного Суду України. – 1999. – № 5. – С. 35-37.
5. Пацалова Т. Проблеми забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальному судочинстві [Текст] / Т. Пацалова // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 9. – С. 138-140.
6. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime [Текст] / United Nations Office on Drugs and Crime. - New York : UNITED NATIONS, 2008. – 112 р.

Щурат Т.Г.

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності

Смук А.О.

слухач магістратури факультету № 1
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВІДКИ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ (OSINT)

На сьогодні існують різноманітні методи збору інформації, що використовуються комплексно або окремо. Одним з таких є розвідка відкритих джерел. Розвідка на основі відкритих джерел, яку ще називають Open source intelligence (OSINT) — одна з розвідувальних дисциплін. Включає в себе пошук, вибір і збір інформації, отриманої із загальнодоступних джерел і її аналіз. У розвідувальному співтоваристві термін «відкритий» вказує на загальнодоступність джерела (на відміну від секретних джерел та джерел з обмеженим використанням), він не пов'язаний з поняттям open source (відкрите програмне забезпечення) або public intelligence (громадська розвідка). За твердженнями аналітика ЦРУ Шермана Кента, висловленими у 1947 році, політики отримують до 80 відсотків інформації, необхідної їм для прийняття рі-

шень в мирний час, з відкритих джерел [4]. Пізніше колишній керівник РУ-МО США (1976—1977), генерал-лейтенант Самуель Вілсон зазначав, що «90 відсотків розвід даних приходить з відкритих та відносно відкритих (конфіденційних) джерел і лише 10 — за рахунок роботи інших видів розвідки».

Напрямом удосконалення роботи розвідувальних органів та проблематикою розвідки з відкритих джерел займаються науковці, серед яких Ржевська Н.Ф., Кожушко О.О., Жарков Я.М., Васильєв А.О. та ін.

Поділ розвідки на відкриту і таємну насправді є досить умовним. Значна частина агентурної розвідки проводиться відкритим шляхом через обізнаних людей, наприклад, розпитування біженців, бесіди з туристами, звіти торговельних представників, послів.

Відкриті джерела інформації вивчаються у всіх країнах світу, які приділяють увагу своїй розвідці. Але організована ця робота в кожній країні по-різному. Так, наприклад, в Австралії головним експертом щодо відкритих джерел визначено Управління національних оцінок, яке офіційно є однією із розвідувальних держструктур. У Великобританії існує інформаційна служба “BBC Monitoring”, зусилля якої зосереджені лише на зборі доступної інформації силами працюючих тут цивільних журналістів. А в Ізраїлі в структурі воєнної розвідки “Аман” створений спеціальний підрозділ “Хатсав”, який займається виключно відкритими джерелами інформації. Завданнями “Хатсав” є збір інформації через електронну пресу, включаючи Інтернет та інші джерела, виключно для військових цілей.

OSINT (Open source intelligence) – це завжди специфічна інформація, зібрана й структурована особливим чином для відповіді на конкретні запитання [3]. Формування даного поняття відбувалося шляхом трансформації поняття «інформація з відкритих джерел» (open source information (OSIF)). У спрощеному варіанті, даний термін стосується інформації, що не має грифу «таємно». Розвідувальне співтовариство США (Intelligence Community) визначає таку інформацію як загальнодоступний матеріал, що може отримати кожен законним шляхом через запит, купівлю або спостереження. Збір такої інформації повинен відповідати діючим вимогам захисту авторських прав [1].

Відкриті джерела інформації можна розділити на 4 категорії [1]:

1. широко розповсюджені дані та інформація;
2. цільові комерційні дані;
3. експертні оцінки;
4. «сіра» література.

Довідник НАТО (NATO Open Source Intelligence Reader) акцентує увагу на категорії «сіра література». Вона може включати наукові доповіді, технічні інструкції, економічні звіти, робочу документацію, неофіційні урядові документи, дисертації, маркетингові дослідження, інформаційні бюлетені та багато іншого. Всі ці матеріали охоплюють наукову, політичну, соціально-економічну та військову сфери [1].

У довіднику НАТО (NATO Open Source Intelligence Handbook) також

використовується поняття Open Source Data (OSD), дані – неопрацьована друкована, ефірна, усна або інша форма інформації з першоджерел. Це можуть бути фотографії, аудіо записи, супутникові зображення, приватна переписка [1].

Важливим напрямом удосконалення роботи розвідувальних органів є створення ефективної системи отримання інформації з відкритих джерел (подібні системи створені у розвідках провідних країнах світу). Водночас в умовах відкритого інформаційного простору та вільного доступу до інформації організація такої роботи є надзвичайно складною і потребує значних фінансових видатків, застосування новітніх технологій та підходів. Разом з тим, як свідчить досвід розвідок провідних країн світу, ефективна робота такої системи є для вищих посадових осіб держави видимою якісною характеристикою щоденної роботи розвідувальних служб і певною мірою показовим чинником їх затребуваності. З іншого боку, системна робота з відкритими джерелами інформації суттєво доповнює інформаційні можливості самих розвідувальних органів [5].

Специфічна категорія технічних і людських ресурсів, джерела інформації і методи їх збору – все це відрізняє OSINT від інших видів розвідки. До переваг OSINT, на відміну від інших видів розвідки, відносять доступність джерел інформації, обсяг джерел інформації, різносторонність, оперативність отримання, легкість подальшого використання і вартість отримання.

Підводячи підсумок, варто відмітити, що як складова єдиної системи розвідувальної діяльності, впровадження та правильне використання розвідки на основі аналізу відкритих джерел інформації, може забезпечити споживачів достатньо повною розвідувальною інформацією, необхідною для прийняття ними обґрунтованих рішень. Про це свідчить досвід організації розвідки відкритих джерел інформації у провідних країнах світу. Таким чином, OSINT є видом розвідки, який доповнює уже існуючі види розвідки, але від цього стає не менш важливим.

1. NATO Open Source Intelligence Reader (2002) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://information-retrieval.info/docs/NATO-OSINT.html>.

2. А. Григорьев, О некоторых методах проверки достоверности информации из открытых источников // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amulet-group.ru/page.htm?id=865>–.

3. Политическое Экспертное Сообщество (Модель OSINT. Открытые источники в мире разведки) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://strateger.net/model_osint_otkritie_istochniki_v_mire_razvedki– Strategium:.

4. Ромачев Н.Р. Конкурентная разведка / Н.Ю. Нежданов. – М. : Ось-89, 2007. – 375 с.

5. Служба зовнішньої розвідки України (Матеріали комплексного огляду сектору безпеки України) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.szru.gov.ua/article.php?lang=ua&root=12&item=20_5&page=1.

Юнін О.С.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри

Коваленко А.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
цивільного права та процесу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СТАН ТА СУЧАСНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема боротьби з корупцією неодноразово піднімалася в юридичному науковому товаристві. Сьогодні це питання також намагаються вирішити політики та економісти, адже корумпована на всіх щаблях влади держава не представляє інтерес для міжнародної спільноти та не буде сприйматися як надійний стратегічний партнер. Це все тому, що корупційні прояви знижують інвестиційну привабливість України, заважають розвитку бізнесу, руйнують довіру до судової системи та правоохоронної системи [1, с. 36].

Так, в посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України» від 27 листопада 2014 р. зазначено, що євроінтеграція – унікальний шанс, який український народ подарував державі, уперше обравши до українського парламенту проєвропейську конституційну більшість. Таких можливостей не відкривалося перед Україною ще ніколи. Водночас, за словами Президента, однією з основних внутрішніх проблем залишається тотальна корумпованість державного апарату, сфери державних послуг, некомпетентність і неефективність державного управління [2]. Таким чином, проблема протидії корупції в Україні сьогодні актуальна як ніколи. Необхідність непримиренної боротьби з цією «хворобою суспільства» стала очевидною для всіх – як для політиків, так і для різних верств населення [3, с. 1]. Саме це зумовлює підвищення наукового інтересу до вивчення зазначеної проблеми та заходів щодо її подолання.

Питання пов'язані з корупцією досліджувались у працях: О.М. Бандурка, Л.І. Аркуші, В.М. Вересова, А.Є. Жалинського, В.С. Журавського, М.Ю. Бездольного, П.Т. Геги, Ю.Я. Касараби, М.І. Камлика, Р.П. Марчука, М. І. Мельника, Л. В. Багрій-Шахматов, В. І. Василичук, О. М. Джужа, Т. С. Демедюк, О. Г. Кальман, С. М. Клімова, І. В. Коруля, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, С. О. Омельченко, С. О. Павленко, Д. Й. Никифорчук, М. І. Хавро-

нюк та багатьох інших вчених.

Ураховуючи потребу в побудові демократичної системи судоустрою, відповідно до європейських принципів та міжнародних стандартів, Україна підтвердила свою позицію в питанні підтримки курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Це спричинило необхідність якнайшвидшого виконання державою взятих на себе зобов'язань [3, с. 194]. Враховуючи, що виключний деструктивний характер корупції зумовлений високим рівнем її латентності [4, с. 1] антикорупційна політика повинна стати ключовим елементом у загальнодержавній політиці та бути направленою на зміну ставлення населення до цього явища та на можливість безпосередньо впливати на результати боротьби з ним.

Реформа антикорупційної системи України розпочалася у 2014 році із прийняття низки законодавчих актів. Однак, відповідна реформа продовжується і сьогодні, адже на основі вже діючої Антикорупційної стратегії (Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII) мають бути повністю врегульовані ключові сектори антикорупційної діяльності в нашій державі [5].

Останніми роками важливими вже здійсненими кроками стали:

– прийняття низки антикорупційних нормативно-правових актів та внесення до них змін щодо запобігання виникненню корупційних ризиків (законів України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [6], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [7], Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»» від 12 січня 2015 року № 5/2015 [8] та ін.);

– зміна вектору діяльності правоохоронних органів (основним нормативним актом, яким це здійснено є Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, що визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України; у зв'язку з набуттям чинності цього нормативно-правового акту відбулася переатестація колишніх працівників міліції, які виявили бажання служити в Національній поліції України) [9];

– призначення директора та набір детективів Антикорупційного бюро України;

Однак, не зважаючи на пророблену роботу держави у цій сфері проблемними питаннями залишаються:

– пасивне співробітництво України в напрямі налагодження ефективної скоординованої політики щодо протидії корупції серед держав-учасниць Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року;

– не належне виконання Україною вимог міжнародно-правових інструментів щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері анти-

корупційної політики;

– корупціогенність виборчого законодавства, зокрема: недосконалість законодавства щодо фінансування виборчих кампаній та політичних партій, відсутність належного правового регулювання щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних осіб та прозорих засад лобіювання [10].

Щодо подальших досліджень у цій сфері, то враховуючи те, що процес законодавчого реформування окремих інституцій, які є причетними до боротьби з корупцією продовжується, - вони будуть актуальними й надалі. Також витребуваними будуть наукові пошуки стосовно зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією та участі у цьому процесі України.

1. Лавренюк Ю.Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України / Ю.Ф. Лавренюк // Державне управління. – 2014. – № 1 (1). – С. 35–37.

2. Позачергове послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/31656.html>.

3. Павленко С.О. Международное законодательство по борьбе с коррупцией: проблемы его применения в Украине / С.О. Павленко // Право и политика : науч.-метод. журн. – 2013. – № 2. – С. 193–198.

4. Кушнар'ов І. В. Антикорупційна політика сучасної держави: загально-теоретична і порівняльно-правова характеристика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук.: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. В. Кушнар'ов. – Харків, 2013. – 18 с.

5. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні / М.П. Марчук // Молодий вчений. - 2016. - № 3. - С. 470-474. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_3_113.

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056

7. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 2472.

8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015 // Офіц. вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 67. 11. 9. Про національну поліцію України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.

10. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 2473.

Наукове видання

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
(20 жовтня 2017 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Редактор, оригінал-макет – *Самотуга А.В.*
Редактор *Н.Ю. Веріго*

Підп. до друку 18.10.2017 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 7,75. Обл.-вид. арк. 8,25. Тираж 50 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013